

Feda Štukan
BLANK

IZDAVAČ

buka

Centar za informativnu dekontaminaciju mladih
Banja Luka

ZA IZDAVAČA

Aleksandar Trifunović

Copyright © za bh. izdanje Feđa Štukan, 2019.

UREDNIK

Edin Pobrić

LEKTURA I KOREKTURA

Marija Kovačić Šmalcelj

DTP

Boriša Gavrilović

DIZAJN NASLOVNICE

Feđa Štukan

ŠTAMPA

Dobra knjiga, Sarajevo

Feđa Štukan

B L A N K

buka

Banja Luka, 2019.

Knjigu posvećujem Ayi

K R A J

Kad je bio klinac od neke 2-3 godine, krenuo je s majkom na put. Na svoj prvi let avionom. Sjećanje je još uvijek tako živopisno kao da se desilo jutros. Stajali su u dugačkom redu putnika koji zmijuga između onih metar visokih stubova povezanih crvenom trakom. Majka je jednom rukom stavljala torbu na rendgen aparat, a drugom je jače stisnula njegovu ruku kako bi mu skrenula pažnju i napravila jedva primjetan pokret glavom u smjeru pokretnih stepenica, kojima su se iz prizemlja pope- li na sprat. Pogledao je u tom pravcu i vidio prvo tamne šapke, onda par lica s tamnim naočarima, zatim ramena sa žutim kapetanskim linijama na epoletama, tri torza s kravatama a iza njih četiri predivne, uniformisane, žene. Svi su bili bar metar viši od njega. Stajao je tako, širom otvorenih očiju, potpuno omađijan prizorom. "Piloti i stjuardese", šapnu mu majka na uho. Aerodromska stjuarde- sa skide crvenu traku koja povezuje dva stubića i

s velikim poštovanjem, širokom gestom, pokaza posadi da prođu preko reda i stave svoje torbe u rendgen. Trojica muškaraca, s velikim poštovanjem, gotovo uvježbanim pokretom, dadoše isti takav znak djevojkama da prođu ispred njih i one s divnim, širokim osmjesima, sinhronizovano kimnuvši glavama, prodoše ispred. Dok je čekao svoj red, onaj s najviše zlatnih linija, uputi pogled dole prema njemu, rukom spusti tamne naočale niže na nos, pogleda ga u oči i namignu. Taj trenutak mu je promijenio život. Tog trenutka on je, u svojoj mašti, postao pilot.

B L A N K

Ovo je izmišljena priča. Svaka sličnost sa stvarnim likovima i događajima je slučajna!

– *Sjedi i piši!* – reče mi William Bradley na terasi penthousa hotela “Roosevelt” na Hollywood bulevaru.

– *Šta da pišem?*

– *Baci sve to na papir i snimićemo film! To je interesantno!*

– *Možda. Odakle da počnem?*

– *Počni odavde, s vrha ovog hotela. Otkud ti uopšte ovdje?*

– *Otkud ja u ovom poslu ili u ovom hotelu?*

– *Svejedno. Piši!*

Lakejka je došla s tacnom, on uze Jack s dvije kocke leda a ja, zbog načete jetre i pankreasa – vodu.

* * *

BENG!

Maleni krstić u optici svog snajpera postavio sam neprijatelju tačno na čelo i opalio.

BENG!

Gotov je!

Tako je sve počelo!

Iako su granate konstantno prelijetale preko naših položaja i završavale negdje u gradu, bila je to jedna od mirnijih linija fronta, sigurno najmirnija na kojoj sam dotad bio. Nismo napadali jedni druge, bar ne pješadijom. Bila je to stvar dogovora na višoj instanci. Linije razgraničenja ucrtane su godinama ranije, a i “mi” i “oni” bili smo tačno tamo gdje treba. Odlično se znalo kako lošim naoružanjem raspolažemo, dosad je to već preočigledno. Ni na jedan artiljerijski napad nikad nismo odgovorili, nismo imali čime – zbog embarga na uvoz oružja. Ipak, nisu nas pregazili tenkovima kojih je tu bilo nekoliko, a nije da nisu mogli. Realno, ne bismo ih mogli zaustaviti jednim ručnim bacačem raketa ili jednom ruskom “maljutkom” koju smo čuvali za crne dane, a koju niko od nas prisutnih svakako ne bi ni znao upotrijebiti. Nasumično ubijanje civila po gradu mnogo je jednostavnije, efikasnije, ne iziskuje hrabrost ni rizik, a ima puno jaču simboliku. Moj djed Milan, profesor strategije na vojnim akademijama, naučio me ponešto o tim stvarima. I ne samo mene, već i sve školovane generale naše armije a i ove preko puta.

Na našoj liniji fronta smjene traju sedam dana, a onda smo dvije sedmice slobodni – odmaramo u gradu ali tad, tog sedmog, posljednjeg dana, javljaju nam iz komande da se sprema napad na našu

liniju i prenose naredbu da moramo ostati do daljnjeg. Nijedna druga naredba nije mi padala toliko teško, naročito zbog toga što sam već iz debelog iskustva znao da naša kontraobavještajna služba nema pojma ni o čemu, a posebno o tome kad će biti napad, zapravo znaju da ga neće biti ali moraju da foliraju da hoće kako bi ispalo da smo mi jedna ozbiljna armija koja ima svoje obavještajce svuda i opet ćemo, po ko zna koji put, k'o zapete puške provesti tu još sedam, deset, dvadeset dana u stanju pripravnosti i opet od napada neće biti ništa. Možda se zato i zovu kontraobavještajna služba – daju ti obavještenja kontra od onoga što će se stvarno desiti, jer opet se neće desiti ništa. Znam to dobro. Ustvari hoće, desiće se, jer sad sam baš popizdio.

Uzeo sam snajpersku pušku, otišao u jednu ruševinu i čekao. Satima. “Ubiću bilo šta što se pomakne”. Desno oko mi je bilo otečeno od gledanja kroz optiku. I konačno, silueta vojnika na vrhu brda preko puta, iza nje je tamno plavo nebo, vidim ga odlično i golim okom.

Kao da stoji i piša prema nama, ili samo stoji. Već je kraj dana i ne mogu pri tom svjetlu tačno da razaznam. Pišao ili ne, prilika je odlična za dobijanje činova, pohvala, medalja, dopusta i oslobađanja od frustracije izazvane nedolaskom smjene.

500 metara. – Podešavam nišanske sprave.

Maleni krstić optičkog nišana svog snajpera postavio sam neprijatelju tačno na čelo i opalio.

BENG!

Gotov je!

Tako je sve počelo.

Bio sam ljut. Ogromna količina adrenalina mi je doslovno zujala kroz tijelo, mogao sam jasno da čujem svoj puls. Končanica je toliko poskakivala od otkucaja srca, da sam jedva uspio smiriti pušku da bi kroz optiku vidio rezultate pucnja.

– Majku vam srpsku jebem, zbog vas sad moram da dreždim ovdje još sedam jebenih dana. – kroz zube sam mrmljao poluglasno.

Puška se smirila, pogledam kroz optiku: on i dalje stoji na svom mjestu. Na brzinu sam ponovo povukao zatvarač i ubacio novi metak u cijev, podesio optiku, BENG – drugi metak! Treći, četvrti, peti, novi okvir, šesti, sedmi, osmi. Pucam mu u glavu, iznad glave, lijevo, desno, pucam u noge. Ništa. Je l' moguće da sam ga toliko debelo promašio da nije čuo ni zujanje metka? Na obuci nikad nismo gađali metu koja je iznad nas. Snajper je obično na višoj tački od mete. Ovakva pozicija zahtijeva drugačije računanje i drugačiju postavku nišana. Nemam više municije. Osam metaka – toliko je bilo. Ako bih htio da odem po još municije, morao bih da se šunjam kroz rovove, da pužem, da se provlačim kroz ruševine, da prevrnem čitav stationar i gomilu sanduka u nadi da ću pronaći par komada tog kalibra, a za to vrijeme je vjerovatnije da će pravoslavac umrijeti prirodnom smrću nego da će me čekati na istom mjestu da ga smaknem.

Odustajem, dao sam sve od sebe. Danas mu je sretan dan.

* * *

Kroz ulaz u rov obasjava me crvenkasto svjetlo zalaska sunca, uspijevam da ga posmatram potpuno otvorenih očiju. To je disciplina koju usavršavam svako predvečerje ako to vremenski uslovi dozvoljavaju. Očnim kapcima treba dozirati količinu svjetla koje ulazi u oko, ako naglo uđe previše zaslijepiće te i nećeš vidjeti sunčeve pjege – male, jedva vidljive crne tačkice, a ipak veće od čitave ove vukojebine zvane “planeta Zemlja”. Jedina stvar kojoj bismo se trebali zahvaljivati svaki dan na svemu ovome je ta nevjerovatna, pet milijardi godina stara nuklearna reakcija od čije smo prašine nastali i ja i svaki taj četnik preko puta, svaki grumen olova, svako zrno baruta, svaka hemijska reakcija u mozgu, ljubav, strah, vjera... Čak i ovu mržnju s kojom se gledamo preko nišana stvorila je jedna takva moćna praškica na rubu rotirajućeg diska negdje u vaseljeni i uvijek mi je žao što za ogromnu većinu to ne predstavlja ništa više do nešto od čega koža dobija tamniji ten za egzotičniji izgled.

Iz tog divljenja uvijek padam duboko u misli. Na sreću to traje samo dvije i po minute, na nesreću, ta duboka misao s genijalnim zaključkom obično biva zgurana iza horizonta, zajedno s posljednjim vidljivim komadićem Sunca.

Taj zalazak posvećujem čovjeku kojeg sam zamalo ubio. Ko je? Odakle je? Čime se bavio prije nego što smo postali glupi? Je l' imao ikakvog pametnijeg posla? I on ima album s fotografijama na kojima uči da hoda, da pliva, nosi šlauf i mišiće, masku s disaljkom, peraje, ide u školu, ima školsku torbu sa slikom "Formule 1". Slikao se s bukvarom. S čitavim razredom. Veseli debeljko, prvi u gornjem redu zdesna. Dobio je prvog keca u petom razredu, zapalio prvu cigaru, pa ga stari uhvatio i prebio. Provalio drkanje, pivo, pa džoint. Naučio tri akorda na gitari da bi mogao odsvirati "Balkane moj" na plaži u Zaostrogu i izgubiti nevinost s nekom lažno impresioniranom iskusnom Čehinjom, koja nema pojma o čemu pjesma govori. Možda nije, možda ne zna da pliva, ne zna da svira, možda nikad nije zapalio džoint, nikad nije izgubio nevinost, svejedno, vjerovatno ima nekoga ko ga voli i čeka, kao što mene moji čekaju i nadaju se da ću se i ovaj put vratiti živ i u jednom komadu.

Večeras bi neko pokucao na njegova vrata, s hinjenim ponosom i tugom na licu, unaprijed namještenog i isprobanog glasa i saopštio da je njihov sin, otac, brat, hrabro i nesebično, u herojskoj borbi, dao život za Republiku Srpsku koja mu to nikada neće zaboraviti. Oni bi bili izgubljeni, njihov život od tog trenutka bio bi takvo smeće da bi poželjeli da su i oni mrtvi. Sutra bi morali da kupe mrtvački sanduk, plate prevoz, popa i mjesto na groblju, odštampaju smrtovnice, obavijeste rodbinu, duše bi im se raspadale na atome, sve bi

izgubilo smisao. Sastajali bi se za godišnjice, palili svijeće, prepričavali njegove priče i dogodovštine iz djetinjstva po milioniti put, pokušavajući se nasmejati da malo podignu atmosferu a završavali bi anegdote brišući oči već natopljenom platnenom maramicom i sve to jer je morao hrabro i nesebično da piša, baš kad sam ja bio ljut.

Zamišljam svoju porodicu u toj situaciji. Strašno je to!

* * *

Milimetar do zalaska!

* * *

– *Što to uzimaš toliko k srcu?* – upita me saborac Sanin, dok je u rovu završavao motanje džointa, na drvenom sanduku od municije. – *On bi tebe "ohladio" i ne bi se sjebavao oko toga ni sekunde.*

– *Strašno je to, brate!*

– *Ma jebo te to, drži!* – reče promuklim polušapatom, ispuhujući dim tek zapanjenog džointa. – *Ovu sam ja uzgojio* – pohvalio se, – *nemoj ostalima govoriti da imamo, popušiće nam sve.*

Nas dvojica smo bili skupa na obuci specijalnih jedinica. Najbolji u klasi. Ta obuka je bila strogo čuvana vojna i državna tajna.

Često smo, kad se napušimo, što je bilo svaki put kad smo bili skupa u rovu a to je bilo jako često,

evocirali uspomene s obuke. Sjećali smo se kako, dok nas devedeset specijalaca leži na podu zatvorenih očiju, instruktori trče po našim stomacima, skakućući s jednog na drugi. Vježba je znala trajati satima, stomačni mišići su morali biti napeti sve vrijeme, a mi nismo smjeli pustiti ni glas.

Kazna za bilo kakvu neposlušnost je bila 300 sklekova na šljunkovitom betonu, s dlanovima okrenutim prema gore. Ako ovo ne bi izdržali, primjenjivana je brutalna sila. Ljudi su plakali od sreće kada bi im pukao ručni zglob jer to je značilo – prekid obuke.

– *Što više krvi na obuci, manje krvi u borbi* – često su ponavljali.

Učili su nas da pucamo iz svih mogućih oružja, da pravimo bombe, da iskačemo iz auta i kamiona u punoj brzini na beton. Tako sam pokidao sve ligamente na nogama i od bolova sam jedva hodao, ali nisam dobio poštedu. Učili nas da ubijamo ljude raznim predmetima, bez raznih predmeta, učili nas borilačkim vještinama. Učili nas gdje u autu da sakrijemo drogu, eksploziv. Hvalili se kako su u nekom generatoru uspjeli da prošvercuju četiri tone heroina preko neke granice, a kad su ih konačno uhvatili, onda su morali sve da ih pobiju. Ovakve priče su kod njih izazivale histerični smijeh pun zadovoljstva. Pričali su o ubijanju živih bića i to im je bilo jako smiješno.

Naša jutarnja nastava je počinjala čitanjem dijelova Qur'ana i završavala isto tako. Nakon svakog

karate-udarca morali smo da vičemo Allah uekbar, što je donekle bilo i razumljivo, oni su mudžahedini, sumnjam da znaju da kažu i žele da čuju išta više od toga. Iako bi vam to do smrti negirao bilo koji političar s ove moje strane, mudžahedini su obučavali jedan dio regularnog sastava Armije BiH.

Naš ispit iz predmeta Taktika bio je da upadnemo u neprijateljsku zgradu i “očistimo je”, što znači, pobijemo sve što se unutra nalazi, bez obzira na pol i dob. Zgrada, u koju je upala grupa koju sam ja vodio bila je prazna. Oborili smo rekord, očistili smo četvorospratnu zgradu za 1 minut i 45 sekundi. Nas dvadesetorica.

Naš praktični dio finalnog ispita iz predmeta Minsko-eksplozivna sredstva je bio da u mrklom mraku iz neprijateljskog minskog polja iskopamo po tri mine. “Eksplozive” nam je predavao Abaz.

Na jednom od časova pokazivao nam je kako da onespobimo nagaznu minu “pašteticu”, koja eksplodira kada dignemo nogu s upaljača, a to se radi tako što dugačku oštricu bajoneta, pod pretpostavkom da ga imate uza se, zabijete ukoso između upaljača mine i đona cipele što dublje u zemlju. Onda se uhvatite za ruke saborca, pod pretpostavkom da će da pristane na to i rizikuje gubitak vlastitih udova ili života, on vas jako povuče za ruke, što jače i što dalje od mine. To je zadnja šansa i obično ne uspije. I dok je tako čučao, držeći školsku minu u rukama između nogu, tražio je da mu neko doda nož, da demonstrira kako se to radi.

Ne znam zašto, ali u tom trenutku sam isukao nož iz futrole i sa nekih 4-5 metara mu ga zabio između mine, ruku, nogu i testisa u zemlju. Svi su zanijemili. Mislio sam da će mi ga vratiti direktno u grkljan. Umjesto toga, sva trojica su mi s luđačkim osmijehom, sjajem u očima i dignutim palčevima obje ruke čestitali i mogu da kažem da sam kod njih otad imao privilegovan status. Odjednom su me smatrali prijateljem, nekako, ravnim sebi. Ono što nisu znali je da ja baš nisam toliko precizan u zabijanju noža, i to što ga nisam, iz nehata, ubio ili mu nanio ozbiljne povrede, bila je čista jebena sreća. Mislim, mogu da zabijem nož s par metara u metu promjera 30-ak centimetara, jednom od pet puta, ali ovo je iznenadilo i mene samog.

Od tog trenutka, i pored malo zabušavanja, nisam radio kaznene sklekove.

Teoretski dio ovog predmeta je podrazumijevao poznavanje arhitekture, zapravo statike, jer nekad ćete možda morati parkirati vozilo puno eksploziva pored neke zgrade. A dobro bi bilo znati ispred kojih tačno nosivih stubova to treba učiniti da bi se napravila što veća šteta. Išlo mi je ovo, majka je predavala statiku u građevinskoj školi pa sam znao ponešto o tome.

Saninu i meni je najbolji dio obuke bio spuštanje konopcima sa zgrada. Tako sam pobijedio svoj panični strah koji mi je čitav život bio najveća prepreka u ostvarenju sna da postanem pilot. Dobro, moglo bi se reći da je bilo i nekih većih prepreka.

Toliko smo uživali u tome da smo skrpili neku improvizovanu opremu pa se u slobodno vrijeme spuštali sa zgrada u gradu.

Husein je dotad bio teško ranjavan, čak trideset i devet puta, i stalno se hvalio svojim obnaženim plastičnim ramenom, dok je radio tristo sklekova na jednoj ruci. Svaku več, ukoliko nismo imali noćnu obuku, oni su išli na ratišta oko grada da ubijaju ljude drugih vjeroispovijesti, potpuno ubijedeni da će, ako poginu, otići u raj da se seksualno izživljavaju nad djevicama.

Abaz je bio najopasniji. Nije puno govorio. Rječit je bio jedino kad su ujutro, prije početka nastave prepričavali sinoćnje akcije. Nisam govorio arapski, ali se po gestikulaciji moglo tačno znati na koji način i s koliko zadovoljstva su ubijali. Mogao se naslutiti svaki detalj. Abazovo lice bi dobilo neki izraz ponosa i uzvišenosti, kao da je uradio najplemenitiju stvar na svijetu. Onda bi se glasno smijali kad bi ovaj prepričavao zadnje trenutke umiruće žrtve, imitirajući njen bespomoćni izraz lica pred smrt. Pokušavao sam da shvatim kako je moguće naći zadovoljstvo i sreću u ubijanju. Malo mi je nedostajalo da to upravo taj dan i shvatim.

* * *

I tad Sunce zađe.

– *Gandža ti je odlična! Šta misliš da napravimo diverziju? Uzmemo par ručnih bombi, napravimo potezne mine i postavimo ih između naših i njihovih rovova.*

Skinuli smo s jednog prozora UNHCR-ovu armiranu plastičnu foliju, koja je bila zamjena za staklo, iz nje izvukli plastične niti, svezali ih jednu za drugu, sve to svezali za osigurače ručnih bombi, a bombe žicom pričvrstili za našiljeni štap. Drugom žicom smo oko bombi pričvrstili neko lišće, zbog kamuflaže, stavili to u ruksak i po mrklom mraku krenuli prema njihovim rovovima. Oslanjajući se isključivo na čulo dodira postavili smo mine, radili smo to na obuci, ništa novo za nas. A onda se neko od neprijateljskih vojnika sjetio da malo osmotri liniju Night Vision-infracrvenom optikom i zaspe nas zašiljenim olovom iz “sijača smrti” – teškog mitraljeza cal 7.62mm, koji ispaljuje 12 metaka u sekundi.

Manevrišući, nekako smo preživjeli bez ogrebotine. Te noći su nas Bosanci pravoslavne vjeroispovijesti, isprovocirani našim pokušajem napada, gađali svim raspoloživim sredstvima, a imali su puno sredstava na raspolaganju. To je bila jedna od “bučnijih” noći na toj liniji. Naš drug Digla je izgubio potkoljenicu, pogodio ga je rasprskavajući metak protivavionskog mitraljeza, ali osim toga, za divno čudo, nije bilo žrtava.

Rano ujutro nas osmatračnica izvještava da se lišće na bombama osušilo i oklembesilo, te se one sad vide golim okom sa sto kilometara. I stvarno, u onoj jednoličnoj boji trave naše bombe baš budu oči. Od osmatračnice je to daleko sto metara, a od nas ni deset. Sinoć nam se činilo da smo prepuzali skroz do njihovih rovova. Kad smo završili sa smijanjem samima sebi, lošem osjećaju za orijentaciju i udaljenost, i otužnom poznavanju botanike, shvatili smo da moramo skinuti te mine prije nego što nam se i pravoslavci počnu smijati, uz to, mogao bi neko od naših da najebe ako nekad ovuda krenemo u proboj. Mogao bi da najebe i Žučo, dobri crno-bijeli pas koji trčkara tuda svaki dan. Crno-bijeli Žučo. Tako se zvao kod nas, kod njih se vjerovatno zvao Srboljub ili tako nešto.

Odmah smo zaronili u travu i krenuli u deminiranje. Čas posla. Par minuta. Niko nas nije vidio. Zašto bi nas i vidio? Ko je lud da u ovo doba dana gleda u livadu? Da nismo postavili mine, ne bi je ni mi pogledali, siguran sam. Niko nije lud da napada po danu.

Vijest o dvojici kretena koji samoinicijativno idu u akciju brzo se proširila brigadom. Induktorski telefon zazvoni – komandant brigade traži da priča sa mnom.

Na čelu brigade bio je narkoman, diler, lopov, makro, kockar, kamatar i ubica – danas je veliki vjernik ali još uvijek lopov, kockar, kamatar i ubica. Dobar dio komandnog kadra Armije bili su ljudi

sličnog kova. Prve “borbene” akcije koje su naredili bile su da se opljačka sve što se može opljačkati. Te male grupe kriminalaca, prerasle su u jedinice, a kad se formirala Armija BiH te grupacije su već bile veličine brigada, koje su zatim ušle u regularni sastav vojske. Svaki od tih “komandanata” prisvojio je dio grada koji je i prije rata kontrolisao – komad teritorije zvani “zona odgovornosti”, u kojem su mogli nekažnjeno da rade sve što im je padalo na pamet, a svašta im je padalo na pamet, i niko od njih nakon rata nije sudski gonjen zbog svojih ratnih zlodjela.

– *Majmune! Ko je vama rek'o da otvarate front. Niko ne smije ni kurcem da mr'ne dok ja ne ka'em! Jasno?*

– *Jeste, komandante, ali nama su rekli da će oni da napadnu, pa rekoh, svejedno je ko će prvi da počne. Mi smo mislili da danas ponovimo akciju, imamo neki osjećaj da četnici ne osmatraju liniju preko dana. Sigurno igraju remija u cigare, duvaju i piju – govna četnička.*

– *Ma gonite se u tri pičke mater'ne!*

Nešto u njegovom tonu mi je zazvučalo kao odobrenje.

* * *

I tako, tačno u podne, nas dvojica, naoružani samo bombama i noževima, krećemo preko brisanog prostora. Smislili smo savršen plan. Idemo skroz

u njihove rovove, jer jebi ga, oni nisu tamo, jer da jesu, pobili bi nas jutros k'o zečeve.

Sanin ide u desni, ja u lijevi rov. Prije nego što smo se razdvojili uputili smo jedan drugom značajan pogled podrške od par sekundi, praćen gestom dignutog palca, što je trebalo da znači: "Vidimo se brate, sretno, mi ovo znamo, mi smo jebene mašine za ubijanje. Odrađujemo posao i vraćamo se. Samo hrabro, brate!" Ali odmah nakon razdvajanja, podtekst se naglo promijeni u: "Stvarno ne znam koji mi ovo kurac treba!"

Adrenalin me je sve jače lupao. Razmišljao sam: "A šta ako oni, za razliku od nas, ipak osmatraju liniju i preko dana?!"

Pužuci, preturam po glavi najgore moguće scenarije, mislim o preglupoj odluci da ne ponesemo sa sobom ništa osim tih ruksaka i noža. Ni automat, ni jebeni pištolj, ništa što bismo mogli koristiti za samoodbranu. Da ne ponesem ni flašu vode! I taj strašni nož! Koji će mi kurac nož?! Valjda da se branimo nožem od tolike armade, ili smo se previše ufurali na obuci da smo Rambo, ili da, ako nas žive uhvate, nož sebi zabijemo direktno u srce, da skratimo muke. Ah da, ponijeli smo ga za slučaj da naletimo na njihovu minu, pa da napravimo onaj fazon s minom i nožem. Mudro, nema šta!

Na sebi sam imao prekratku maskirnu uniformu i bijele, poderane "all star" patike, koje se sigurno vide s par kilometara. Snajperisti sanjaju ovakve šanse i ovakve glupane. S bilo koje više tačke

mogao se vidjeti trag slomljene trave koji ostavljam za sobom kao slinavi puž, a viših tačaka bilo je sa svih strana. Jedina utjeha bila je u tome što smo mislili, da oni misle, da ne postoje toliki idioti koji bi bilo šta pokušali usred ovakvog dana.

Sunce je u zenitu, a ja u goloj vodi dok se približavam njihovom rovu. Razmišljam kako će me, kad budem ulazio u rov, neki bradonja, zakrvavljenih razrogačenih očiju, uhvatiti za ruku i s divljačkim urlikom na usnama, na kojima se najviše ističu krvavi ocnjaci, zabiti bajonet u vrh moje glave sve do zemlje kroz lobanju i okrenuti ga unutra lijevo-desno par puta, iz čistog psihopatičnog zadovoljstva.

Bilo je glupo odustati, a još gluplje stvarati sebi paniku razmišljajući o bradonji. Znam da me naši osmatračnice gledaju i vidjeće me sve dok ne uđem u rov, a ako odustanem, biću predmet zajebancije do kraja života. Smrt u mukama lakše će mi pasti.

Svaki moj sljedeći “puz” sve je teži, ostajem bez snage. Loša ishrana, nedostatak bjelančevina, minerala, vitamina, neizdrživa žeđ, adrenalinska hiperventilacija, vrućina i svakim metrom sve veći strah, tjeraju me da pravim pauze sve češće. Rov je sad jako blizu, sad već vidim onaj zadnji red trave nakon kojeg je čistina. Tu sam, par metara do cilja, i kao da čujem repetiranje automatske puške. Brzo spuštam glavu skroz do zemlje i slučajno udahnem suhu zemljanu prašinu kroz isušeno grlo u svaku jebenu alveolu. Nagon na kašljanje raste a

pljuvačke nemam da tu zemlju nekako progutam, nego se koncentrišem da se ne zakašljem jer, ako se to desi, otkriću položaj – ako već nisam. Skidam ruksak i lagano se okrenem na leđa, gledam u nebo jako otvorenih usta trudeći se da lagano udišem da ne iritiram grlo, ali pluća kontrahiraju sama i izgledam, otprilike, kao mačka koja pokušava da izbacila dlake iz grla, samo bez onog zvuka. Od ovoga se znojim i dehidriram još brže. I gaće i čarape potpuno su natopljene znojem.

Kažu da su jedine dvije stvari koje se nikako ne mogu sakriti – manjak samopouzdanja i kašalj, a mene su obje snašle baš u isto vrijeme. Onaj prvi “kah” je bio najglasniji, došao je ni otkud, oteo se kontroli i nisam stigao da se pripremim. Ostale sam, poučen na obuci, pokrio unutrašnjom stranom lakta i iskašljao se k'o kreten. Znam da nije baš bio trenutak, ali ništa se nije moglo uraditi. Imao sam osjećaj da je svaki onaj jebeni cvrčak, u krugu od kilometar, prestao da cvrči, pustivši me da se dobro iskašljem i svima obznanim gdje se tačno nalazim. Sad ležim na leđima, stisnutih očiju i još stisnutije face, iščekujem bradonju i spreman sam na najgore. Dovoljno je samo da pruži ruku. Saće. Samo što nije. Čekam. Ništa se ne dešava. Ko zna koliko dugo. Lagano otvaram jedno oko na smežuranoj faci i zabacujem lagano glavu unazad. Ne vidim nikoga.

– *Jebo te ovo*, ponavljam u sebi, *jebo te ovo, jebo te ovo, jebo te ovo...!!!*

Okrenem se na stomak i upućujem milion brzih pogleda na sve strane. Iskreno, nije mi se nikako silazilo tamo dole. Shvatio sam koliko smo se precijenili i koliko smo nespremni krenuli u ovu glupost. Ali, jebi ga, dosta kukanja. Vrijeme je da upadnem. Lagano izvirujem preko ruba i sve što vidim su sanduci s municijom. Brdo municije uredno složene uz zid prostranog, mašinski iskopanog tranšea. Brzo se okrećem nogama prema dole, uskačem i čučnem između dva reda sanduka i kao lud izvirujem na jednu pa na drugu stranu. Gledam da nisu možda slučajno zaboravili neku puškicu, dobro bi mi došla. Čujem ih jasno, negdje, ne znam koliko su daleko. Jesu li u baš u ovom rovu iza ćoška ili negdje dalje iza, ne mogu da procijenim?! Ili mi se pričinja od straha. Ja sam sad tako debelo u gov-nima i baš bih volio biti apsolutno bilo gdje drugo, samo ne ovdje. Slobodni kraj silka sam, u potpunosti u panici, svezao za korijen neke biljke koji je virio iz zemlje na jedno tridesetak centimetara od tla i pokušavam da iglu iz bombe izvučem pažljivo, tako da ne ispadne skroz. To bi je aktiviralo za 4-5 sekundi, zajedno sa svim ovim sanducima i sa mnom pride, jer nisam siguran da bih u ovom stanju uspio da se izvučem iz rova za tako malo vremena. A i da uspijem ne bih daleko stigao. Igla mora da ostane u bombi, ali da se ipak lako izvlači, a korijen biljke je već previše nategao silk. Sad imam problem. Kao da ih već nemam dovoljno. Ne smijem da pustim bombu iz ruke, nego moram drugom rukom da

odmotam silk s korijena i ponovo ga zamotam, pa-zeći na razdaljinu i zategnutost silka, jebem ti, ovo sve sad već predugo traje. Pokušavam da zabijem zašiljeni štap s minom u zemlju pored sanduka, ali zemlja je toliko suha i tvrda da, svaki put kad zamahnem, napravim samo rupicu od maksimalno 1mm. Zaglavim je nekako vodoravno iza drvenih kutija. Nema šanse da ću uspjeti da postavim drugu minu, ali nema veze, ova je na pravom mjestu, kad neko siđe u tranše, trebali bi čuti veliko “kaboom”. Provjerio sam još jednom sve, stao sam na jedan od sanduka i jedva se rukama izvukao vani i, bez osvrtnja, počeh da trčim, zapravo bauljam cik-cak prema našim rovovima. Jebeš puzanje. Spašavaj se – ko može!

Naši osmatrači su sve vidjeli, potvrdili i razglasili. Taj dan bili smo heroji. Otišao sam u stacionar da presvučem mokru košulju. Alma, djevojka mog komandira koja je radila u sanitetu, zbog koje je ostavio ženu i dvoje djece, zaljubljeno me je gledala.

– *Ti si lud!* – Šeretski mi se nasmijala otvoreno flertujući, pa sam ju jebao.

Svi nam čestitaju. Ne nama dvoma, naravno. Nama dvojici.

– *Predložiće nas za Zlatnog ljiljana. Tako se priča* – reče Sanin.

– *Wow! Uspjeli smo u životu!*

* * *

Zlatni ljiljan je najviše odlikovanje u Armiji BiH. Zlatna značtica koju su dobijale čak i sekretarice u vladajućoj partiji, njihova rodbina i prijatelji koji se baš i ne mogu pohvaliti iskustvom u borbi. Borci koji su ga dobili stvarnim zaslugama, uglavnom su ga poslije rata kao lomljeno zlato prodavali zlatarama u bescjenje da bi mogli kupiti par kilograma hrane.

* * *

Ne znam zbog čega sam svaki put iznova fasciniran prizorom zalaska Sunca?! Predveče, iako premoren, ponovo sam na smjeni u istom rovu – ponovo posmatram savršenstvo i dok, ne pretjerano pomno, slušam Saninove “borbene” priče o današnjoj akciji, razmišljam kako negdje neko, ne tako daleko, tek nekih stotinjak kilometara odavde, upravo sada gleda ovaj isti zalazak, ovog istog Sunca, s palube nekog cruisera, dohvati sa šanka *Martini* s ledom, srkne i pomisli: “Još samo tri rate kredita i otplatiću *Porsche*, hm, dođavola više s tim kreditima, baš mi zadaju glavobolje” e pa, mogao sam i ja biti na tom cruiseru, ali – BOOOOOOM! Nesvakidašnja eksplozija, dobro je zatresla zemlju i gust, dim se počeo uzdizati visoko iz njihovog rova. Gotovo istog momenta počinje strašna pucnjava prema nama sa svih strana, prvo pješadijska,

zatim, uz veliku buku, počeše padati s neba komadi drveta, zemlje, metala i svega onoga što smo detonirali a par sekundi kasnije i artiljerija poče sa svojom omiljenom i jedinom taktikom – ravanje svega sa sigurne udaljenosti. Odmazda je brutalna, hiljade 120-milimetarskih minobacačkih granata, stotine tenkovskih i haubičkih projektila ponovo mijenjaju geografiju.

Dvosatna smjena u rovu je gotova i moja četiri sata pauze mi se smiješe, moram to vrijeme iskoristiti za spavanje. Kolege su, šunjajući se i pretrčavajući, došle da nas odmijene. Usput mi kažu da zasad nemaju podatke o žrtvama osim par lakše ranjenih na našoj strani, ali čuli su preko radio-veze da je Žučo aktivirao minu koju sam postavio.

– Ne Žučo, jebo te, zašto? Zašto Žule jebo te?!

Pretrčao sam do stacionara i legao u krevet do vrata, u mračnoj podrumskoj prostoriji u kojoj smo spavali. Sjeban do kraja. Moji saborci u drugoj sobi, uz slabo svjetlo auto-sijalice priključene na akumulator i uz čašicu dobre domaće rakije, “spašene” iz neke od obližnjih pravoslavnih kuća, kao i uvijek igraju rummy u cigare. Pričaju o našoj akciji. Nisu primijetili da sam ušao i ja upadam u pola razgovora.

– *...on je lud, od prvog dana to mislim o njemu! Jebeni specijalci! Treba sad svi da izginemo zbog njihove zajebancije!*

– *Feđa je doba momak, ali ga ja uvijek držim na nišanu* – reče moj komandir voda.

I tako sam počeo da padam u duboki crnjak. Osjećaj pobjede i ono malo herojskog zadovoljstva od danas – iščezlo je. Komandir voda, za kojeg bih minut ranije potpuno sigurno dao život bez razmišljanja – drži me na nišanu! Zbog nemuslimanskog imena? Ma, nabijem vas sve redom, muslimane, pravoslavce i katolike. Danas sam ubio Žuču, koji je milion puta kad je bilo granatiranje sjedio ispod mojih nogu u rovu i zajedno sa mnom se tresao od straha. On nije znao da je rat, nije shvatao da se tu gore, van njegovog mikro svijeta, dešava mržnja do istrebljenja. Mogao je da prepozna vibraciju tačno tog minobacača koji je okrenut prema našim položajima, onda bi cvilio i trčao ukrug dok se svi ne sklonimo. Žučo je tako spasio stotine života. Nije znao da smo mi gore podijeljeni na muslimane, pravoslavce i katolike, spremne da ubijamo za mitove, narative i neplodne livade po kojima je on slobodno trčkarao, malo kod jednih, malo kod drugih. On nas je volio sve, za njega smo svi bili isti i nije nas pitao za ime. Danas sam ga ubio. Izvini Žučo. Izvini, brate moj jedini. Jebo vas rat.

Sinoć sam mogao hladno da ubijem ljudsko biće i time pomognem ovoj mojoj i onoj njegovoj bagri u zapišavanju teritorije za pljačku, dobro zakamufliranu religijom i patriotizmom a od mene su napravili hipnotisanog majmuna, zasljepljenog mržnjom, spremnog da ubija za bogate, za one koji su svoju djecu odavno izmjestili na skupe svjetske koledže? Odsad bez mene. Nisi bio prvi u kog sam

pucao, ali buraz, bićeš zadnji. Ja od danas više ne pucam ni u koga, ni za koga, ni za šta. Dovedite svoju djecu neka se sami bore za vaš porodični biznis i vaše bogove pa neka se malo oni ponosno valjaju u blatu i u svojoj i tuđoj krvi. Ja se izvinjavam, ali stvarno imam pametnijeg posla.

Alma je rekla da sam lud. Zapravo svi su to rekli. Svi misle da jesam. E pa lud sam. Ideja mi se sviđa. Ja sam lud, zapravo, to ću da budem. Odluka je pala. Ovo je moj zadnji dan u vojsci!

Granatiranje je trajalo do 23h, konstantno istim intenzitetom. Kao i obično, prekinuto je na rez, po naredbi. Ničim izazvano, sat kasnije, stigla nam je smjena. Imam osjećaj da su je poslali samo da nas dvojicu sklone odatle.

* * *

U gradu su te noći bile ulične borbe. Caco – komandant jedne brigade i ratni zločinac, poznat po svirepim ubistvima nemuslimanskih civila u Sarajevu, ubio je taj dan devet policajaca – muslimana. Skoro svi su bili moje godište. Djeca. Iskopao im je oči, unakazio tijela i pobacao ih s prvog sprata svog štaba. Policija, s još par specijalnih jedinica armije, napala je njegovu brigadu i uhvatila ga. Otac jednog od ubijenih policajaca ga je likvidirao. Nakon ovih teških zločina sahranjen je kao heroj uz najviše islamske počasti.

* * *

Majka me čekala budna i opet mi se obradovala.

– *Sine (cmok, cmok), živ si mi, kako je bilo na liniji?*

– *Ma OK, ništa posebno! Vidi, ja ujutro idem na psihijatriju i ako mi upali, dođi da me posjetiš, a ako me bude tražila vojna policija, kaži im gdje sam. Ako ne upali, eto me na ručak.*

– *Sretno sine. Cmok!*

* * *

– *Dobar dan, ja sam lud. Čujem glasove. Govore mi da moram da pobijem sve svoje saborce. Ne znam šta da radim?!*

Svezali su me za krevet, roknuli me sa 150ml largaktila u guzicu. I bio je to početak jednog novog rata.

* * *

Largaktil je teška droga, od njega ne možete da spavate, da jedete, da sjedite, da ležite, da mislite. Primao sam ga tri puta dnevno, a onda su mi na to zveknuli još i “haldol depo”, koji drži 21 dan i više se ni po čemu se nisam razlikovao od ostalih.

Moja majka je došla u posjetu poslije tri dana. Nije mogla ranije jer je grad bio pod teškom artiljerijskom vatrom. Mislim, težom nego obično. Sjela je na moj krevet i tužno me gledala.

– *Majko, vadi me odavde! Hoću da ratujem!*
Ovdje više ne mogu da provedem ni sat!

– *Izdrži sine.*

Jozo – simpatični, sredovječni, visoki, mršavi paranoidni šizofrenik, koji je prije dvadeset godina izmasakrirao nožem svoje roditelje jer su “pokušali da ga ubiju” tako što su mu “pokvarili kočnicu na biciklu”, i koji od tada nije izašao sa odjeljenja P1, pride i reče:

– *Feđa je sinoć odlično spavao, ja sam mu čitavu noć krao cigarete iz ormarića, nije ništa primijetio.*

– *Pa ovdje i nije tako loše* – reče majka kroz smijeh. Nisam imao snage da joj odgovorim.

Iz offa su se čuli razni neartikulisani krici, od kojih se izdvajao jedan koji je neprekidno, već tri dana, ponavljao: “*Madžida, mama, tata, Madžida, mama, tata, Madžida, mama, tata...*”

* * *

Na intenzivnu njegu psihijatrije, koje je bilo muško-žensko odjeljenje za najteže slučajeve, dolazilo se kroz odjeljenje P1 – muško odjeljenje s bolesnicima koji su ocijenjeni kao ne-agresivni, i oni, uglavnom, nisu bili svezani. U tri velike sobe na P1 bilo je po dvadeset pacijenata u starom oronulom krilu zgrade. U nastavku dugačkog hodnika bila je intenzivna njega i taj dio zgrade je bio moderno uređen. S lijeve strane bila je jedna velika “staklena” soba, podijeljena zidom na dva dijela, s po dva kreveta, ograđena

od hodnika velikim neprobojnim staklom – “izlogom”. Tu su bili najteži slučajevi. Na kraju hodnika bila je jedna široka soba pregrađena na tri odjeljka s po dva kreveta. Ja sam bio u tom srednjem odjeljku, odatle sam mogao da vidim cijeli hodnik. To je 10 kreveta, za najluđe bolesnike iz cijele države. Sve je strašno zaudaralo na ljudski izmet, jer su svežani bolesnici često vršili nuždu u krevet. Ujutro bi se poredali pored radijatora i sušili pidžame pune govana dok su one još na njima. Iznad glave mi je bio prozor od neprobojnog stakla, kroz koji sam mogao, kad nisam bio vezan za krevet, da vidim Poljine, jedno od najgorih “neprijateljskih” uporišta, udaljene oko 3-4 kilometra vazdušne linije.

Nakon 5-6 dana u posjetu mi je došla vojna policija, zajedno s brigadnim doktorom. Pogledali su me, shvatili da ne foliram i otišli!

Prvih par mjeseci je bilo najteže. Terapija me je ubijala.

Jednog od tih dana pancirna tenkovska granata je ušla u odjeljak s moje desne strane.

Komadi betona ubili su pacijenta Dragu i njegovog suludaka. Nisam imao neke emocije prema tom događaju. Bilo mi je drago što sam živ. U ludnici je prvi put zavladao tišina, čak se ni “Madžida, mama, tata”, nije čulo dobrih pet minuta. Gomila luđaka s odjeljenja P1 se sjatila u moj odjeljak, da vidi šta se to dešava. Medicinski brat Srećko ih je rastjerao. Isus Krist je, kao i obično, lupetao neke gluposti o apokalipsi. Ovaj put je to

radio preglasno i uz velike geste, valjda ponesen konkretnošću dokaza o istinitosti svojih slutnji, pa ga je Srećko zveknuo šakom u čelo, nakon čega je ovaj utonuo u duboki san i istog trenutka počeo da hrče – smiješna scena, popravila mi je dan. Moram priznati da je Isus bio prilično uvjerljiv. Možda je i bio pravi Isus, ali ga niko nije ozbiljno shvatio, što je dobro za njega. Kad imate obmane da ste Isus Krist, završite ovdje sa mnom, a ako imate halucinacije njegove majke, postanete bogati i slavni.

Ovu dvojicu nesretnika su odnijeli u mrtvačnicu, stotinjak metara udaljenu od ludare. Majstori su čitav dan popravljali zid, sestre i čistačice čistile odjeljenje od prašine. Stavili su dva nova madraca na krevete i svezali nove bolesnike za njih i normalan život se nastavio. Hm, normalan?!

* * *

Jednog jutra, u krevetu pored mog, osvanuo je neki momak, dvadesetih godina. Nije bio svezan ali je od velike doze sedativa bio mrtvo tijelo. Ručni zglobovi su mu bili u zavojima, pa sam pretpostavio da je tu zbog pokušaja samoubistva. Vjerovatno je preživio i značajan gubitak krvi. Srećko ga je obilazio s vremena na vrijeme i, kad bi ovaj pokazao znake života, Srećko bi mu ubrizgao još malo nečega u infuziju i ovaj bi opet pao u komu.

Tu noć me probudila škripa bolničkog metalnog kreveta. Jozo je silovao novog pacijenta. Bio

sam svezan i nisam mogao da uradim ništa, osim da zovem Srećka, sestre, doktore. Urlao sam koliko sam mogao. Začuo se zvuk ključa u teškim metalnim vratima, Jozo je prestao sa silovanjem, odskočio od kreveta, navukao donji dio pidžame i krenuo prema P1. Srećko je utrčao sa punom špricom, protrčao pored Joze, bacio se na mene i zabio mi iglu u gluteus maxima.

Probudio sam se u odjeljku iza neprobojnog stakla.

* * *

Kemo, čovjek koji je već više od mjesec dana neprestano govorio: “Madžida, mama, tata”, bio je moj novi cimer. Kemoterapija. To mi nije trebalo!

* * *

Silovanje nisam nikome spominjao. Rekli bi da sam lud.

* * *

Vojna policija i brigadni doktor posjećivali su me redovno. Iako sam za vikend, uz potpis jednog roditelja, jednu noć smio otići kući da prespavam, nisam to radio da se ne bih mimoišao s njima. Znao sam da moram ovo da izguram do kraja. Kad su me vidjeli u sobi iza neprobojnog stakla, brigadni

doktor mi je rekao da po njegovom mišljenju ja više nisam sposoban za vojsku i da će predložiti višoj vojnoj ljekarskoj komisiji da me oslobode ali nije znao koja je moja dijagnoza pa je pitao moju doktoricu, koja mu je rekla da sam još uvijek na posmatranju i da će mi je uskoro dati. Trebala mi je jaka dijagnoza, koja može osloboditi od vojske.

* * *

Dva dana u sedmici, na naš odjel su dolazili studenti medicine. Najviše su se zadržavali ispred našeg izloga. Gledali nas, nešto piskarali, došaptavali se, pokazivali nešto. Kemo je govorio ono svoje, a ja bih ih nekad gađao kutijom cigara ili grebao po staklu s kretenskim izrazom na licu, čisto da bude zanimljivije. Onda bi oni opet nešto zapisivali, gledali, razgovarali, dijagnosticirali.

Jedne noći probudila me doktorica, odvezala me i rekla da dođem u njenu kancelariju, na početku hodnika P1.

– Ljudi iz tvoje brigade mi traže dijagnozu, ne znam šta da im kažem.

– Doktorice, ja nisam lud, ovdje sam da bih izbjegao ratište. Ja sam normalan.

– Da, da. Svi ste vi ovdje normalni. Pričaj mi o sebi, o svom djetinjstvu. Ko si ti i kako si dospio ovdje?

– Moje djetinjstvo, hm... ako sam ga uopšte imao... Moj otac Mustafa i majka Nađa, inače poznati

arhitekti, da, i sestra Eni je arhitekta, kao i ostatak šire familije, recimo to ovako: "nisu našli zajednički jezik". Ne sjećam se previše lijepih stvari iz tog perioda. Bilo ih je, znam da jeste, rijetko ali ih je bilo. Uglavnom sam čitavo rano djetinjstvo osjećao neki miks tuge, tjeskobe, nepravde, nemoći, usamljenosti i straha, i konstantno pokušavao odgonetnuti zbog čega ljudi rade to što rade jedni drugima, a usput i onima koji ni za to, ni za bilo šta drugo, nisu i ne mogu biti nimalo krivi? Zbog čega stvore život na koji se sami kasnije poseru?! U čemu je trik? Ljudi su mi od rođenja bili jako čudni. Prvi put sam pobjegao od kuće kad sam imao 5 godina. Doduše, uhvatili su me brzo, dvije ulice niže. Sreća je bila što sam našao dobru ekipu van kuće, s kojom sam imao bend već u drugom osnovne. Hamo, Muamer, Migula i Kole. Tad sam počeo i da pušim i kupujem cigare, a nekoliko godina kasnije počeo sam i da pijem. Kad sam bio sa svojom ekipom nikad nisam razmišljao o kući, jer tamo me nepogrešivo čekalo sranje. Misli su se vraćale tamo tek kad stavim ključ u bravu i onda se nadam da tamo nije baš prevelika frka. Nada umire zadnja. Treniram um da ne misli na sranja i život može biti lijep. Roditelji mojih prijatelja nisu baš bili sretni što se oni druže sa mnom, govorili su im, "nemoj da budeš kao Feđa, uči, završi fakultet". Za njih sam bio neko ko će sigurno postati niko. Zapravo i ja sam o sebi to često mislio, ali nikad u pejorativnom smislu, i to me nije pretjerano uznemiravalo. Prognoze su bile mizerne jer ja jesam htio postati niko. Bez

okova društvenih normi i morala. To je bio moj pojam slobode. Biti "niko", nikakav ukalupljen model uspješnog Homo sapiensa. Težio sam potpunom prepuštanju neizvjesnosti, bez cilja. Znao sam već tad da neće biti lako i da ću uvijek birati teži put. Jako rano, odlučio sam da ću probati sve što se nudi. Kažu da svaka odluka u životu bude donesena 1-5 sekundi prije nego što je individua konstatuje kao svoju ličnu odluku, znači da se to i ne bi baš moglo nazvati slobodnom voljom, ni slobodom izbora, ja nisam odlučio ništa, to je sve on uradio i prije nego što me pitao za mišljenje. Mozak. A njega je izgleda jedino zanimalo stvarni život. Volio je znanje ali ne i to da nešto "mora" da zna. Autoritet nikad nisam mogao da podnesem. Nemam mržnju prema njemu, jednostavno nemam poštovanja. Jaka fiksacija dobro utemeljene averzije iz djetinjstva i zbog toga sam sada ovdje. Zbog slobode. Želim da letim, sanjam to oduvijek, da sam pilot, padobranac, nije to tek infantilna maštarija, to je opsesija. Kad sam bio klinac krenuo sam s majkom na put. Prvi let avionom u životu. Sjećanje je još uvijek tako živopisno kao da se desilo jutros. Taj dan sam postao pilot. U svojim mislima. Otad gledam u nebo... ali... znam da je taj cilj nedostižan pa sam našao zamjenu, počeo da pijem i prepuštam se drogama, jer rekli su mi: "To je kao da letiš."

Odrastao sam u zajebanom kvartu i prvo ubistvo sam vidio u petom razredu na velikom odmoru. Tri uboda nožem u srce. Kasnije sam s ekipom krao kola, obijao trafike, samo zbog adrenalina, krali smo

lizala, kasnije žvake, pa cigarete. Slučajno sam probao da igram bilijar i shvatio da sam veliki talenat, pa sam napustio srednju školu, da bih igrao profesionalno. Od trinaeste do sedamnaeste vrijeme sam uglavnom provodio u zadimljenim biljar klubovima, a usput sam svirao po raznim bendovima, radio kao konobar kad su mi trebale pare i tako. Početkom 1991. otišao sam u Kotor u Crnoj Gori na turnir i upoznao Sanju. Završila je pomorski fakultet, govorila je osam svjetskih jezika, četiri puta je oplovila svijet, držala je privatno obdanište i restoran. Bila je trostruki prvak bivše države u jedrenju na dasci i vozila Hondu CBR 1000f. Zaljubio sam se u nju i u Hondu. Bila je starija osam godina. Sanja, ne Honda. Velika ljubav. Ona prava. Bilo je ljubavi i prije nje, onih dječaćkih, ali ovo je bila ona ljubav koja vas sprečava da radite bilo šta drugo osim da volite. Ona prava, debilizirajuća ljubav, koja podrazumijeva gledanje u zvijezde i šuštanje lišća u parku.

Zaposlio sam se u bilijar klubu kao konobar, vježbao sam stalno, pobjeđivao na turnirima i igrao za novac. Tako sam zarađivao da bih ostao s njom. Nekim bokserima iz Loznice sam na biljaru uzeo toliko para, da sam mogao da kupim novog volkswagenovog Golfa. Pošto su nesportski podnijeli poraz, morao sam sve da im vratim. Mislim da je to bio zadnji put da sam igrao za pare. U Sloveniji je već uveliko bio rat. I u Hrvatskoj je krenulo sranje.

U kafani pored kluba svaku noć je svirao jedan ukrajinski bend. Imali su pet plesačica koje

su zapravo bile prostitutke. Pošto sam znao puno ljudi, pitale su da im budem makro i pristao sam. Jedina mušterija koju sam našao bio je moj drugar Mujo. Doveo sam mu Natašu i on je kasnije oženio. Nakon mjesec dana lošeg poslovanja, preostale četiri Ukrajinke su me odjebale i našle novog makroa.

Po Crnoj Gori su uveliko mobilisali vojno sposobno stanovništvo i slali u Hrvatsku na ratište, ali mi se to činilo daleko. Bio sam zaljubljen i nisam previše obraćao pažnju na rat, iako je Dubrovnik udaljen tek nekih šezdesetak kilometara vazdušne linije.

Onda je došlo je do pucnjave u klubu i policija me uhvatila s tuđim pištoljem iz kojeg sam pucao na nekog glupana iz Vršca u Srbiji. Nisam ga ubio, jer je pištolj bio Magnum 357, s tri puna metka i tri prazne čahure. Ja sam naletio na prazne čahure, čulo se samo "klik, klik". Bio sam ubijeđen da je pištolj neispravan, ali kad su mi uručili potvrdu o oduzimanju predmeta, shvatio sam koliku smo sreću imali i ja i glupan iz Vršca. Naročito on. Ali svejedno su me trebali osuditi za pokušaj ubistva. Maksimalna kazna – šest godina. Bio sam u pritvoru s nekom dvojicom rumunskih lopova. Obojica su stalno prevrtala žilet po ustima, zapravo po polovinu žileta. Stalno sam strepio da ću se jedno jutro probuditi s prerezanim grkljanom, zapravo da se neću probuditi zbog prerezanog grkljana, ali žileti su imali drugu namjenu – otvaranje lisica. Naučili su me kako. Kad sam pobjegao sa suđenja, nova vještina bila je od koristi. Dan je bio vreo, četiri policajca su me provela kroz masu

ljudi na glavnom trgu do sudnice. Trojica policajaca su ušla u sudnicu a četvrti je stajao na vratima i čekao da me sudija zovne. Stajao je na vratima, gledao u sudiju i čekao. Ja nisam čekao, vidio sam priliku i razgوليو, sjeo na bus i došao u Sarajevo. Nisam smio da odem do Sanje da se pozdravimo, jer sam pretpostavljao da me tamo traže.

U Sarajevu je SDA (vladajuća stranka) ljudima već preprodavala oružje koje su kupovali od našeg budućeg neprijatelja. To im je bio prvi veliki prljavi posao.

Svo pješadijsko naoružanje Armije BiH bilo je proizvedeno u “Crvenoj zastavi”, fabrici oružja iz Kragujevca u Srbiji.

Mlazni avioni JNA (Jugoslovenska narodna armija) probijali su zvučne barijere iznad grada, utjerujući ljudima strah u kosti i time nam pravili uvod u ono što će nam prirediti malo kasnije. Ukopavali su se oko grada i dovlačili artiljeriju mjesecima, a za press su govorili da je u pitanju vojna vježba. Ja sam bio jedan od onih koji su u to vjerovali. Nismo vjerovali u rat. Mi, ljudi iz gradova. Nismo pravili razliku. Nismo znali razlikovati imena. U malim sredinama se to znalo oduvijek. Od tamo je i došla tolika mržnja. Valjda iz frustracije, lošeg obrazovanja, lošeg životnog standarda i manjka sadržaja. I religije. Naročito iz religije. Za te ljude je pomisao na rat izazivala euforiju, kao da će im se desiti najljepša stvar u životu. Onda je na srpskoj svadbi ubijen svat.

Ubistvo je bilo naručeno da bi se isprovocirao rat. Ubica, jedan od glavnih likova narko kartela, ne samo da nije bio uhapšen zbog ovog ubistva nego je postao komandant brigade. Ni poslije rata nije odgovarao za ubistvo. Bar ne pred zakonom. Izrešetan je ispred svog stana. Počinioci nisu pronađeni.

Onda su došle prve barikade. Prvi ispaljeni meci. Prve glave sa balaklavama. Tad mi je postalo jasnije da se nešto stvarno sprema, ali razmjere toga nisam mogao naslutiti. Ja sam kupio Škorpion... Automatski pištolj sličan Uzyju – proizveden, naravno, u Srbiji... koji su mi kasnije, naravno, oduzeli za potrebe armije.

Sanja je govorila da trebamo otići negdje vani i da preko njenih veza mogu dobiti posao na nekom cruiseru ili tankeru. Bilo mi je malo frka, jer nisam znao postoji li međunarodna potjernica za mnom. Nisam mogao jednostavno otići u policiju i pitati: "Izvinjavam se, da nema slučajno kod vas neka Interpolova potjernica na moje ime?"

Dok se stvar ne smiri, zaposlio sam se u umjetničkoj galeriji na prodaji slika. Istoriju umjetnosti sam znao gotovo napamet, jer me je čitava familija njome peglala od rođenja.

Onda sam dobio sudski poziv na moju sarajevsku adresu, u kojem stoji da će moje suđenje početi 6. aprila '92. u Sarajevu. Taj dan su počele demonstracije ispred zgrade parlamenta. Snajperi su počeli pucati po ljudima. Počeo je rat. Kakva sreća!

Nas nekoliko hiljada je ušlo u zgradu skupštine i ostalo tu par dana.

Sa Sanjom sam se čuo telefonom sve do 02.05.'92, dok pravoslavci nisu bacili zapaljivu, fosfornu granatu na glavnu poštu i tako prekinuli telefonski saobraćaj na duže vrijeme. Taj dan je bio jedan od najgorih u čitavom ratu.

Negdje oko podne počele su ulične borbe.

Ranije tog dana zamolio sam prijatelja Nadira da mi kupi kutiju *Marlboro*. Tek deset dana kasnije saznao sam da ga je ispred trafike pogodio šrapnel u arteriju na butini. Iskrvario je na putu do bolnice. Bio je jedna od prvih žrtava rata.

JNA se povlačila iz grada na okolna brda. Kad su se izvukli počelo je granatiranje, koje je zvučalo kao jedna konstantna detonacija kojoj se iz sekunde u sekundu samo mijenjao intenzitet i trajala je do pred zoru.

Ja sam se sklonio u podrum hotela "Evropa". Hotel je preživio deset direktnih pogodaka artiljerijskih projektila. Popeo sam se na jedan od spratova, pužući hodnicima preko komada cigli i stakla kroz dim i prašinu. Par soba je bilo u plamenu. U jednoj sobi sam našao telefon na podu i okrenuo Sanjin broj. "Halo?" reče. "Sanja, ja sam..." U tom trenutku telefoni u gradu su prestali da rade i to je zadnje što sam od nje čuo: "Halo"!?

Ujutro, kad je granatiranje prestalo, izašao sam iz hotela i krenuo kući. Grad je bio jedna velika

ruševina. Zgrade u plamenu. Gadan smrad paljevine i baruta – tako smrdi rat.

Cigle i staklo posvuda. Ranjeni, krvavi ljudi su izlazili iz podruma uz jauke i krenuli, valjda, negdje po pomoć. Bilo je strašno i strašno tužno.

Tad sam se borio za sekularnu, suverenu državu, jer tako se tad pričalo i još nisam imao pojma da će ovo postati islamska država (ne mislim na IDIL, mislim na etnički čistu muslimansku teritoriju), iako je to izgleda bio skriveni plan od početka. Ili možda nije bio. Teško da ovdje, osim pljačke, iko ima ikakav plan.

Prijavio sam se zajedno s mojim zetom Radenkom u policiju koja je u to vrijeme bila jedina regularna oružana formacija.

Jedan dan sam nagovorio kolegu Husu da ostane poslije smjene da odigramo još jednu partiju šaha. Nakon partije, Huso je izašao iz zgrade i poginuo od granate.

Bili smo tandem, išli u akcije zajedno. Hm, akcije!? Strpali bi nas u blindirani žuti poštanski kombi, koji se vidi sa sto kilometara. Nismo znali ni gdje idemo, ni gdje je neprijatelj. Jednom su nas tako, usred dana, odveli na Poljine (brdo koje se vidi iz ludare).

Ja sam dobio lovačku dvocijevku, za koju sam tek desetak dana kasnije, kada sam htio uzvratiti vatru na jedan kamion iz kojeg su pucali na mene, saznao da ne radi.

Ko zna koliko je još komada oružja bilo neispravno. Uglavnom smo dobili M48 iz drugog svjetskog rata i poluautomatske puške PAP, a to sigurno nije naoružanje s kojim bi vas neko poslao u proboj. Imali smo samo tri automata ak47, jer šta će nam ispravno oružje kad nismo tu ni došli da se borimo, a ako ćemo već da ginemo, to je bila dobra prilika da se riješe starog i neispravnog oružja.

Mitraljeska i snajperska vatra su razvaljivale. Naš jebeno-florescentni kombi je pogođen stotine puta. Zvuk metka koji pogodi u tu zatvorenu limenu kutiju odzvanja jako i u tom mrklom mraku izaziva opštu paniku. Što smo bili bliže ratištu, meci su sve češće probijali 5mm debelu čeličnu ploču, ostavljajući za sobom tanki, blješteći, pravolinijski snop sunčevog svjetla kroz dignutu prašinu i uz jak metalni prasak se odbijali o suprotnu ploču u unutrašnjost. Ležali smo na podu jedan preko drugog i bespomoćno vrištali. Istresli su nas pored neke stare ruševne kuće. Prvi sam utrčao unutra, za mnom Radenko, onda i svi ostali. Onda se uključila i teška artiljerija. Iz kuće smo gledali kako ginu hrabri borci naše "prodane" armije. Desetine njih. Scena kao iskrčavanje na Normandiju. Jebeš ovo. Znao sam da ćemo svi poginuti ako samo jedna granata padne na kuću. Pobjegao sam kroz prozor, za mnom Radenko, onda svi ostali. Vrišteći. Granata je pogodila kuću i izbri-sala je s lica zemlje samo par trenutaka nakon što je zadnji borac izašao iz nje. Sakrili smo se u poro-dilište koje je već bilo prilično devastirano. Pomislio

sam kako sam se tu rodio i kako ću tu skončati. Zet i ja pričali smo glupe viceve i valjali se od smijeha. Od panike. Haubička granata je eksplodirala u dnu hodnika u kojem smo bili, nekih 30 metara od nas i u paramparčad raznijela dvojicu iz druge jedinice. Mi smo samo bili prašnjavi, ugruvani i dezorijentisani od detonacije 155-milimetarskog projektila i dugo nismo čuli ništa osim glasnog pištanja. Od takve detonacije imate osjećaj da vas je udarilo auto. Prepipavali smo se u nevjerici, tražeći po tijelu rupe od šrapnela, ali nalazili smo samo uzorke tkiva one dvojice nesretnika. Artiljerija je utihnula. To nismo mogli čuti jer nam je sluh bio oštećen, ali smo osjetili po tome što je zemlja prestala da se tresе.

Četnici su opkoljavali porodilište i jedini način da se spasimo je da probamo pobjeći kroz minsko polje. Šanse da to preživimo su bile nikakve, ali ipak veće nego kad bismo ostali.

Vrištali smo i trčali. Granate su se zabijale u meku zemlju, a detonacije nas bacale svuda po minskom polju. Guma donjeg djela trenerke je pukla pod teškim balastom municije u mojim džepovima i morao sam da je držim jednom rukom dok sam trčao da spasim goli život. Ako su me gledali kroz snajper u toj situaciji, nisu me pogodili od smijeha.

Došli smo do početka grada i sakrili se u neku zgradu. Niko iz moje jedinice nije bio ni ogreban. Zapravo bili smo dobro izgrebani i krvavi, ali čitavi. Većina tog dana nije prošla tako dobro.

Kasnije se pričalo da je reis-ul-ulema, islamski poglavar, "usnio" da ćemo mi pobijediti ako napadnemo Poljine i da je zbog toga naređena akcija. Ovo je neprovjerena ali vrlo moguća informacija.

Reis je bio neka vrsta vrača koji predviđa ishod borbe ili rata i ima velik uticaj u vođenju ovog komada teritorije. Islamska zajednica je desna ruka vladajućih jer obezbjeđuje glasove na izborima. Ovo je slučaj sa sve tri dominantne religije, na rasparčanim teritorijama. U upravnom odboru Islamske zajednice sjede političari iz vladajuće stranke, jedan od njih je optužen, pa sudski oslobođen za pljačku 390 miliona maraka (cca 200M\$) iz državnog budžeta. Ovakvi inscenirani sudski procesi, zapravo, služe amnestiranju, odnosno legaliziranju pljačke, jer se počinocu ne može dva puta suditi za isto djelo. Jednom oslobođen, počinilac je slobodan čovjek a milioni, otuđeni od poreskih obveznika, postaju njegov legalno stečen kapital. Svi značajniji političari u zemlji prošli su kroz ovu proceduru pranja novca sudskim oslobađanjem. Sudije koje ih oslobode, naravno, dobiju dio.

Sjećam se jasno izgubljenih pogleda na licima komandira kad smo se vratili u stanicu. Šok i nevjerica, neprijatno iznenađenje praćeno jako loše odglumljenom srećom što smo se, kao, živi vratili. Zamuckivanje, izbjegavanje vizuelnog kontakta, gutanje pljuvačke, znojenje, prejakno gestikuliranje,

usiljeni smijeh i svi ostali simptomi iz udžbenika – lošeg lažova uhvaćenog u pokušaju prevare. Ovakve stvari vam baš i ne dižu moral. Vidim im pitanje u očima: “Otkud vi koji kurac ovdje? Kako da mi sad ovo objasnimo nadređenima?”

Komandanti uglavnom ne učestvuju u borbama. Oni dobijaju činove, odlikovanja, stanove, poslovne prostore. Oni kao da, uopšte, nisu u ratu. Ovo je vjerovatno najjači razlog jako niskog morala u našoj armiji, zbog kojeg linije odbrane oko grada nikad nisu pomjerene ni metar naprijed. Fraza “prodani smo” je najčešće izgovorena fraza boraca, nakon svake akcije u kojoj sam učestvovao. A lista akcija je prilično dugačka, jer slali su nas svuda, uvijek bez ikakvih izgleda za uspjeh. Naše akcije završavale su uvijek isto: bježanjem, za one malo sretnije, i gomilom mrtvaca.

Par mjeseci sam se zabavljao s kćerkom komandanta jedne specijalne brigade i bio sam prisutan kad je iz svog doma rukovodio akcijom u kojoj je poginulo 48 ljudi. Među njima, dva moja prijatelja i par poznanika.

Kasnije se pričalo, nije provjereno ali je vrlo moguće, da su sve te ljude s leđa ubili pripadnici “Ševa”, plaćeničke jedinice, sastavljene od najvećeg šljama u regiji.

Jednom su nas poslali u akciju na Otes (naselje u Sarajevu). Napadali su nas pripadnici 63. padobranske brigade, ljudi kornjače, kako smo ih zvali – najjobučeniji i najbolje opremljeni, elitni specijalci JNA. Imali su pancire od glave do zemlje i teške mitraljeze u rukama. Bili su u pratnji tenkova M84 i nismo im mogli apsolutno ništa.

M84 – tenk s aktivnim okloпом, koji automatski uzvraća vatru prema mjestu s kojeg je na njega ispaljen metak, a granate iz RPG-a i rakete iz ručnih bacača uništava u letu mitraljeskom vatrom. Jedini način da ga onesposobite je da ispalite tri projektila u njega sa tri različite strane, u isto vrijeme.

Broj poginulih civila i vojnika u ovom napadu nikad nije zvanično objavljen. Uspjeli smo pobjeći na odstupnicu...

Jednog dana, dok smo sjedili u podrumu stare klanonice u kojoj im je bio stacionar, ustupio sam svoje mjesto starijem borcu koji se upravo vratio sa straže. Čim je sjeo, šrapnel veličine zrna riže prošao je kroz mali improvizovani ventilacijski otvor na zidu i zabio mu se između očiju u lobanju. Umro je u trenutku. Uvijek bi prije akcije pokazivao komandiru gomilu papira iz bolnice, da bi mu dokazao da je nesposoban za akciju, ali to nikad nije upalilo. Komandir mu je uvijek govorio, da ako može da radi kažiprstom, praveći gestu kao da puca iz puške, mora da ide.

Cijela zgrada iznad nas je sve vrijeme bila u plamenu – gorjela su burad sa životinjskom mašću.

...i proveli tamo petnaest dana i niko se nije udostojio da nam pošalje smjenu. Govori li su nam da treba da ostanemo tu jer smo dobro upoznali teren, ali prava istina je bila da su u toj drugoj smjeni mahom bili ljudi iz stranke.

Popizdio sam i dezertirao. Mjesec dana nisam bio nigdje. Krio sam se od vojne policije, kod prijatelja u podrumu ili sam sjedio u kafani u koju su izlazili pripadnici vojne policije. Tu sam bio zaštićen. Računao sam da oni misle da se niko bez validnih dokumenata ne bi usudio ući u tu kafanu, pa me nisu legitimisali. Ipak, morao sam da se prijavim negdje i prijavio sam se u brigadu u kojoj je bila sva moja ekipa iz djetinjstva, ali se nikad na ratištu nisam s njima vidio jer smo bili u različitim smjenama. Ta brigada me je poslala na kurs za specijalne jedinice kod mudžahedina i lagano sam počeo da se osjećam kao ateista u muslimanskoj vojsci.

Nakon obuke napravio sam jednu ludu akciju, pa su svi pomislili da sam lud. Zamalo sam dobio Zlatnog ljiljana ali... ubio sam psa a ljiljane ne dijele za kafilerijske poslove, samo za ubijanje ljudi. I tako, oni mi dadoše ideju, pa sam htio da pokušam da se izvučem iz armije na ludilo, jer se ovaj rat kosi s mojim vjerskim uvjerenjima. Nisam lud? Samo želim da odem odavde i budem sa Sanjom.

– Vidim da si OK. Sutra ću ti dati dijagnozu. I sretno, još se niko do sad nije izvukao na ludilo.

– Hvala, i molim vas, ukinite mi terapiju, nepodnošljiva je!

Nakon ukidanja terapije život je postao mnogo bolji. Prijatelji su mi dolazili u posjetu svaki dan. Dolazili su i prije ali ih nisam registrovao. Postao sam dobar sa sestrama i više me nisu vezali. Čak sam ja nekad išao s njima da vežem druge bolesnike. Jednoj staroj bakici s dijagnozom katatona šizofrenija sam redovno mijenjao kateter, što je kod nje, čini se, probudilo i izvjesne simpatije prema meni. To mislim jer mi je svaku noć dolazila gola u krevet. Ja bih je samo gurnuo s kreveta na pod i nastavio da spavam. Imala je strašno duge, žute nokte na rukama i nogama.

Brigadnom doktoru sam dao papire za komisiju i ostalo je samo da čekam. Dijagnoza: imaturitas emotionalis, psihopatija, PTSD, psychoneurosis i još par njih, ne sjećam se. Ni jedna nije bila toliko jaka da me oslobodi vojske, ali sve zajedno su možda mogle.

* * *

Mjeseci su prolazili, ljudi su se mijenjali, ubijali. Najgore je bilo samoubistvo jedne djevojke koja je presjekla grkljan razbijenim ogledalom. To je bilo u odjeljku do mog, u istoj sobi. Iskrvarila je na podu, prije nego što je iko uspio išta da uradi. Čitava soba je bila u krvi. I ja sam pomagao pri

čišćenju. Nevjerovatna je bila brzina kojom se sve odigralo: samoubistvo, čišćenje i vraćanje u normalu. Za 15 minuta niko više nije ni mislio na to. Život je izgubio svaki smisao. Živ ili mrtav, potpuno je svejedno.

* * *

Ujutro je na njeno mjesto došao Sejo. Odmah sam znao da je folirant k'o i ja. To je bio jedan od ljepših perioda u ludari. Konačno sam mogao s nekim normalno da razgovaram.

Prekoputa Seje spavala je moja bakica. Prva stvar koju Sejo vidi kad se probudi bila je gola bakica. Onda bi on, čim bi otvorio oči, psovao i gundao i sjeo na moj krevet da zapali, samo da je ne gleda. Onda bih ja otišao iza zida, uzeo bakicu ispod ruku, donio na krevet i zagrlio, u fazonu "sviđa li ti se moja nova djevojka?" Pizdio je uvijek na to, ali na njegovu sreću, bakica je brzo preminula. Istog dana kad sam joj odrezao nokte.

* * *

Moj volonterski rad na psihijatriji rezultirao je sve većim zanimanjem za ovu oblast medicine i do kraja mog boravka u bolnici mogao sam s velikom preciznošću utvrditi dijagnozu pacijenata, u svojoj glavi naravno, i smisliti najbolji tretman za liječenje. Moj prvi pacijent bio je Kemo.

Ključevi od magnetnih vezalica su stajali kod mene, da mogu da odvežem bolesnike kad hoće da idu u WC, da sestre ne moraju da dolaze. Kemu nisam vezao. Počeo je da stražari pored mog kreveta. Navečer bi me budio:

– *Generale, generale, neko ide, šta da radim?*

– *Traži lozinku i pusti ga da prođe.*

Onda on traži neku imaginarnu lozinku od sestre, doktora ili nekog sa P1.

To mi je bilo simpatično. Nakon nekoliko dana intenzivnog razgovora s njim, Kemo se potpuno oporavio. Čovjeku je samo trebao razgovor i ništa više. Kemo – najteži bolesnik na intenzivnoj njezi, pušten je kući a ja sam ostao još ko zna koliko.

Kasnije mi je pričao da je Madžida njegova bivša žena, koju je uhvatio s ljubavnikom i odlijepio.

Počeo sam da razmišljam o tome šta bih mogao da radim jednog dana, ako se iz svega ovoga izvučem živ. Mogao bih da budem psihijatar.

U posjetu mi je došla prijateljica Narda, koja je studirala glumu.

– *Upiši glumu. Prevario si tolike psihijatru, sigurno si talentovan. Donijeću ti dva monologa, prijemni je u nedjelju, imaš par dana da se spremiš.*

Nikad nisam razmišljao o tome da budem glumac, ali ideja mi se učinila kul.

Gluma – psihijatrija, what's the difference?!

Čitavu subotu sam se spremao za prijemni. Govorio sam monologe glasno, hodajući hodnikom gore – dole i nikome nisam bio čudan. U

nedjelju me je majka uz potpis izvukla, izašao sam na audiciju i prošao.

* * *

E, otud ja u ovom poslu. A otkud ja u ovom hotelu? Hm... E ovako...

* * *

Na Kemin krevet smjestili su novog pacijenta. Čovjek pljunuti Woody Harelson. Nikad u životu nisam vidio toliku sličnost. Dovala su ga četvori-ca, dok se on otimao i urlao. Jedva su ga svezali za krevet.

Magnetne vezalice su nepoderive. Njima smo bili svezani na ručnim i nožnim zglobovima i jednom širokom trakom preko stomaka. Nije bilo pomjeranja. Woody je uspio da takav svezan, u napadu šizofrenije, prevrne krevet naopako (prije nego su mu uspjeli svezati onu traku preko stomaka). Visio je prema dole i urlao. Umro sam od straha. Otkako je Kemo otišao, noći su bile mirne. Samo se ponekad čuo moj novi komšija kako jako tihim šapatom govori, više za sebe: "*Sestro, krvi ću ti se napiti.*" Vjerovao sam mu svaku riječ. Jedno jutro sam na viziti rekao da me je strah da ležim pored Woodya, misleći da će ga prebaciti drugdje. Umjesto toga, mene su prebacili na P1 u sobu s 19 ludaka.

To je bila onakva ludnica kakvu smo svi gledali u filmovima. Smrdilo je još gore iako sam mislio da je to nemoguće. Nakon nekoliko mjeseci došao je brigadni doktor i predao mi vojnu knjižicu. Na nekoj od stranica pisalo je: "Nesposoban za vojnu službu." Ne mogu da opišem količinu sreće koju sam osjetio. SLOBODA. U tom trenutku, kako god to zvučalo, ja sam bio najslobodniji čovjek na planeti. Bio sam prvi koji se izvadio iz vojske na ludilo. Imao sam u džepu papir na kojem su mi zavidjeli apsolutno svi ali vam oni to, iz "patriotskih" razloga, nikad neće priznati.

* * *

Pošto nisam imao završenu srednju školu našao sam vezu, kupio diplomu za 500DM, predao je na akademiju i počeo da studiram. Taj divni svijet korupcije. To je bio jedan potpuno drugi život. Bio sam u klasi sam sa šest žena. Glumili smo, zajebavali se, izlazili, pili. Kafane su, iako nije bilo struje i vode, uvijek bile krcate. Kasetofon na akumulator, lagana muzikica, loše pivo od riže, svijeće, romantika.

Nisam mogao da vjerujem da postoji nešto tako dobro kao što je gluma. Nešto što te toliko izmakne od stvarnosti. To je bila okupaciona terapija, pravi posao za mene koji sam većinu života želio da budem bilo šta drugo osim sebe. Bilo je prezabavno. Likovi govore kao Master Joda. Za mene je rat bio gotov!

Vladajuća partija je odlučila da će nam podijeliti samo mali dio humanitarne pomoći, veći dio će nam za velike pare prodati na pijaci. To im je bio drugi veliki prljavi posao. Znam to jer, kad nisam bio na ratištu, držao sam stražu upravo ispred najvećeg skladišta humanitarne pomoći. Rano ujutro su dolazili kamioni da preuzmu namirnice koje će stvarno biti podijeljene, ali po noći je bilo puno prometnije jer su dolazili kombiji s pijace. Ja sam dva puta zaustavio avionski saobraćaj, pucajući u pravcu aerodroma kada su slijetali avioni s humanitarnom pomoći. Srbi su to radili da bi nas umorili glađu, a ja sam to uradio da bih zaustavio pljačku. Ako nekome treba da odgovaram zbog toga, tu sam!

Taj mali dio koji smo dobijali bilo je uglavnom brašno, koje smo često mijenjali za alkohol, zatim riža – od koje smo pravili rakiju, pitu, kafu, pivo, paštetu, nutelu, sve, ili neka konzerva ribe “MAKAREL”, čiji sadržaj čak ni izgladnjeli psi nisu htjeli da jedu, a ponekad smo dobijali lanč-pakete američke vojske, koje ste takođe mogli dobiti u zamjenu za 300ml krvi u zavodu za transfuziologiju ili ih kupiti na pijaci. Travu su sadili svi odreda na balkonima i prozorima, i koristili je za pušenje i za razmjenu robe. Partyji su bili ljudi. Ljudi nego i prije i poslije. Sve nas je lupao adrenalin 24 sata dnevno. Svi smo živjeli kao da je to zadnji dan u životu, jer možda je to i bio i svi smo bili maksimalno raskalašeni.

Na nastavu smo dolazili kroz kišu metaka i granata.

Jednom mi je, kad sam krenuo na Akademiju, zamalo na glavu pala jedna starica koja je baš u tom trenutku odlučila da oduzme sebi život. Zveknula je par metara ispred mene na trotoar, licem prema dole. Krajičkom oka sam vidio da nešto pada odozgo i zastao sam na trenutak. Zvuk je bio stravičan, još uvijek mogu jasno da ga čujem. Zemlja se zatresla. Moje prijateljice s klase su mislile da je pala granata koja nije eksplodirala. Staričin muž je izašao i kleknuo u lokvu krvi koja se brzo širila iz nosa i usta, a ja sam je pokrio ćebetom kojeg mi je dodala neka ogrnuta bakica iz haustora.

Ljudi su ginuli na sve strane. Ni ne znam koliko sam puta sklanjao komade tijela s ulice. To je bila rutina. Mrtvaci i dijelovi tijela idu na istu gomilu, a ranjene stavljamo u kola. Kasnije dođu iz mrtvačnice da pakuju mrtvace i ostatke, a ponekad oстане nešto i za pse lutalice, uglavnom podivljale rasne pse, puštene zbog nedostatka hrane. Jednom sam vidio psa kako, nakon jednog masakra, nosi u zubima ljudsku šaku, veselo trčkara ulicom i maše repom. U svom tom užasu, ova scena mi je izmamila osmijeh. Ne tražim ni od koga da ovo razumije.

To je bilo tako. Svaki dan. Bilo je gadno prvih par puta, ali čovjek se navikne na sve osim na ubijenu djecu, na to se nikad nisam navikao.

Jednom sam se uhvatio kako zubima pokušavam da iščačkam komad zgrušane krvi ispod

nokta. Krv neke starije gospođe, kojoj sam petnaest minuta ranije pokušavao vratiti crijeva u stomačnu duplju. Nisam uspio. Ljudi imaju puno crijeva koja su neočekivano teška i klizava. Boja koja dominira na iskasapljenom ljudskom tijelu nije crvena, kako sam do tad mislio, nego žućkasta, prljavo-bijela, i neke svjetlije nijanse crvene. Prije nego što je izgubila svijest zauvijek, pokušavala je da mi pomogne rukom koju je još imala, pridržavajući svoja crijeva. Gledala me je molećivo, kao da ja mogu da joj spasim život. Onda je dopola zatvorila oči. Nisam neki stručnjak za medicinu, ali znam kad je neko mrtav. Crijeva, koja su mi stalno ispadala, nekako sam stavio pored nje u gepek nekog taxija, koji se zaustavio da pomogne. Kola su odjurila a noga je ostala na cesti. Šutnuo sam je u stranu.

Kad vidite toliko mrtvih ljudi i toliko komada ljudskog tijela i kad ih uzmete u ruku i dobro opipate, osjetite njihovu težinu, toplinu, miris, vlažnost, shvatite da je mrtav čovjek samo običan predmet. Predmet koji će se vrlo brzo usmrđiti i postati uzročnik opasnih zaraza, te ga se treba što prije otarasiti i zakopati. Bez obzira koliko ste voljeli tu osobu, to ne mijenja činjenicu da je ta osoba sada običan predmet bez ikakve funkcije. Gomila nepotrebljivih hemijskih spojeva, mesa, kostiju. U našem narodu, ustaljena fraza za uzrok naših hiljadugodišnjih problema glasi: "Tu su kosti naših pradjedova." S oskudnim fondom riječi, oni mantraju ovu frazu, kao opravdanje za progone, ubistva,

silovanja. Oni je, siguran sam, shvataju bukvalno, jer u toj gomili pogrešno spojenih sinapsi nema mjesta nekoj dubljoj metafori. Kostu su: bjelančevine, voda, kalcijum i još par hemijskih elemenata i, molim vas, ne ubijajte se zbog toga.

* * *

Jednom sam, kad sam prolazio pored jednog starog groblja, vidio da je ploča na jednoj staroj porodičnoj grobnici uništena granatom jer su pravoslavci gađali groblja da ubiju što više ljudi kad su sahrane.

Prišao sam i vidio da su sanduci unutra polomljeni a kosti rasute po grobnici. Dohvatio sam jednu lubanju i ponio je kući. Htio sam da je spasim od pasa lualica koji bi ju oglodali. Mislio sam od nje napraviti lampu ili pepeljaru jer bi tako opet imala neku svrhu.

Kad je moj deda vidio da sam u kuću donio ljudsku lubanju, samo je rekao: "Kakav kreten," uzeo je i bacio u kantu za smeće. Kalcijum!

* * *

Kad umrem, želim da me kremiraju, a pepeo prosu u WC šolju i puste vodu. Jebeš kalcijum! Ne treba mu davati nikakvu veću važnost nad drugim hemijskim elementima.

Jednu noć sam otišao na koncert...

Sigurno zvuči ludo, ali iako je bio rat, u Sarajevu je bilo puno koncerata, izložbi, predstava. Kulturni život je bio daleko bogatiji nego sad.

...stao za šank i naručio pivo od riže. Momci su svirali neke instrumentale. Bubnjar tog benda, Migula, lik s kojim sam svirao od drugog osnovne, zovnuo me na binu da otpjevam nešto. Popeo sam se, uzeo mikrofona i od tad smo počeli da sviramo skupa. Heavi metal bend: "Almanah."

Moja muzika je jazz-rock, od malena. Volio sam da slušam Al Di Meolu, Stanley Clarca, Pastoriusa, Coreu, Whitea, Gada, takve likove. A od Heavi metala volim Iron Maiden. Ne mogu da kažem da sam ga volio više od jazz-rocka, ali da ste me pitali koga bi najviše volio da upoznam, sigurno bih vam rekao: Brucea Dickinsona, pjevača Iron Maidena, jer osim što je najjači vokal na planeti, čovjek je pilot. Zar bilo ko, može biti bilo šta veće od toga?! Pjesma Flight of Icarus je bila moja himna. 14.12.1994. desio se koncert, usred rata. Došao je Bruce Dickinson. I pogodite ko mu je predgrupa? Mi! To je zvučalo nestvarno. Mislim, rat je! Ko još normalan dolazi da svira usred rata?

Družili smo se tu noć u backstageu Dickinson i ja. Pričali o avionima za koje sam mislio da više i ne postoje. Potpuno luda noć.

Nakon odlične svirke prišao nam je neki čovjek i rekao da će nam Njemačka evangelistička crkva, kao najboljem bendu iz Sarajeva, platiti sve troškove snimanja albuma u Njemačkoj. E, to je tek zvučalo nestvarno. Izlazimo iz grada poslije tri godine sranja. To je sigurno neka glupa zajebancija organizatora ove glupe zajebancije. Jednog dana dobili smo garantno pismo od njih, ali iz Sarajeva nije bilo lako izaći. Plavi putevi su bili otvoreni...

Plavi put – put pod zaštitom UN-a i jedini izlaz iz opkoljenog grada, koji je bio otvoren par mjeseci za potrebe UN-a.

...ali smo morali skupiti gomilu dokumenata. Morali smo imati potpis predsjednika, vrhovne vojne komande, policije...

Zamrznuo sam svoj status na akademiji i počeo da se opraštam sa svima. To opraštanje nije bilo kao druga opraštanja. Pozdravljao sam se sa svima kao da ćemo se vrlo brzo sresti ponovo a znao sam da ih možda vidim zadnji put. Najteže je bilo pozdraviti se s porodicom. S jedne strane bilo mi je drago što odlazim i znam da je njima bilo drago što ću preživjeti, ali nisam mogao da se otarasim misli da sam spasio svoju guzicu a njih ostavio u govnama. Kad smo kretali autom, svi su bili tu i sigurno mahali za nama dugo. Ne znam, nisam smio da se okrenem.

Išao sam da nađem Sanju.

* * *

U Minhen smo stigli kasno i prespavali smo u evangelističkoj crkvi. Ja i moji drugovi Sergula – basista i Migula, poželjeli smo neku pravu drogu. Izašli smo i kupili svega. Kad su fratri ujutro došli da nas probude zatekli su krst okrenut naopako, linije koke na oltaru, rizle, šit, konzerve po podu i nas u povraćotini na klecalima. Izbacili su nas na polje i rekli:

– Učinićemo sve što smo obećali ali od sada ne želimo da imamo išta s vama.

Ne razumijem zbog čega su se toliko uvrijedili. Bili smo jednostavno gladni svega. Znae kako kaže Čan? Pokažite mi mjesto na planeti koje nije Bog i ja ću se tu isповraćati. Zar to nisu samo predmeti?! Dole idolatrija! Pa ovo je dvadeset i prvi vijek, pobogu!

* * *

Krenuli smo ICE-om za Berlin, gdje smo gostovali na Dojče Vele, svirali na plejbek i ispričali tužnu priču o ratu. Publika je klimala glavom u nevjerici, plakala, aplaudirala.

Sergula, Migula i ja, pošto smo bili odgovorni za prijašnju noć, po kazni smo bili smješteni kod Jurgena, mladog narkomana koji se skidao s

heroina i živio u ogromnom stanu u potkrovlju u Kotbuser Turu. Bio je pun droge. Gitarista i klavijaturista bili su u hotelu.

Ujutro nas je probudio poznati zvuk snajpera, i prije nego što sam otvorio oči, pomislio sam da sam sve sanjao. Onda sam otvorio oči i vidio da smo u stanu kod "Jorgana". Iz snajperske puške pucao je neki luđak iz obližnje zgrade. Specijalci su ga opkolili i srokali. Kakav doček.

Jorgan bi svakih par sati ustao, zagrizao jabuku, povukao liniju koke, uzeo dim iz bongaa i vratio se da spava. Brzo smo se udomačili. Koristili smo njegov stan kao da je naš, dovodili žene i, što je najbitnije, koristili njegovu drogu. Jorgan se nije žalio, jeo je svoju jabuku i s vremena na vrijeme otvorio vrata dileru, uredno platio – dim, linija, jabuka, sova.

* * *

Nakon ludog provoda u Berlinu otišli smo u studio u jednom selu blizu Siegena, zvano Hishenbah, da snimamo album. U tom studiju na kraju planete sretnem svog rođaka Zoku koji tu radi kao tonac. Potpuno nevjerovatno. Zadnji put sam ga vidio kad je sa svojim bandom gostovao u Kotoru. Tad je došao sa svojom bandom motorista. I ovdje je bio sa *Suzukijem GSX750*, pa bismo ponekad nas dvojica motorom sprašili do njegovog stana u Hamburgu udaljenom nekih 450 km. Studio u kojem smo snimali bio je genijalan za rad. Spavaće sobe su

bile odmah iznad, pa kad dobijete inspiraciju u bilo koje doba dana ili noći zovnete Zoku koji je bio u sobi pored da snimi neku dionicu na bassu ili gitari. Album smo snimali 45 dana, snimili ga i raspali se. Svi osim gitariste, koji je našao neku bivšu djevojku i otišao da živi s njom, otišli smo u Frankfurt i iznajmili stan pored Majne. Dosad smo već potrošili sve pare koje smo ponijeli sa sobom. Kole, naš stari prijatelj, već dugo je živio i radio u Frankfurtu pa bi nam ponekad sredio neki posao na crno na gradilištu ili u grilu. Euforija od slobode lagano nas je napuštala.

* * *

Na gradilište u Heppenheimu išao sam vozom, nekih 60 km od Frankfurta. Pošto mi je bilo puno da plaćam 36 DM za prevoz, put sam provodio u WC-u. Nisam zaključavao vrata, da se ne bi upalio znak "zauzeto", što bi me otkrilo prije vremena. Revizori bi me uhvatili obično negdje na pola puta. Prvo bi pristojno pokucali i zamolili da izađem, onda bi ih došlo nekoliko i pokušalo silom da otvori vrata. WC je bio mali i kada bih se naslonio na vrata, a koljeno postavio na suprotni zid pored prozora, nije bilo nikakve šanse da se vrata otvore. U početku je znalo biti napeto, kasnije sam se navikao. Predao bih se nakon što prođemo stanicu prije Heppenheima i oni bi me izbacili iz voza tačno tamo gdje treba da izađem. Tako u oba pravca.

U tom gradiću imao sam prijateljicu Belmu iz Sarajeva, bivšu djevojku pjevača jednog benda u kojem sam svirao, radila je na kasi u samoposluzi. Naveče bismo izašli u kafić “Zorba”, koji je držao neki njen prijatelj Grk. S nama je sjedio njen prijatelj Zoran, takođe iz Sarajeva. Već smo malo popili i on počeo da mi postavlja pitanja o ratu. Gdje sam bio, šta sam radio i tako. Ispostavilo se da smo Zoran i ja, ustvari, stari ratni drugovi, bili smo u isto vrijeme, na istoj liniji fronta, samo na suprotnim stranama. Možda sam baš njega promašio onaj dan.

Zoranova žena, Branka, umirala je od raka kostiju u obližnjoj bolnici. Imali su dvoje djece, koje sam kasnije upoznao. Tu noć smo sjedili zagrljeni Zoran i ja, pijani, napušeni, uplakani. Jebeš rat. Jebeš sve. Mi smo prijatelji. Nekad smo bili neprijatelji, više nismo.

Nas dvojica ostali smo dobri i nalazili se kad god sam bio u Heppenheimu.

* * *

Moja ekipa i ja napravili smo novi bend, bez gitariste, i svirali po bosanskim kafanama i klubovima da bismo mogli da preživimo. I klubovi po njemačkoj bili su vjerski podijeljeni. U jedne su išli samo muslimani, u druge katolici, u treće pravoslavci, ali osim minornih razlika u tekstovima pjesama, među tim ljudima nije bilo razlika. Tamo sam prvi put vidio pravo lice naših naroda. Naši ljudi

iz ruralnih područja, izbjegli ili protjerani, željni janjetine, alkohola, jeftine, priproste narodne muzike, slavili su predsjednike, vjere, nacije, ratne zločince, zločine, mrzili sve druge, mrzili nas, psovali nam sarajevsku majku, gađali nas flašama.

* * *

Mržnja ljudi iz BiH prema ljudima iz Sarajeva uvijek je bila biblijskih proporcija. Na fudbalskim utakmicama navijači klubova koji igraju protiv klubova iz Sarajeva, bez obzira što su i jedni i drugi muslimani, često skandiraju “jebemo vam Markale”, čime aludiraju na stravični masakr na sarajevskoj pijaci “Markale”, u kojem je od jedne pravoslavne granate živote izgubilo 70 ljudi a teško je ranjeno preko 200. Dok sam bio u Sarajevu nikad nisam imao priliku da sretnem tako nevaspitane ljude. U par navrata sam ih poslao sve u pizdu materinu preko razglasa, što takođe nije pretjerano pristojno, pa smo morali da bježimo, ostavljajući ih da uživaju u svojoj anti-muzici koju su za njih izvodili priprosti, neobrazovani ljudi sa sela, inače idoli masa, čiji tekstovi veličaju naciju, vjeru, predsjednika, ratne zločince i zločine ili pak imaju vrlo jeftine erotske konotacije. Oni su za svoje nastupe dobijali 4000-8000 DM. Nastupali su tri puta sedmično i, pošto su bili miljenici vladajuće partije, diplomatski pasoši su im omogućavali nesmetano ulaznje i izlaznje iz države.

Mi smo dobijali po 50 DM. S tim parama bismo pojeli po doner kebab na željezničkoj stanici, ja bih otišao na govornicu da pokušam dobiti Sanju, ali mi je automat uvijek odgovarao da se broj više ne koristi. Onda bismo otišli pred McDonalds, kupili komad šita, sjeli na naš balkon, gledali u Majnu, duvali i slušali naš album koji više nije služio ni-
čemu.

Svirke su bile rijetke, posao na gradilištu isto. Kazne za neprijavljene radnike su postale ogromne i rijetko ko se usuđivao da nas uposli. Lagano smo sve dublje i dublje padali u depresiju.

Kad sam odlazio iz Sarajeva zakleo sam se sam sebi da više nikad neću biti gladan, jer smo u ratu skoro svi bili konstantno gladni. To obećanje sam pogazio i opet sam bio gladan.

Družili smo se s bosanskim bauštelcima, Samirom i Legendom, dvojicom predobrih momaka iz Ključa, koje smo upoznali na jednoj svirci u obližnjoj kafani. Oni su isto stalno duvali, pa su nam uvijek donosili šit ali jeli smo sve rjeđe. Par mjeseci smo proveli na balkonu, potpuno razbijeni i uglavnom gladni. Onda su klavijaturista i bubnjar na nekoj svirci našli djevojke i otišli da žive s njima. Ostali smo sami Sergula i ja. Ukrali smo televizor i nintendo od komšija Srba, pa smo duvali i igrali "Super Marija". Uskoro nam je u posjetu došao gazda stana kojem nikad nismo platili rentu i istjerao nas. Bila je zima. Sergula i ja smo bili na ulici, bez banke u džepu i bez ikakve ideje. Htjeli smo da

odemo u zatvor zbog besplatne hrane, pa smo sjeli u metro, vozili se i razmišljali šta da radimo. Došli su revizori, mi smo se ponadali da će nas odvesti u zatvor jer nemamo kartu ali su nas samo izbacili iz voza i prespavali smo na stanici.

Na stanici uopšte nije bilo loše. Bilo je toplo i moglo se naći puno opušaka od cigareta, koje smo u početku istresali u rizlu iz higijenskih razloga, motali i pušili, a kasnije samo digli i zapalili. Družili smo se s raznim probisvjetima – beskućnicima, s kojima nismo pričali jer smo na njemačkom znali samo par korisnih fraza, kao npr:

- Vi fil? (za koliko?).
- Zwani (za dvadeset).
- Aba das is niht korekt mal (ali ovo je premalo).
- Ja, aba das ist auf Maroko (da, ali je iz Maroka).

Preko dana smo pili pivu ispred granapa ili u parku, a naveče spavali na klupama i kad bismo sreli nekog poznatog, Samira ili Legendu, uzeli bismo im koju markicu da nešto jedemo. Kad smo bili siti, atmosfera je bila potpuno drugačija. Mogu da kažem da mi se tad to vucaranje, na neki čudan način, sviđalo. To je bila sloboda. Ali sitost smo rijetko osjećali.

Nismo imali pojma šta se dešava u Sarajevu. U jednoj radnji tehničke opreme, par blokova od stanice, u izlogu je bio tv i jednom smo prošli tuda kad je na tv-u bio neki prilog iz BiH o rušenju starog mosta u Mostaru. Tad još nisam znao da je rušenje

mosta naredio jedan od članova moje šire porodice. Neki glupan, deseto koljeno, kojeg nikad nisam upoznao. Nakon što je osuđen za zločine nad civilima, popio je otrov u sudnici i umro. Naravno, za katoličku crkvu je heroj. Religije vole morone.¹

Često smo išli do te radnje, ne bismo li opet uhvatili neku vijest, ali ne programu je uvijek bio MTV, pa bi ko popišani nastavili dalje ili bi stajali tu u tišini da, kao fol, vidimo šta se dešava na svjetskoj muzičkoj sceni.

Jednog kišnog popodneva, dok sam Frankfurтом šetao s Belmom koja je došla iz Heppenheima da mi donese pismo od mojih od kojih mjesecima nisam čuo ništa, spazismo na onom sivom sandučiću za struju žensku torbicu. Okrenuo sam se oko sebe, nigdje nikog. Ne zavlačim ruke u tuđe torbe, ali ovu sam otvorio i vidio svežanj novčanica, po slobodnoj procjeni desetak hiljada, novčanik s ličnom kartom, bankovnom karticom i zapisanom šifrom na komadu papira. Nismo puno razmišljali, pročitali smo adresu, pozvonili i vratili torbu bakici. Uzela je torbu i zalupila mi vrata pred nosom. Nije se ni zahvalila. Dugo sam stajao pred tim vratima i razmišljao, ali pošto ništa pametno nisam smislio – krenuli smo dalje. Kako je moguće da se neko ne zahvali kad mu vratiš torbu s parama? Pomislio sam da pokucam opet, bakica bi otvorila, ja bih izvadio svoj niklovani *Magnum 44* i raznio nezahvalnoj bakici glavu, ubio šlogiranog dedu u kolicima, dvije

1 https://youtu.be/fb5CX2nYv_w

komšinice i malog psa, uzeo pare iz torbe i nestao. Ali ja nemam niklovani *Magnum*, volim životinje i slab sam na starije ljude – krenuli smo dalje.

– *Nećeš pročitati pismo?* – upita me Belma.

– *Večeras ću,* – rekoh.

Pismo sam čitav dan stiskao rukom u džepu, kao da će mi ga neko oteti. Nisam bio siguran da želim da ga otvorim. Nisam bio siguran šta ću zateći unutra. Da li su moji živi i u jednom komadu? Po rukopisu na koverti sam zaključio da majka jeste, ili je bar bila nekoliko dana ranije, dok ga je pisala. Ali šta je s ostalima?! Znao sam da ga neću moći pročitati bez velikih emocija i knedla mi je stajala u grlu čitav dan, ali nisam htio da pokažem Belmi kolika mogu da budem pička. Nakon što sam je ispratio na voz sjeo sam na klupu, uzeo zgužvano pismo i osjetio kako ona knedla naglo raste i zatvara grlo, tjera krv u glavu i počeo sam da plačem gotovo naglas a još nisam pročitao ni riječ. Od suza nisam vidio šta piše pa sam otrčao do obližnje kafane, umio se u WC-u, opalio sebi tri-četiri dobra šamara pred ogledalom, udahnuo jako, sjeo na WC šolju i počeo da čitam.

“Sine moj, nemam puno vremena da ti pišem, jer pismo moram da predam za pet minuta. Možda je tako i bolje jer ionako nemam ništa lijepo da ti kažem. Baka Duška, pored uobičajenih poslova, čita istorijske romane o propalim društvima i razvratnim princezama, pa mi onda prepričava dok

ja slažem glupi pasijans. Optimizam je ne napušta. Sva je srećna kad onaj četvrti dan dođe struja, onda kuha pasulj i pravi hurmašice. Pasulj moramo odmah da pojedemo da se ne pokvari, a hurmašice traju do naredne struje. Deda Milan, kao i uvijek, leži, pa pošto sa strane izgleda kao da besposličari, ubjeđuje nas da u stvari duboko razmišlja. Eni pokušava nešto da uči, ali nisam sigurna da uspijeva. Čini se da nije tako srećna kao inače, valjda zato što puno vremena provodi u skloništu.

Radenko, kao i obično. Radno vrijeme mu je 12, 12, 12, 8, 12, 6, 24, to je valjda zato da im bude interesantnije (priznaj da si zaboravio šta znači 12-24?). Mustafa, kao i obično, ganja neke biznise. Od tvoje raje nisam nikog vidjela, jer se po gradu kreće samo ko mora. U pozorištu nema predstava, pijace su zatvorene, ništa ne radi iz bezbjednosnih razloga. Deda Avdaga i Rabija su u istom položaju u kakvom si ih ostavio. Aminu, Emu i Zinu je prekjuče granata promašila za metar, inače su dobro i zdravo. Zorinog sina je rasprskavajući metak pogodio u stomak. Imao je četiri operacije, skrpili su mu crijeva i arteriju, izvadili bubreg, izgleda kao kostur u kožnoj futroli, inače je dobro. Ljubavi moja, kao što vidiš, atmosfera je vrlo inspirativna za život i rad. Ja ću uskoro završiti radove na hotelu (već imamo deset rezervacija). Stalno krpim rupe jer uvijek ima novih. Ne moram da ti kažem da uveliko primam pohvale, što sam naravno i očekivala u svoj svojoj skromnosti, ali nešto ne osjećam neku naročitu sreću. Srećna

sam jedino kad čujem neku vijest o tebi. Neku noć sam sanjala da si došao, probudila sam se u goloj vodi. Ljubavi moja, eto sve sam ti ispričala (uz novu veliku svijeću). Voljela bih da mi napišeš sve u detalje (iako znam da ti to ne voliš), kako si, kakav ti je smještaj, kako provodiš vrijeme? Evo došli su po pismo. Svi te puno pozdravljaju. Voli te i ljubi, majka!

Smještaj? Smještaj je super! Sve je super.

Nisam odgovorio na pismo. Nisam mogao da lažem. Imali su bar malo veća očekivanja.

* * *

Kad sam mu rekao za lov, Sergula je popizdio i nije pričao sa mnom danima, ali i onako nismo pričali danima, možda i mjesecima. Nismo mogli ništa da kažemo od gladi i nemoći da promijenimo bilo šta. Bespomoćnost je bila konstanta – ne postoji gori osjećaj u životu. Sergula je bio u pravu, trebao sam uzeti bar toliko para da odemo na neki pristojan ručak i kupimo po kutiju cigara, da ne kažem da smo mogli početi novi život, naći stan, ošišati se, obrijati, okupati. Da sam predao torbu policiji, dobili bismo 10% od svega. Ali bilo je kasno za to. Situacija s torbom punom love bacila nas je u još dublju depresiju. Mislio sam da čovjek ne može biti sjebaniji od toga koliko smo mi tad bili sjebani. Teško je bilo u tom trenutku i pretpostaviti da pravo sranje u životu još nije ni počelo.

Nakon par mjeseci, Samir me je upoznao s Betty. Zgodnom plavokosom Italijankom koju sam ponekad viđao blizu stanice. Primijetio sam da me gleda i uvijek bi mi u prolazu dobacila lagani osmijeh koji nikad nisam uzvratio, misleći da se smješka mojoj mizeriji.

Betty se bavljala s Anđelom, čovjekom koji je snabdijevao čitavu zapadnu Evropu kokainom. Glavna faca. Prva ruka. Bettyn posao od trinaeste godine je bio da vaga koku, pakuje je u koverta i raznosi po adresama. Jednog dana nas je pitala da li hoćemo da živimo kod njene prijateljice Sanele u stanu. Uzeli smo stvari sa stanice i uselili u stan u centru Frankfurta. Prvih par dana u stanu osjećao sam se čudno, skućeno, kao da sam izgubio nešto važno, kao da sam izdao drugove beskućnike s kojima nikad nisam progovorio ni riječ. Moj pogled se bio navikao na širinu, na otvoren prostor, sad je nekako skućen i zatvoren. I mračno je. Šta sam ovo uradio – pitao sam se?! Zamijenio sam slobodu za stan? Ali... brzo sam se navikao.

U stanu nije bilo struje pa smo nas dvojica, poućeni ratnim iskustvom, krali žicama struju od komšija. A onda su nas provalili i zamalo zatvorili. Ali nama se više nije išlo u zatvor. Dobro nam je bilo tu. Osim što smo živjeli pod svjetlom svijeća kao u ratu, nije bilo toliko strašno. Bili smo stalno drogirani i gladni. Ne mislim na glad koju ljudi

osjećaju prije doručka ili tokom posta, mislim na periodično, vrlo ozbiljno bavljenje mišlju da pojedem Sergulu. Smiješno je sad. Tad nije bilo.

* * *

Stan su posjećivale najmračnije face u gradu. Najviše dileri, narkomani, ubice. Turci, Marokanci, Albanci, Italijani, poljske i turske kurve, pokoji zalutali Bosanac, kao na primjer Mostarac Duca – Sanelin momak ili naši stari drugovi Samir i Legenda. I Pittbull, šutljivi momak pljunuti pittbull s gadnim ožiljkom nasred čela. S petnaestak godina zaglavio je s familijom u pravoslavnom konc. logoru. Njega i oca tjeroali su da rade felacio jedan drugom dok su se pravoslavci kidali od smijeha. Onda su dobili po metak u potiljak. I on i stari. On je nekim čudom preživio. Tu priču stvarno nisam htio da čujem, ali mi je on ispričao ne znam ni ja zašto.

Zatim Robby, ludi Italijan koji je izgubio prsten zajedno s prstom, na ogradi od bodljikave žice, kad je s drogom bježao od policije. Anđelova desna ruka.

* * *

Samir je jedan dan došao i rekao da mu je cura trudna i da odlaze da žive u Berlinu. Serguli i meni je donio po doner, zapalili smo džoint, izljubili se i

pozdravili. Legenda je samo nestao. Mjesecima kasnije čuli smo da je upucao nekog Turčina i pobjegao s lica mjesta, onda je otišao do bolnice i upao u operacionu salu dok su se ovome borili za život i ispucao po kompletan okvir iz oba pištolja u nesretnika. Dobio je osam godina. Često zamišljam ovu scenu. Legendu kako upada kroz dvokrilna vrata u salu i u slowmotionu ispod kožnog mantila vadi dva pištolja i rešeta lika na operacionom stolu, dok se tim ljekara baca na pod. Nikad nije nosio kožni mantil, to ga samo ja tako zamišljam – ali dva pištolja jeste. Jebo te, nikad to nisam vidio ni na jednom filmu. Takva scena se mora snimiti.

* * *

Subotom smo imali LSD seanse. Dvadesetak ljudi sjedi oko svijeeće, a dvojica iskusnih “gurua” nas vodi kroz razne furke i svima nam se priviđaju iste stvari. Osim Duce, na njega LSD nije djelovao. Svaki put bi se nafurao na čekanje da ga nešto opali, pa je jedino što mu se dešavalo bilo zapravo – čekanje.

Ostalim danima smo se lupali svim i svačim. Najviše kokom koje je tu bilo u kilama, travom, hašišem, a ja ponekad i heroinom. OK, i crackom par puta.

* * *

UPOZORENJE: AKO VEĆ MORATE DA SE ZAJEBAVATE S DROGAMA, KANITE SE HEROINA I CRACKA!!!

* * *

Betty i ja smo već neko vrijeme bili u tajnoj vezi. Krili smo se koliko smo mogli, ali smo vremenom postali neoprezni i opuštteni pa je Anđelo saznao za nas. Ljudi koji su nas tražili bili su jako opasni. Pobjegli smo u Hamburg kod mog rođaka Zoke. Sanela nam je javila da nas Anđelovi ljudi traže, da su bili u stanu i baseball palicama polupali sve i da će nas sigurno naći gdje god da se sakrijemo. Nakon pet-šest dana smo ostali bez love i koke i vratili se u Frankfurt. Ja sam se krio kod Koleta, a Betty kod svojih van grada. Jednu noć Kole i ja smo sjeli uz gitaru i raznijeli se alkoholom i drogom. Probudio sam se u busu na austrijskoj granici, s gitarom pored sebe. Prepipao sam se i u džepu našao pasoš, 100 DM i kartu za Sarajevo. Aha, znači – vraćam se kući.

* * *

Nikad neću zaboraviti izraz majčinog lica kad me ugledala kako izlazim iz lifta na hodniku ispred stana. Za svo ovo vrijeme čuli smo se možda pet

puta. Ona, kao ni ja, nije imala pojma da dolazim. Plakali smo oboje.

* * *

U Sarajevu je rat stao prije nekoliko mjeseci i stanje je bilo jadno. Ljudi, slični onima koji su mi psovali sarajevsku majku i gađali me flašama, držali su sve: sudstvo, školstvo, zdravstvo, policiju, kulturu, državu, sve! Još uvijek drže.

* * *

Otišao sam u Kotor da pronađem Sanju. Odavno više nisam gajio nikakve iluzije, samo sam htio da je vidim i uvjerim se da je sve uredu. Na glavnom trgu u blizini sudnice, dok sam na telefonskoj govornici pokušavao da je dobijem na broj kojeg mi je dao novi vlasnik njenog restorana, ugledao sam je kako prolazi pored mene s mužem i dvogodišnjom kćerkicom u kolicima. Slušalica mi je ispala iz ruke. Pogledi su nam se sreli poslije toliko vremena i u isto vrijeme smo izgovorili vjerovatno najgluplje “ćao” koje može da se izgovori. Nije se promijenila nimalo. Upoznao sam se s njenim mužem i pomilovao njihovu kćerkicu po glavi i... to je bilo to. “*Vidimo se!*”, kažem. Dok sam je gledao kako odlazi kleknuo sam na pločnik kao da tražim nešto i zaplakao kao malo dijete, tu nasred glavnog trga pred hiljadu ljudi. Plakao sam zbog svega, ali

mislim najviše od sreće. Vidio sam je srećnu i to mi je bilo najvažnije. Back to reality.

* * *

Javio sam Betty da sam u Sarajevu i ona je došla poslije sedam dana. Nismo imali love da iznajmimo stan, pa smo kupili oglase i tražili najjeftiniju sobu. Našli smo je, otišli na adresu, pozvonili. Vrata nam je otvorio pedesetogodišnji paraplegičar Duško.

– *Zdravo, došli smo zbog sobe.*

– *Da, da, izvolite, moja kćerka Mirna izdaje svoju sobu, ona putuje u Belgiju na neki workshop na mjesec dana. Uđite pogledajte, brzo će ona.*

Visoki austrougarski stan, soba 15-ak kvadrata, zajednički WC i kuhinja, nema tv, nema radio, nema veze, za 150 maraka mjesečno, savršeno.

Mirna je predveče došla u bijelom kućnom mantilu s bijelom mačkom u naručju. Pokušavala je da bude stroga, ali je bila sve drugo osim toga. Kao neki mafijaš u drugorazrednim kriminalističkim filmovima, još s tom mačkom koju mazi... surrealno. S vrlo ozbiljnim izrazom lica je rekla:

– *Samo da znate, nema zajebancije, nema dovođenja prijatelja, glasne muzike, cuganja do kasno u noć. Jasno?*

Bila je preslatka. Zaljubio sam se! Odmah, tu. Kažem:

– *OK, mi nećemo dugo, samo dok se ne snađemo. Čime se baviš?*

– *Studiram glumu, druga godina!*

– *Nevjerovatno, ali bićemo skupa na klasi.*

Bilo joj je drago kao i meni, ali je to pokušavala sakriti od Betty, kojoj je odmah sve bilo jasno ali se pravila da ne vidi.

Sprijeteljio sam se sa Duškom. Bojama za staklo smo crtali džamije na praznim flašama od alkohola i prodavali ih strancima na ulici. Tako smo zarađivali za flašu votke ili vina. Katkad bi nam prišao neki ekstremista da nam na arapskom objasni kako ne smijemo crtati džamije na flašama od alkohola, ali nas nisu dirali zato što je Dule u kolicima. Ali nekad je znalo biti prilično napeto.

Odnosi sa Betty vremenom su zahladnili. Odlučila je da se vrati u Njemačku i u toj sam joj odluci dosta pomogao. Kasnije se udala za Anđela. Pa se razvela.

* * *

U gradu sam sreo svog dobrog druga Krepu s kojim sam se družio prije rata i kojem sam pomogao da se izvuče iz vojske bar na neko vrijeme, tako što sam ga savjetovao kako da odglumi ludilo i kome da se obrati da ga smjeste u ludnicu. Nije uspio da dođe do psihijatrije, ali je proveo neko vrijeme na neuropsihijatriji i to ga je spasilo od par gadnih akcija. Nakon kraćeg razgovora reče:

– *Šta misliš da se zveknemo heroinom?*

– *Naravno! Heroin je kao da letiš!*

Otišli smo do njegovog rođaka i dilera Dimenzije, zveknuli se u venu i život je bio lijep.

Krepa i ja smo uvijek koristili drogu za kontemplaciju, imali smo sličnu životnu filozofiju i nikad ni u čemu nismo imali mjeru. Kasnije smo se popravili kokainom, pa travom, pa parkopanim, hašišem, LSD-jem, extazijem, akinetonom, artanom i uz sve to pili rakiju i zalijevali pivom. To je bila Krepa omiljena kombinacija, a ni ja se nisam žalio!

* * *

Par dana nakon početka nastave Mirna i ja smo se počeli zabavljati, i bilo je divno, ali sam se ja sve češće družio s Krepom i Dimenzijom.

* * *

Dimenzija je dobar drug ali, jebi ga, lud. Dva metra visok, potpuno istetoviran, izbrijan, nabildani momak, s ogromnim ožiljkom preko sredine glave (od baseball palice). Dotad je već odležao jedno ubistvo, a za drugo, u Zagrebu, nikad niko nije saznao. Jednom je pucao iz automatske puške po svojoj sestri i roditeljima. Pravovremeno se bacivši na pod, preživjeli su. Preživjela je i njegova mačka, koju je bacio s petog sprata kad ga je Igy zvao pod prozorom, ali joj je otad centar za ravnotežu bio malo sjeban. Volio je da baca stvari s velike visine.

Npr. aparat za gašenje požara. Njime je gađao parkirane automobile s visokih zgrada. Kad takav aparat padne na auto s, recimo, 17. sprata, automobil se gotovo presavije na pola. Takve stvari su ga jako veselile. Često je kašičicom jeo hranu za akvarijumske ribice, ali nisam mogao da provalim da li je te izmrvljene sušene insekte jeo radi fola ili su mu stvarno prijali. Osim što je bio lud, bio je genije za računare i radio na održavanju kompjuterskih sistema u OHR-u (Office of High Representative) i znao sve njihove “top secret” informacije koje i nisu baš nešto naročito interesantne da bih o njima sad govorio.

* * *

Pošto nisam imao pare da kupujem heroin svaki dan, počeo sam s Dimenzijom da ga dilam. Bili smo sitni dileri, zadnja ruka, prevaranti. Često smo prodavali ljudima ostruganu fasadu, a najčešće čisti šećer. Imali smo nekoliko stalnih mušterija, koje smo zvali šećeraši. Npr. Kerim – momak koji je držao kafanu, svaki dan je od nas kupovao šećer. Pred njim bih s kafe-aparata uzeo kesicu šećera, otišao u WC, izmrvio šećer karticom, zapakovao u staniol, dao mu paket i uzeo 20 KM, a onda bi za te pare kupili pravi hors i zveknuli se. Ovo se katkad ponavljalo i dva-tri-četiri puta dnevno. Bio nam je najdraža mušterija i jedini “narkoman” koji se debljao od “heroina”. Najbolje od svega je to što je

Kerim, nakon godinu dana uzimanja čistog šećera, odlučio da ode u komunu na odvikavanje i tamo je proveo pet godina a da nikad ustvari nije ni probao pravi heroin.

Komuna je institucija katoličke crkve koja ima program za odvikavanje od droge i ostalih ovisnosti. Ovisnici se liječe okupacionom terapijom. Sami sebi proizvode hranu, bave se stočarstvom i poljoprivredom. Ostatak “slobodnog” vremena izrađuju suvenire koje kasnije prodaju u Međugorju – gradiću u koji katolici dolaze na hodočašće zbog navodnog ukazanja djevice Marije, koje se navodno ponovilo više od 40.000 puta. Komuna od prodaje suvenira crkvi donosi oko 8.5 miliona eura godišnje. TAX FREE!!!

Imali smo strašnu foru da, kad nemamo para za drogu, što je jako često, kupimo novine, otvorimo stranu sa smrtopticama i tražimo ljude umrle “nakon kratke i teške bolesti”, odemo na adresu koju objave da bi članovi familije mogli doći na žalost i kažemo da smo braća čija majka umire od raka, pa ako im je ostalo nekih lijekova protiv bolova da nam daju. Nekad bi dobili obične analgetike, nekad bi nas uz psovke otjerali, a nerijetko bi nam dali čisti morfijum, što je za nas bio praznik. Morfijum nam je bio najdraži.

Imali smo tipa u Travniku (mali gradić u BiH), koji je radio u sanitetu UNPROFOR-a i iznosio

je litre i litre morfijuma iz baze. Prodavao nam je ampule po 20 DM, ali i on je bio nakačen, pa je cijena varirala u odnosu na to koliko mu treba. Od 20-50 DM. Vojska je skontala da “mokica” nestaje, pa je prekinula pošiljke. On je onda prodavao neko sranje u ampulama od kojeg smo se osjećali k'o da nam je neko zveknuo šamarčinu. Kao neki neuspjeli pokušaj morfijuma za odvikavanje.

* * *

Mirna je znala da se drogiram i nekoliko puta mi je ubrizgavala heroin kad od krize nisam mogao sam. Njoj se ta furka nije sviđala ali voljela me je. I ja sam nju volio puno, ali sam nekad znao biti pravi gad, naročito kad sam krizirao, što je bilo sve češće. Ostala je u drugom stanju. Nagovorio sam je da abortira.

* * *

Sjećam se svog prvog overdozea. Zapravo ne sjećam se. Sjećam se onoga prije i onoga poslije. Moj drug Šaks zvao me oko tri ujutro da dođem kod našeg prijatelja Žutog, koji je radio kao noćni čuvar u firmi preko puta moje zgrade. Njih dvojica su sjedili na TA peći u portirnici “Elektroprivrede”, a mene su pustili da sjednem na fotelju da se sredim najnovijom robom koju je Žuti nabavio. Skuhao sam dop, navukao ga u špricu, zabio iglu i dok smo

razgovarali o nekim desetim stvarima, brzo sam sprasio sadržaj šprice u venu, gledajući u njih dvojicu. Odjednom, kao da je neko prebacio kanal na daljinskom, vidim njih dvojicu, odozdo, s poda, na istom mjestu, potpuno bijele i osjećam kako me jezik užasno boli.

– *Šta je ovo bilo?* – pitam u šoku, jedva izgovarajući riječi zbog bolnog i otečenog jezika.

– *Jebem ti mater, živ si!*

– *Ne kontam, šta je bilo!?*

– *Mrtav si već dvadeset minuta. Nosili smo te gore na sprat u kupatilo, polijevali vodom, špenadlom ti čupali jezik, rokali ti so u venu, šamarali te, i kad smo shvatili da si baš mrtav-mrtav, vratili smo te u portirnicu i počeli da raspravljamo kako i čime da te raskomadamo i gdje da pobacamo tvoje dijelove, da Žuti ne bi izgubio posao.*

Ako vam kažu da kad umrete vidite tunel ili cvjetna polja, ne vjerujte im ni jednu jebenu riječ. Ili lažu, k'o kad su bili mali, ili im je mozak još uvijek bio koliko-toliko u funkciji pa je mogao stvoriti takve slike.

Overdozea je bilo još puno. Ne znam tačan broj, a cvjetnih polja i tunela – nula.

Žuti je overio od te iste robe dan ili dva kasnije, ali on se nije vratio nazad. Bacio je kašiku – kako bi mi narkomani to profesionalno rekli. Bio je dobar drug. Puno drugova otišlo je tih godina.

Faruk. Kakva ljudina. Sjećam se kako smo Edin, on i ja, njegovom starom svaku noć krali glanc

novog *mercedesa* iz garaže. Kad bi stari zaspao, Faruk bi maznuo ključ i onda bismo izgurili auto, i gurali ga sve do kraja ulice pa tek onda ga upalili da stari ne bi čuo zvuk. Ujutro bi ga vratili nekoliko minuta prije nego bi stari ustao i otišao autom na posao. “*Dobro jutro djeco, kako ste?*” – rekao bi. “*jutro, čika Hajdere, jeste se naspavali?*” – odgovorili bismo, jedva se suzdržavajući da ne prasnemo u smijeh. Faruk je radio neke malverzacije s čekovima i bili smo uvijek puni love. To je bilo vrijeme ogromne devalvacije, i dok bi ček došao na naplatu, njegova vrijednost bi bila bar deset puta niža. Nove novčanice, sa sve više nula, štampale su se svakodnevno. Jednu noć otišli smo u noćni klub hotela “Bristol”, da Faruk izgubi nevinost. Hotelska soba – 300 DM, kurva – pola sata – 300 DM, neki njen koktel 300 DM – tal s konobarom. Ali pare nisu bile problem. Kurvama smo bili toliko simpatični da smo se u njihovo slobodno vrijeme, kad nisu bile baš izmrcvarene od prošle noći, počeli intenzivno družiti. Cure iz Zrenjanina, iz Srbije. Zorana i Violeta. Bodrili smo ih na njihovim strip-tiz nastupima.

Jednog savršenog dana, dok smo pili kafu u nekoj bašti, Faruk dohvati auto-oglas s drugog stola i poče da lista. Lice mu se ozari kad ugleda sliku tornado – crvenog *Bagija*. Imao je motor od volkswagenove bube 1600 ccm. Kabriolet s crnim roll-barom. Osam niklovanih auspuha štrčalo je sa zadnje strane auta. Široke gume, aluminijske felge.

Rikaro sjedišta. 13000 DM. To je bilo to. Otišli smo u banku, unovčili čekove i otišli po auto u obližnji gradić. Nismo se cjenkali. Izgledao je nekako ljuto, pa smo ga prozvali “crvena smrt”. Nas trojica u *Bagiju*, s tri otvorena kišobrana po nevjerovatnom pljuskju, bila je to slika kojoj su se smijali ljudi iz tramvaja i trolejbusa gledajući u nas s uperenim kažiprstom. Ali nama u tom trenutku nije bilo ravnih. Bili smo veći od života.

Rat ga je zatekao na vikendici u okolini grada. Ubili su ga katolici ispred kuće, pred roditeljima. Ubili su ga da bi mu uzeli *Bagi*. Ko je mogao znati, tad kad smo čitali auto-oglase, da ćemo tog dana kupiti njegovu smrt. Neki dan sam od Edina saznao da ga je, kad se to desilo, majka danima vozila mrtvog u civarama kroz selo i vrištala.

Zatim Švarc. Dva puta me je prebio u osnovnoj školi, ali smo kasnije postali dobri. Prvak države u džudou. Ne bih pripisivao sebi neke zasluge za to, iako je trenirao na meni. U ratu je ostao bez obje noge. Visoke amputacije. Živio je dva sprata iznad Mirne. Imao je velikog pittbula koji ga je vukao u kolicima i pomagao mu da se penje uz stepenice. Jednu noć smo moji prijatelji i ja vidjeli kako u parku prodaje svog psa nekom liku i rekao sam im da je Švarc možda odlučio da se ubije. Tu noć umro je od “zlatnog šuta” – samoubistvo overdouzom.

Drug Rizo, koji je na moje oči skinuo zlatne naušnice svojoj majci dok je spavala na trosjedu u

dnevnoj sobi da bi kupio od mene šećer s malo heroína – mrtav je! Rak mozga.

Deba, momak koji je radio u grilu, od kojeg ste uz hamburger mogli dobiti i paketić heroína ili marihuane – mrtav! Bacio kašiku.

Bakir. Drug iz djetinjstva koji je imao motor zbog kojeg smo mu se divili. Plavi *MZ 250*. Nije mogao da preživi ni jedan dan a da se ne potuče bar s trojicom! Mrtav. Bacio kašiku!

Zlatko. Diler. Dobar momak kad nije drogiran, što je zapravo nikad! Bacio kašiku!

Željko, kaskader. Momčina. Poginuo snimajući kaskadu za film.

Miki. Objesio se u heroinskoj krizi.

Cinci i Čopelj. Jedina dva pankera u to vrijeme. Najbolji prijatelji od djetinjstva. Poginuli su u istom danu na različitim lokacijama. Granata.

Boki. Ne znam šta je bilo s njim. Garant kašika!

Bugi. Gitarista. Bacio kašiku!

Mario. Tenor Sarajevske opere. Svirali smo po kafanama prije rata. Snajper.

Sanel. Overio kad je prvi put probao heroin. Momčina. Poznavao sam mu čitavu familiju i čuvao ga kao brata. Nikad mu nisam dao da proba hors, ali je našao nekog lika koji mu je dao.

Irfan. Dobio je metak protiv-avionskog mitraljeza u glavu i zabio se autom u banderu prvi dan rata. S njim je poginulo još dvoje njegovih prijatelja.

Aco. Moj profesor glume. Ljudina. Rak.

Marko. Bubnjar u jednom od mojih bendova.
Rak.

Ćuta – jednom mi je uradio tetovažu koju sam
platio heroinom. Kašika.

Keva. Saobraćajna nesreća.

Roman. Zaposlio se u pilani i drogiran upao u
mašinu za rezanje drveta.

Bojan. Kolega s klase. Ugušio se u snu u napadu
epilepsije.

Žan. Jedan od najboljih i najduhovitijih gluma-
ca koje sam ikad upoznao. Rak.

Tanja. Skočila s balkona svog stana na trećem
spratu. U ruci joj je bila do pola ispušena cigareta.

Suvad – metak.

Linda – objesila se.

Hare – snajper.

Amer – kašika.

Maja – tablete.

Miksi – karbon-monoksid. Miksi. Moja Miksi.

Da, i Dimenzijina baka je mrtva. Udarilo je auto na
pješačkom prelazu kod Narodnog pozorišta pa je
on izrevoltiran sjeo u auto i pregazio prvu staricu
na koju je naišao. Nesretna žena umrla je na putu
za bolnicu, a on je dobio 22 mjeseca zatvora jer je
njegov advokat ubijedio sudiju da je to bio nesre-
tan slučaj.

Ponekad sam mu donosio drogu u zatvor. Heroin
i ekstazi pakovao sam u kondome, ubacivao u mli-
jeko i onda lijepio pakovanje super-ljepilom. Onda

bih to dao njegovoj majci na ulazu u zatvor, da mu uz paket domaćih kolača unese i mlijeko. Kolači i mlijeko – ima logike, a i tako je manje sumnjivo.

Nakon odležanih godinu dana, uz dobro vladanje, prebacili su ga u zatvor poluotvorenog tipa na Igmanu, planini pored Sarajeva. Igi i ja smo mu organizovali bijeg. Zapravo, samo smo ga pokupili autom u dogovoreno vrijeme na dogovorenom mjestu.

Možda zvuči malo čudno da se odbjegli robijaš krije u svom stanu, ali policiji je trebalo mjesec dana da ga pronađe, valjda su mislili da nije toliko lud da bude tu. Nisu mu produžili pritvor, samo su mu ukinuli povlastice i vratili u stari zatvor. Nas nije ocinkao pa smo prošli nekažnjeno.

Skoro sam ga sreo, hoda gradom s dvije torbe pune oružja. Izašao je tek iz zatvora, odležao je šest godina nekog tipa, kojeg su on i njegova djevojka držali mrtvog u ormaru sedam dana, dok se nije skroz usmrديو.

* * *

U međuvremenu Šaks i ja smo dilali heroin, a Igi i ja travu. Travu smo kupovali u Mostaru na kilograme, i pošto su svi dileri trave popadali mi smo bili jedini, držali smo tržište, diktirali cijene. Paketići su nam bili smiješno mali, zbog čega su nas uvijek kritikovali Igijevi roditelji koji su sa nama pravili pakete.

– *Niste normalni, kako vas nije stid da prodajete ovako male pakete?*, govorili su, – *neko će vas ubiti zbog ovoga.*

Neki su nam čak govorili da, kad otvore paketić, na znaju s koje strane je trava i da za te pare dobijete više kokaina nego naše trave, ali pohlepa je uradila svoje. Dobro nam je išlo neko vrijeme.

Od tih para kupovali smo hors koji smo Šaki i ja miješali sa šećerom i prodavali. Jednom su nas uhvatili na liniji razgraničenja s Republikom Srpskom blizu Sarajeva, gdje se heroin najčešće i prodavao. Bili smo u krizi i kupili dosta heroina za svu lovu koju smo imali. Otišli smo u jednu ruševinu da se sredimo, i taman kad sam navukao tečnost u špricu, začuo sam korake iza zida. Brzo sam stavio pun gan u lijevu čarapu. U desnoj sam imao 13 paketa heroina i pola paketa u malom džepiću za drogu na farmerkama. Dva policajca u civilu su nam prišla, Šaksu su odmah uzeli sve. Došao je policijski kombi, stavili su nas unutra i odveli u stanicu. Drot me je prepipao i našao pakete u čarapi.

– *Imaš li još?*

– *E jebi ga, nemam. Našli ste sve!*

– *A šta je ovo?* – upita me vadeći paketić iz malog džepića za drogu na farmerkama.

– *To je još pola i nema više, to je to.*

– *Mogu li u WC?* – pitam.

– *Što, imaš još droge pa hoćeš da je baciš da ti je ne nađemo, hahahaha?*

– *Da, hahaha. Nije, hoću da se sredim, hahahaha, nije, šalim se... da pišam!*

– *Možeš, ali kolega će biti s tobom.*

Otišli smo do WC-a, kolega je stajao pored otvorenih vrata i gledao. Počeo sam da pišam pa je kolega iz pristojnosti okrenuo glavu. Uspio sam nekako da dohvatim gan iz čarape i zveknuo se usred policijske stanice. Gan sam ostavio na vodokotliću. Šaks je poludio kad sam se sređen vratio na klupu. Nije mogao da vjeruje. Policiju sam ubijedio da nisam diler i da sam kupio drogu za svoje potrebe, pa sam platio kaznu od 60 BAM – za posjedovanje.

* * *

Te godine, Šaks, Igi, Mirna, ja i još neki prijatelji, odlučili smo da slavimo Novu godinu na Jahorini, olimpijskoj planini koju su držali pravoslavci.

To baš i nije bila najmudrija ideja, jer rat je tek stao a Jahorina je i dalje bila jako uporište vojske Republike Srpske, ali ja sam želio da vidim te ljude, da vidim kako izgleda neko ko može da granatira porodilište – iskreno me zanimalo. Kuću u kojoj ćemo slaviti iznajmili smo upravo od vojske. Kad smo dolazili par dana ranije da to dogovorimo s njima, sjedili smo u jednoj kafani sa samim vojnim vrhom. Igi i ja.

– *Odakle si ti?* – upita me debeli general.

– *Iz Sarajeva!*

– *Kojeg Sarajeva? Srpskog ili muslimanskog?*

Igi me lagano udari nogom u cjevanicu ispod stola da niko ne vidi, pokušavajući mi dati do znanja da nije ni vrijeme ni mjesto za istinu.

– *Muslimanskog.*

Par oficira se odmah udalji od stola, a Igi je pozelenio i počeo se rukom češkati po čelu da bi sakrio obrve kojima mi je, mršteći se, krišom davao znake da prestanem s daljom pričom o mom ratnom angažmanu.

– *A jesi li bio u vojsci?*

Jebi ga, pitanje je bilo previše direktno i došlo je niotkud pa nisam stigao da se pripremim.

– *Aaaa... pa, naravno da sam bio u vojsci. Svi su bili u vojsci!*

Igi me opali u cjevanicu *Martinkom* tako jako da sam osjetio kako je krv odmah krenula da curi niz nogu i zamalo sam jauknuo. On je znao s kim sjedimo.

– *Zašto?* – pita general.

– *Zašto?! Paaa... zato što sam vas mrzio. Provodio sam sate i sate zureći kroz snajper, čekao nekoga od vas da mu hladne krvi rascopam tintaru – toliko sam vas mrzio. Mislio sam da se borim za onakvu BiH, kakvu su nam obećali. Sekularnu, cjelovitu, zemlju svih naroda i narodnosti i svih njenih građana. Bio sam mlad, glup i kao takvog, perfidno me je izmanipulisao i iskoristio jedan mali ali odvratni krug korumpiranih bogataša sa potpuno drugačijim ambicijama. Iskorišten, kao i vi...*

Bosna i Hercegovina podijeljena je na tri dijela po vjerskoj osnovi. U muslimanskom djelu, tadašnji predsjednik, na vlast je doveo članove svoje obitelji i njihove prijatelje, uglavnom nekvalifikovane i polupismene ljude, koji su vođenje države shvatili kao privatni, porodični biznis. Tako, na primjer, njegov sin, koji je također kasnije postao predsjednik, danas u posjedu ima banke, hotele, benzinske pumpe i šoping centre. A sudski sistem je kreiran tako da se, od početka rata naovamo, nikome od političara i vjerskih službenika nije sudilo za korupciju ili zloupotrebu položaja, iako je, samo u ratnom periodu, nestalo blizu 10.000.000.000 \$ (dobro ste pročitali) raznih stranih donacija. To je bio treći veliki prljavi posao. Donacije su dolazile i nakon rata, za pomirenje, za povratak na ognjišta, za izbjegla i raseljena lica, poticaji za poljoprivredu... Plijen su rasparčavale vjerske zajednice i organizacije u saučesništvu s vladajućim nacionalističkim strankama.

Četvrti i najveći “posao” vladajuće partije bila je “privatizacija”, a sastojao se u tome da bivšim borcima, za svaki mjesec koji su proveli u ratu, dodijele certifikate u vrijednosti od 400 DM. Pošto oni te mjenice nikako nisu mogli unovčiti, ljudi iz vladajuće partije otkupljivali su certifikate od njih za samo 3% vrijednosti, a onda su za neku mizernu cijenu, koju su sami odredili, prodali svu državnu imovinu samima sebi. Država je dobila bezvrijedne papire, a oni sve dostupne nekretnine i to sve za maksimalno 3% njihove “stvarne” vrijednosti.

* * *

...ali srećom nikog nisam ubio i neobično mi je drago zbog toga.

Nadam se da to nije razlog da mi sad ne popijemo nešto. Konobar!

– Svaka ti čast momak! – reče, poslije duge pauze. – Ako ti išta bude trebalo, samo reci. Ja sam mislio da ste svi vi Turci ista govna.

– Mora da je došlo do neke greške. Mi nismo Turci. Turci imaju brkove i veliki nož za “doner kebab”.

Bilo je upravo onako kako sam i pretpostavio – upoznao sam obične ljude. Nisu imali ni nazubljene krvave očnjake, ni zakrvavljene buljave oči. Najobičniji, izmanipulisani, mali ljudi.

Vojska Republike Srpske je, za novogodišnju noć, čuvala našu kuću, da nam slučajno neko ne pokvari ugođaj. I general je došao lično da mi čestita praznik i da me pozove da, za trinaest dana, dođem s njima slaviti Srpsku novu godinu u kasarni i da me predstavi vojnicima kao neprijateljskog vojnika, koji je imao muda da dođe i tako razgovara s njim. Otišao sam i sve je bilo OK.

* * *

Šaks je odmah poslije Nove otišao u Italiju. Na granici su ga uhvatili zbog neke pljačke koju je odradio prije par godina i spengali u zatvor. Dobio je godinu i po. Jebi ga Šaks, mijenjaj zanimanje.

Njegova sestra Su, takođe *junkie*, donijela mi je pismo od njega. Kaže da mu je dobro, da ima dobru ekipu, droge mu ne fali. Njegov drug iz ćelije me pozdravlja, on leži doživotnu. Opljačkao je nekog lika, onda ga stavio u gepek i zapalio auto. Lik je bio izgoren u gepeku tri dana i znate šta? Preživio i kasnije svjedočio protiv njega. Jebi ga Šaks, izgleda da si upao u loše društvo.

* * *

Igy je otišao u Srbiju da sredi neke papire oko alimentacije, na granici su ga uhvatili zbog pljačke kompjutera koju je odradio prije par godina i spengali ga u zatvor. Na par mjeseci.

* * *

Su i ja odlučili smo da od njenog prijatelja Zlaje, inače vrhunskog sportiste, mlade nade BiH u snowboardingu, napravimo teškog narkomana i ogulimo ga za lov. U hvaljenju heroina nije mi bilo ravnog i Zlaja je postao narkoman.

Otišli smo jedan dan kod njega u stan da se sredimo. Na putu do njegove sobe pozdravili smo se sa njegovim roditeljima koji su na trosjedu, okrenuti nama leđima, gledali TV. “*Zdravo djeco!*” – rekoše preko ramena.

Roba koju sam kupio od Šileta, u pravoslavnom dijelu grada, bila je poznata kao najlošija. Trebalo

je roknuti najmanje pola grama da osjetiš nešto, ali većina dilera je popadala pa izbora nije bilo. Kupili smo gram, podijelili na tri djela, skuhalo i navukli u tri šprice. Su nije imala dobre vene pa joj je bilo teško da se sredi. Da mi ne bi gledali taj masakr, otišla je u WC. Zlaja i ja zveknuli smo se u njegovoj sobi. Udario me strašan fleš, i kad sam otvorio oči, vidio sam da je Zlaja u svojoj fotelji mrtav. U trenutku sam došao sebi i počeo da ga oživljavam. Nije išlo. Zašto nema Su da mi pomogne? Onda sam shvatio. I ona je mrtva u WC-u. Krenuo sam tamo da provjerim i našao je kako leži pored WC šolje. Mrtvo tijelo nije lako podići ali sam nekako uspio i iznio je iz WC-a u potpunoj tišini da se roditelji ne bi okrenuli. Oni, kao i obično, nisu imali pojma da im se dijete drogira. Donio sam je u sobu i spustio na pod. Da li da probam spasiti Zlaju ili Su? Spasiću Zlaju, ipak je to njegov stan. Poslije ko zna koliko, Zlaja je dao znak života. Opalio sam mu još dva dobra šamara i on dođe sebi.

– *Šta se desilo?*

– *Objasniću ti kasnije. Spasi Su!* – rekao sam mu potpuno iscrpljen.

I Su dođe sebi. Zamalo!

* * *

Zlaja se prepao i prestao s heroinom. Vratio se sportu, ali nikad više s istim žarom. Su je otišla u komunu u Međugorje, tamo provela sedam godina

i postala misionarka. Šaks je poslije zatvora otišao u komunu u Italiji.

* * *

Duca se vratio iz Njemačke i zove me da dođem u Mostar da mu budem kum na vjenčanju. Odmah sam nazvao Kamerni teatar da mi posude odijelo iz jedne predstave, za svadbu, i kupio od Šileta 5 grama da imam za put. Duca i Selma me dočekaše u Linkolnuovom strech limo i odvedoše do opštine da završimo papirologiju i onaj oficijelni dio. Čitav dan smo se vozikali i pijuckali, i kad je svadba trebala da počne ja sam već bio gotov. U 20h otišao sam u hotelsku sobu, zveknuo se još jednom i zaspao. Nikad mi ovo nije oprostio. Ujutro me probudio telefon, neki “kolega” me zove da pita imam li ikakvu šemu za heroin jer je izgleda i Šile pao. On je i meni bio zadnja opcija. Šta sad. Svi su pali. U Sarajevu nema više heroina. Ako ga nema u Sarajevu, onda ga sigurno nema nigdje u zemlji. Sjeo sam na bus i razgulio u Hrvatsku da uzmem robu i dogovorim neku stalnu isporuku.

* * *

U Hrvatskoj i Crnoj Gori sam znao par faca koji su radili s malo većim količinama. Donosio sam od tamo po 50-200 grama, jako često i u “tjelesnim šupljinama”. Pakovao sam heroin u male kuglice od

po pet grama i onda ih stavljao u kondom, a to sve zajedno, da izvinete, u šupak. Jebi ga, nikom se ne ide u zatvor. Jednom mi je kondom pukao unutra, ali se srećom kuglice nisu stigle raspasti jer bih u tom slučaju preminuo, samo mi je bilo jako mučno da sve to iščeprkam odatle. Use your imagination.

Jednom prilikom sam nosio 50 grama u komadu, iz Podgorice (CG) u Ulcinj. Oveća kugla u stanolu veličine teniske loptice. Nosio sam je u ruci, nije ono što mislite.

Taman kad sam htio da izađem iz auta na plaži, gdje je bio dogovor, opkolilo nas je nekoliko policajaca iz odjela za narkotike. Mislio sam da je to-to. Kad sam izlazio iz auta, rukom u kojoj mi je bio heroin, uhvatio sam se za ručku iznad vrata, na koju obično ljudi okače kaput i primijetio sam da ima ugrađen fender koji ručicu vraća u gornji položaj. Stavio sam heroin tamo i ručka ga je pritisnula da ne ispadne. Dok su četvorica policajaca rastavljala auto na komade, dvojica su me ispitivala. Ali ja sam, kao i obično u tim situacijama, bio kul, kao da se ništa ne dešava.

Moja filozofija je bila: šta god da se desi, jednog dana ću se svemu tome smijati. Pa ako ću se tome moći smijati jednog dana, zašto se ne počnem odmah tome smijati, umjesto da paničim prije vremena. A ako mi nađu drogu, prilagodiću se situaciji, ali prvo neka je nađu. Ova taktika je upalila svaki put i nikad me nisu uhvatili. Dobro, skoro nikad.

Heroin, koji im je bio pred nosom sve vrijeme, nisu pronašli.

U Hrvatskoj, u Splitu, sam imao dilera Franu, koji je drogu preko granice prenosio u drvenoj nozi, posebno namijenjenoj za ove stvari. Jednom su mu tu našli 1 kg horsa i odležao je dvije godine pa je promijenio strategiju. Nogu je izgubio u saobraćajnoj nesreći kad ga je, dok je vozio motor, *Fićo* udario sa strane, osamdeset i neke.

Franetova roba bila je 70% heroin i bio je toliko jak da je izazivao halucinacije. Sarajevski heroin je bio samo 1-3% čist, tako da se od 50 grama ove robe u Sarajevu moglo napraviti pola kile najjačeg horsa u gradu. Kupio sam pedeset grama i s drugom Sinišom planirao otići trajektom do Dubrovnika, tamo pomiješati robu, jedan dio prodati da imamo pare za spavanje i hranu a ostatak donijeti kući. Frane nam je sve to zapakovao u jedan veliki paket od alu-folije. Bila je mrkla noć i otišli smo na plažu da se popravimo i tamo sačekamo jutro i trajekt. Imali smo keša još samo za kartu.

– *Toliko sam se razvalio, da ne vidim šta haluciniram,* – reče Sina, pade s klupe i ostade dole da leži.

Uskoro nam se pridruži neka djevojka Maja i ja joj, kao i svaki fino vaspitan momak, ponudih da povuče liniju.

– *Može!* – reče razdragano.

– *OK, samo mi pridrži upaljač, da nam razmotam ovaj paket.*

Dok sam lagano razmotavao foliju plastični upaljač se pregrijavao, taman kad sam ga uspio otvoriti Maja se oprži, mahnu rukom i naših pedeset grama se prosu po sitnom pijesku na plaži u noći. Tajac.

Nekoliko minuta potpune tišine. Čuo se samo lagani vjetrić, koji je razvlačio naš heroin po čitavoj Hrvatskoj. Naši planovi za budućnost su pali u vodu. Pored vode. U pijesak.

Počeli smo da jedemo pijesak. Šakama smo ga trpali u usta i zamalo se udavili, ali heroin je otišao negdje niz vjetar u noć. Maja je samo nestala a nas dvojica smo, ližući aluminijsku foliju s nadom da je nešto heroina zapalo u sitne nabore, čekali najsjebaniji izlazak sunca u životu. Šta sad? Imamo pare samo za kartu, a pošto je put do Dubrovnika naglo propao iz opravdanih razloga, moramo kupiti kartu do Sarajeva. Ako kupimo malo robe da se popravimo, onda nećemo imati ni za kartu a u Sarajevu nemamo gdje kupiti heroin jer su svi "pali". Dakle, situacija je baš usrana. Krenuti za Sarajevo, krizirati cijelim putem, krizirati sljedećih nekoliko dana kod kuće i skinuti se s heroina, jednostavno nije bila opcija. Siniša se sjeti da ima neku familiju u Splitu i razguli. Ostao sam potpuno sam, a nemam više ni upaljač da zapalim cigaru. Svjetlost se lagano pomalja s lijeve strane i difuzno osvjetljava nebeski svod. Heroin me spušta, uskoro će mi trebati još. Sunce presporo izlazi. Vrijeme se razvlači kao žvaka. Taj, inače savršen prizor, u tom trenutku

mi izgleda kao preambiciozan pokušaj umjetnika amatera da naslika pejzaž uljem na platnu, koji bi, u najboljem slučaju, završio na zidu smrdljive sobe nekog jeftinog drumskog hotela a ljepši kolorit bih, čini mi se, upravo sad mogao da isporučam. Bio je to očit simptom apstinencijskog sindroma. Plaža se puni, djeca se krevelje i vitopere pred mojim očima dok ulaze u vodu, prskaju se, a svaka kap koja me slučajno pogodi – boli. Koža se smrzava i gori u isto vrijeme. Ah, kako sam mrzio njihovu bezbrižnost, radost i nebrigu prema ljudima koji kriziraju na plaži. U glavi mi je, kao i stotinu puta do tad, bio onaj isti upitnik: “Hoće li ovo ikad stati? Zar je moguće da ne mogu bolje od ovoga?” Ja samo želim da budem pilot!!! Hoću da letim! Kad smo već kod letenja, moram nazvati Franu i moliti da mi posudi nešto robe da se izvadim, ali ne smijem ga nazvati prerano, da se ne probudi mrzovoljan. Moram biti strpljiv bar do 11. Pošto sam bio stalna mušterija, dobio sam 10 grama na dug koje mu, naravno, nikad nisam vratio. Jebi ga, znao je da sam narkoman.

Sjeo sam na neki bus za Sarajevo, pun penzionera.

Moj stari fol je bio da uđem u bus, heroin zaštekam negdje na zadnjem sjedištu i onda sjednem naprijed, pa ako murija nešto pita, pravim se lud kao – nije to moje.

Ovaj put heroin sam, pošto sam žurio na bus, ostavio u prtljažniku u torbi, misleći kako ću ga na

prvoj pauzi premjestiti na zadnje sjedište jer uvijek na toj ruti stanemo u isti restoran prije granice. U novčaniku sam imao još pola paketića da se popravim usput. Kad smo krenuli, povukao sam na nos da niko ne vidi, sve iz paketića, i pao u komu. Probudio me carinik da mu dam pasoš. Čudno me gledao, uzeo pasoš i izašao. Sjedio sam do prozora i vidio ga kako stoji pored busa s vozačem, gleda moj pasoš i naređuje mu da otvori prtljažnik. Sranje! Mislio sam kako na mojoj torbi ne piše ime i prezime i da ona može biti bilo čija, ali u busu s pedeset penzionera i s upaljenom klimom, bio sam jedini oznojeni putnik. To je to. I to je moralo jednom da se desi. Vrata od prtljažnika, koja se otvaraju prema gore, otvorila su se tačno pred mojim prozorom i nisam mogao da vidim šta se dole dešava. Carinik, s mojim pasošem u ruci, ode do one njihove kućice. Dugo je bio tamo. Činilo se satima. Već sam počeo da smišljam šta da kažem svojim. Valjda ću imati pravo na jedan telefonski poziv, k'o u filmovima. On izlazi, ja se preznojavam i prstima pokušavam da odvojim od tijela mokru, znojem natopljenu majicu, kao da će se znojava fleka na prsima tako manje vidjeti ili kao da hoću da mu kažem: "Nije ovo moja majica, nemam pojma otkud ovo na meni!" U slow motionu ide prema meni i gleda me. Ja se već pridižem iz sjedišta, spreman da se predam, da ne pravim preveliku gužvu, on prolazi pored svih onih ljudi i,... i,... i,... daje mi pasoš. I izađe.

– Sve je uredu. Sretan put!
Život piše romane.

* * *

Iako sam bio nakačen, studiranje je išlo iznenađujuće dobro, imao sam visoke ocjene iz stručnih predmeta i igrao sam dosta u teatru. Nekad spucan, nekad u krizi, nekad čist. Puno puta sam se skidao. Skidanja sa heroina uvijek su pratila vrlo kreativna razdoblja, pa sam u jednom od njih izumio dasku za WC šolju koja se sama podiže i bila bi idealna za invalide. Izumio sam hotelske verzije, električne verzije, digitalne verzije. Išao sam u zavod za patente i, baš kad sam trebao da patentiram izum, opet bih se nakačio a i, realno, bilo mi je mrsko otkucati 30-ak strana, koliko je trebalo da bi izum bio patentiran.

Pet-šest godina kasnije, neki momak u Japanu je patentirao taj izum i postao multimilioner.

Moj sljedeći izum bila je električna centrala koja bi koristila gravitaciju, zrak i ogromni pritisak na velikim morskim dubinama za proizvodnju električne energije, ali nikad nisam bio siguran da li bi to zaista funkcionisalo. Smislio sam i električne centrale koje koriste morske valove.

Ove centrale su kasnije takođe napravljene.

Onda, laserski štamp za slijepe, koji vibrira kada nešto prekine svjetlosni snop. Intenzitet vibracije otkrivao bi udaljenost fizičke prepreke. Takođe

nisam patentirao. Poklanjam ideju u humanitarne svrhe.

Zatim, elektro-plazmatski mlazni motor za avione koji ne troši ništa. Pa automobil koji ne troši gorivo, a ima više konjskih snaga od konvencionalnih automobila. Te mašine mogle bi se koristiti i za druga prevozna sredstva te za proizvodnju el. energije, mogle bi u potpunosti zamijeniti sve mašine koje troše fosilna goriva. Te mašine bi radile na principu... u stvari... ne mogu vam reći na kojem principu bi radile, zato što ćete se onda vi obogatiti a meni nećete ništa dati. I baš kad sam počeo da pravim nacрте – opet sam se nakačio.

Mirna je trpjela sve. Uzvišene ideje, patente, drogiranja, skidanja, sve. Voljela me jako i prelazila preko svega, ali preko prevare nije mogla. I ostali ljudi varaju, ali drže jezik za zubima, a ja to nikada nisam znao. Ne mogu čak ni reći da je to bila neka smišljena, podla prevara, jer bio sam iskorišten, u jako lošem mentalnom stanju, bez čistog sjećanja o tom događaju, ali ipak bio sam s drugom i savjest mi nije dala da je pogledam u oči kao da se ništa nije desilo. Nakon što sam joj rekao, ostavila me je i to me udarilo tolikom snagom da je svijet okrenulo naopako. Kako to često biva, tek tad sam shvatio šta sam izgubio. Razgovarao sam s njom, molio da mi oprost, obećao da ću se promijeniti, da ću prestati s drogom, ali znala je da lažem, a to ju je boljelo više nego prevara.

* * *

U 3h ujutro došao sam pod njen prozor pijan i do-
zivao je. Iz podrumskog stana obrati mi se neka
žena. Kaže mi da odjebem jer joj djeca spavaju.
Izvrijeđao sam je i otišao. Njen muž, taksista zvani
Džigibau, tražio me je isti dan na akademiji s pi-
štoljem, baš kad sam otišao da kupim hors. Dok
me tražio, ukrali su mu auto. Naveče je otišao na
dogovoreno mjesto s parama koje je trebao dati lo-
povima i otkupiti auto. Uzeli su mu pare i ubili ga.

* * *

Izgubio sam sve uloge u teatru, na akademiji na-
pustio mjesto demonstratora na predmetu gluma.

Na klasi kojoj sam vodio časove bio je jedan
narkoman. Prije časa bih mu prodao hors, pa bih
se onda sredio s pola njegove robe i tek onda počeo
nastavu.

* * *

Sve je otišlo u kurac. Mirna i ja smo se sretali po
kafanama, grlili se i plakali. Ona je imala par mo-
maka poslije mene, ništa ozbiljno, ali mi je to teško
padalo. Ja sam bio s puno djevojaka u tom periodu –
to mi nije toliko teško padalo. Znao sam da moram
da se skinem zauvijek i pokušavao sam, ali nije išlo.

Našao sam novu djevojku. Alisa je bila poznata po tome što je par dana bila miss BiH. Onda je neki glupan od fotografa prodao novinama njene slike koje joj je uradio za portofolio. Na slikama je bila gola pa su je “razmissičili”. Oduzeli su joj lentu, privatnost, ugled... Jedna u dugačkom nizu ružnih bosanskohercegovačkih priča.

Ćelo, jedan od najopasnijih ljudi u zemlji, htio je da bude baš s njom. Stvar prestiža, pretpostavljam.

U ratu je bio komandant vojne policije, koja je sama sebe ovlastila da oduzima tuđu imovinu “za potrebe armije” (automobile, stanove, hranu, nakit, pare, itd.). Pred kraj rata, politički vrh je odlučio da ga smakne. Dobio je snajperski metak direktno u srce. I preživio! Kasnije je parama od droge i reketasjenja izgradio džamiju, pa su ga nakratko pustili na miru. Ovo nije bilo jedino naručeno smaknuće. Zamjenik ministra unutrašnjih poslova razriješen je dužnosti eksplozivom postavljenim pod njegova kola. Bivšeg generala armije BiH su takođe pokušali ubiti eksplozivom, ubili su mu pola porodice ali je on preživio. Izvršiocu ovih djela, nikada nisu pronađeni.

Stalno ju je zivkao na telefon i prijetio. Jednom sam uzeo telefon od nje dok je pričala s njim i rekao mu: “*Slušaj majmune, još jednom je nazovi i imaćeš posla sa mnom!*” – i prekinuo sam vezu. Dok sam

izgovarao te riječi, već sam znao kakvo sranje sam napravio. Jednostavno, s Ćelom se ne priča tako, ali nije bilo nazad. Nakon dvije sekunde, zazvonio je moj telefon. “*Fedā, jesi li to ti? Ćelo ovdje! Jebaću ti #%+* * *#%}#!*”

Prekinuo sam vezu. Otkud zna moj broj telefona? Ovo je problem. Veliki problem.

Posudio sam pištolj, ali smo se trudili da se ne krećemo puno. Takvi ljudi imaju običaj da pošalju nekog klinca da vas prati do kuće, onda on dođe i onda... use your fucking imagination!

* * *

Igi, Alisa i ja krenuli smo u Mostar po redovnu pošiljku trave. Išli smo diplomatskim *Land Roverom* British Counsila – Igi je tamo radio kao vozač. Naše vozilo je već bilo poznato mostarskoj narko mafiji. Parkirali smo se na parking pored izgorene robne kuće, kao i obično. Ono što je bilo neobično je da su oni došli s dva *Audija A8* kojima ranije nisu dolazili, a iz kola je izašlo osam kršnih momaka koje ranije nikad nismo vidjeli, sa sve isukanim pištoljima. Odmah sam uzeo Alisu za ruku i počeo da trčim najbrže što sam mogao. Ćuo sam da trče za nama ali se nisam okretao. Ušli smo u izgorenu robnu kuću kroz neku rupu od granate i sakrili se u neku malu prostoriju na prvom spratu, za koju pretpostavljam da je bila WC ili ostava. Pištolj mi je u autu. Fuck. Jednom rukom sam držao Alisu

preko usta da se ne čuje kako diše, a drugom sebe. Čovjek s pištoljem prolazio je pored nas, mobitelom osvjetljavajući sebi put. Otišao je, a mi smo ostali tu sigurno još pola sata u znoju i tišini, misleći da nas čeka negdje u zgradi. Onda smo oprezno izašli, našli Igija i krenuli nazad. Ništa nam nije bilo jasno. Pretpostavljali smo da su to Ćelini ljudi, ali odakle znaju gdje smo? Odakle mogu znati koje auto vozimo? Eureka! Pa mi smo sve vrijeme radili za Ćelu.

* * *

Tu noć, kad smo stigli u Sarajevo, desila nam se još luđa stvar. Na pustoj ulici, pored fudbalskog stadiona, Igy naglo zaustavi auto nasred ulice, da ne bi udario velikog crnog gavrana koji je mirno stajao na cesti i gledao u nas. Izgledao je kao neka utvara, kao neki jasan znak. Prišao je autu i skočio na otvoren prozor s moje strane. Zanimjeli smo posmatrajući sve to u velikom čudu. Ne znam zašto, ali nisam osjećao nikakav strah. Onda je gavran skočio na moje desno rame. Njegov veliki kljun je bio tik do mog oka. U autu je nastao tajac. Bilo je strašno čudno. Igi je polako krenuo a gavran se vozio s nama petnaestak minuta, i tek kad smo se parkirali pored kafea u koji smo pošli opet je stao na prozor, okrenuo se prema nama, pogledao nas, svakog pojedinačno, i odletio prema mjesecini. Nismo progovorili čitavu tu noć. Na mom ramenu ostalo je

pero koje sam godinama nosio u novčaniku. Dok nisam izgubio novčanik.

* * *

Ćelo je tu noć ubio nekoga i dobio šest godina zatvora. Kad je izašao sreli smo se u jednom pabu. Gledao me neko vrijeme, bio sam mu poznat ali se nije mogao sjetiti otkuda. Prije nego što se sjetio, otišao sam. Par dana kasnije je izvršio samoubištvo, tako kaže zvanični izvještaj. Nezvanični kaže da su ga ubili k'o psa na kućnom pragu. Sahrani je prisustvovao čitav politički i vjerski vrh.

* * *

Nakon nekog vremena otišao sam s Alisom na selo, skinuo se i bio čist skoro pola godine.

* * *

Volio sam Mirnu još uvijek i htio sam biti s njom. Jedan dan sam Alisi to i rekao. Bila je tužna ali je razumjela.

* * *

Mirna je tad bila na nekom glumačkom workshopu u Međugorju i na dan naše godišnjice zabavljanja, 05. februara 2001, vratila se i ja sam krenuo da joj kažem da sam čist, dobar i da je volim.

Čekali smo ovaj trenutak dugo. Letim uz stepenice, s ključem spremnim u ruci, da nečujno uđem, preskočim dijelove parketa koji škripe i dugo je grlim i ljubim.

Ali to je bilo samo moje razmišljanje. Ono kako sam želio da bude. Stvarnost je bila nešto drugačija.

* * *

Eho prostranog haustora miješa zvukove vrištanja, plača, dozivanja Mirninog imena. Trčim uz stepenice i ulazim kroz širom otvorena vrata u stan i vidim Mirninu majku, izobličenu od bola, kako stoji pred otvorenim vratima kupatila. Prilazim, Mirna je u kadi. I onda sve počinje da se trese i jako da zuji, periferni vid se sužava i sve počinjem da vidim kao kroz ključaonicu. Hoću da vrištim ali nemam glas. U tom zujanju, kroz tu ključaonicu vidio sam njenu majku koja mi se unosi u lice, hvata me za ramena i trese me, nešto mi govori kroz plač, ali ja ne mogu da je čujem, pokušavam da razumijem ali ne ide. Pokušavam da podignem Mirnu iz kade ali ne mogu da pomjerim njeno ledeno i ukočeno tijelo, diram je po licu i ljubim. Još uvijek mogu to da osjetim pod prstima i na usnama. Gubim se i vraćam. Sve je nejasno. Na trenutke opet ne shvatam šta se događa. Ljudi u bijelom, iznose nosila iz kupatila, ukočeno tijelo prekriveno je bijelim čaršafom. Vidim policajce, pitaju me nešto. Ne razumijem ništa. Ne čujem ih od zujanja. “*Miksi*”

– derem se. “*Ne. Ne... Ne ti, ne ti! Miksi... Šta se dešava?*” Ljudi u bijelom mi prilaze, jedan me drži za ruke a drugi mi sleđa zabija špricu.

– *Mirna je mrtva!*

Zatamnjenje.

* * *

Budim se u našem krevetu. Sam sam. Hoću da je sve to san. Ali nije. Bol me razdire. U prsima mi se širi mračna praznina veličine kosmosa. Ogromna ljubav, koja više nema gdje da ode, cijepa dušu na atome. Hoću da zatvorim oči i da ih nikad više ne otvorim. Nepodnošljivo je. Ustajem i prolazim kroz stan. Puno je ljudi. Tiho je. Samo poneko tiho plače. Našao sam flašu votke i nageo.

Zatamnjenje.

* * *

Četiri dana kasnije spustio sam je u grob.

* * *

Duško i ja sjedili smo u kuhinji mjesecima i pili. Ja sam se preselio kod njega, spavao u Mirninoj sobi. Vrištao od bola mjesecima.

Onda sam počeo da izlazim i pravim probleme u gradu, svi su me izbjegavali. Bio sam potpuno razoren. Htio sam da me neko ubije, pošto nisam

imao muda da to uradim sam. To je najgore od svega. Ne možeš da se ubiješ. Moraš da živiš s tim. S tom brutalnom definitivnošću.

Mirnina majka okrenula se vjeri, ali kako Bog ne postoji, tako ni pomoć odozgo nije stizala. Nema pomoći. Bio je to kraj života za sve nas. I ja sam pokušavao da vjerujem da gore postoji nešto i da je ona otišla na bolje mjesto, ali... zavaravanje mi neće pomoći. Nezrelo je poricati smrt.

Nisam siguran da znam objasniti šta se desi u mozgu kad izgubite nekog koga toliko volite, ali znam da su promjene potpune i permanentne. Nikad se više ne možete vratiti u ono stanje od prije. Mislim da u mozgu dođe do masivnog strujnog udara od kojeg puknu sve sinapse jer su svi vaši planovi za budućnost vezani za tu osobu i u vašoj glavi budućnost ne postoji bez nje. Odjednom je tu ogromna količina podataka ali oni nisu više povezani, kao da ih je neko iz foldera istresao na gomilu i više ne znate šta s njima. Potpuni kaos. Moguće je da je to proces koji služi tome da se sinapse povežu drugačije, prilagode novim okolnostima, ali odsad bez te osobe s kojom ste bili povezani ne samo mislima nego i feromonima. Žlijezde u vašim mozgovima radile su sinhronizovano i lučile iste supstance u istim količinama na iste receptore. Bili ste doslovno – jedno. Sad se mozak mora odcijepiti. Prilagoditi. Ogromne količine hemijskih spojeva preplavljaju receptore, mozak ih proizvodi čini se u litrima, vjerovatno u pokušaju da ih se otarasi,

da spere sve ono što te mozgove povezuje i da ga osposobi za nove procese. Da se resetuje i restartuje. Ali za nas dole ispod, koji te procese ne vidimo na molekularnom nivou nego ih samo osjećamo u vidu ogromne patnje i bola, to je nepodnošljivo.

Duško mi je predložio dvije opcije: prva je da se ubijem a druga – da prestanem da mislim na nju. On se odlučio za drugu. To mi se činilo strašnim. Kako je moguće da otac prestane da misli na rođenu kćerku? Zar postoji teža izdaja?

* * *

Nakon nekog vremena, dobio sam poziv da radim neku predstavu u Bugarskoj. Pristao sam misleći da ću tako manje misliti na nju. Nije pomoglo. Pio sam puno, jedino tako je bilo malo lakše. Sa tom predstavom smo kasnije otišli u Kairo na festival. Čitav život sam želio posjetiti Kairo i sad, kad sam tu, ne izlazi mi se iz hotela. Prvi dan obišli smo piramide i muzej i to je bilo sve što sam vidio. Po cijele dane sjedio sam u svojoj sobi i pio. Nije mi bilo do života. Mirna mi je užasno nedostajala. Heroin! Heroin me jedini može spasiti. Ne znam ni sam zašto sam toliko čekao. On je lijek za sve i puno manji problem od ovog kojeg sad imam. Znao sam da, ako krenem u tom pravcu, nema više nazad jer ako se ikad skinem, moraću se suočiti sa stvarnošću a za nju očito nisam spreman i sumnjam da ću ikad biti, moraću nastaviti dalje baš od ovog istog

trenutka a nemam se namjeru tu vraćati?! Toliko hrabrosti nemam. Mislim da sam se upravo odlučio za opciju broj 1. Sišao sam do recepcije i potražio Ahmeda, čovjeka koji mi je danima pokušavao prodati dvije burkom pokrivenne prostitutke koje su uvijek sjedile s njim u lobiju. Nisam htio da kupim mačka u vreći, a i nisam bio u tom raspoloženju. Ako bi iko mogao znati gdje da nađem hors onda je to on. OK, reče Ahmed, znam čovjeka koji zna čovjeka koji poznaje neke ljude koji bi ti mogli pomoći. Moramo na drugi kraj grada. Nas dvojica i dvije kurve vozili smo se dva i po sata taksijem bez air-conditiona, po afričkom suncu, do djela grada koji je malo koji turista posjetio. Smeće je rasuto na sve strane. Strašan smrad smeća. Kuće građene jedna na drugu. Najveći žohari na svijetu prekrivaju cestu i teško je izbjeći da ih ne zgazite nekoliko u jednom koraku. Ulice su potpuno puste, nema nikoga osim dvadesetak dječaka koji hodaju za mnom, smiju se, dobacuju, jer, kako mi reče moj vodič, nikad nisu uživo vidjeli bijelca. Nas troje sačekali smo Ahmeda u nekom "restoranu" koji više liči i miriše na WC. Kad se pojavio s heroinom sjeli smo u taksi i krenuli nazad. Put nazad je trajao još duže jer su u centru grada, iz nama još nepoznatih razloga, ljudi počeli izlaziti na vreli asfalt, uzvikujući Allah uekbar. Krenulo je neko opšte slavlje, a ni taksista ni Ahmed nisu imali pojma o čemu se radi. Nekako smo se dovukli do hotela. Samo sam htio da odem u sobu da se nadrogiram, ali Ahmed

i kurve išli su za mnom. Ko ih jebe. Ušli smo u moju sobu. One skinuše burke. Bile su nevjerovatno lijepe.

– *Sigurno nećeš jednu? Ili dvije?* – upita me moj novi prijatelj.

– *Sigurno brate! Imam pametnijeg posla! Samo vi uživajte!* – odgovorih rolajući novčanicu od 20\$.

Njih troje uđoše uz kikotanje u kupatilo, a ja sam sjeo na veliki bračni krevet u mojoj prostranoj sobi “Sheraton Cairo” hotela, odmotao paket, upalio i pojačao televizor da ne slušam zvukove iz WC-a i jako ušmrkao popriličnu gomilicu praha iz paketa. Pogled mi se zaustavi na ekranu. Poznata mrska faca. Moj trener Abaz! Ispod slike piše Mohammad Ata. Bio je 11. septembar 2001.

Boravak u Kairu se odužio zbog obustave letova, pa smo o trošku festivala u “Sheratonu” proveli još mjesec dana.

* * *

Poslije toga vratio sam se u Sarajevo, vratio se na hors gore nego ikad, bio sam na dnu. Ukrao sam svom dedi, koji mi je bio kao otac, 3000 KM koje je uštedio za svoju sahranu. Kasnije sam mu to vratio baš kad mu je zatrebalo. Vene su se odavno povukle, rokao sam se u vrat, u debelu venu na čelu, u dlanove, u tabane, u penis, koji je na nekim mjestima bio crn, na nekim žut, zelen, modar i oteknut. Izgledao je kao neki veliki šareni đumbir. Kad heroin prolazi

kroz testise, bol je paralizirajuća. Na tabanima i dlanovima koža je debela i teško ju je probiti i ako upotrijebite više snage nego što je potrebno igla se zarije u kost. Rokao sam se u busu, u tramvaju, u kafani za stolom, na ulici, u parkovima... 20-30 puta na dan, otprilike svakih pola sata. Bilo mi je potrebno oko 250 eura dnevno. Kako sam dolazio do toliko novca ne pitajte me, ali jesam.

Uhvatio sam sam sebe kako u krizi trčim kroz grad, idem da prevarim nekoga, sav mokar od hladnog znoja sjedam u taxi i prolazim pored kafane "KOGO" koju sam uvijek prezirao zbog normalnih ljudi koji normalno sjede unutra i piju svoju kafu, gledaju se s curama, odu kući, jebu se ili šta već rade, sutra opet izađu na kafu i tako redom. Sebi sam govorio da su oni dosadni i glupi i da je moj život puno bolji i interesantniji ali da oni još nisu došli do tog stanja svijesti da to spoznaju i nikada neće ni doći. Kako sam ih mrzio iz čiste zavisti što to nikad neću doživjeti.

U gradu sam znao sve narkomane, ali nijedan nije bio gori od mene. Mogao sam da ubrizgam tri puta veću količinu od svih ostalih i da ostanem na nogama, dok bi oni umrli ili završili u bolnici. Moja porodica raspadala se od tuge. Majku sam često viđao kako sjedi u polumraku i gleda moje članke iz novina koje skuplja godinama i albume s mojim fotografijama iz djetinjstva. Mora da je strašno gledati svoje dijete kako ti nestaje pred očima a ti ne možeš uraditi ništa da ga spasiš.

Moja sestra imala je trudove i zamolila me da je odvedem u porodilište jer nije imao ko drugi. Krizirao sam i nije mi bilo do toga, ali dileri su već svi spavali i ionako ne bih mogao u dva ujutro naći drogu bilo gdje, pa sam otišao s njom u bolnicu i krizirao u hodniku. Oko četiri ujutro rodila je kćerku Romanu. Babica je izašla i, misleći da sam ja otac, predala je meni. Zbunjen sam gledao to bičence i stidio se što u takvom bijednom stanju, s prljavim narkomanskim, šarenim rukama punih uboda i zagnojenih OUT-a, držim u naručju takvu čistotu i što će za koju godinu njeni roditelji morati da joj objasne kako je to na slikama njen ujak, koji je rano umro, vjerovatno prešućujući od čega. Izgledalo mi je kao da me to dijete gleda i prepoznaje. Odjednom nisam više želio da umrem. Opet se izgleda desio neki proces na molekularnom nivou. Kunem se da mi je to dijete tog trenutka spasilo život. Opet sam se našao na onoj istoj raskrsnici na kojoj sam bio u Kairu. Put koji sam tad odabrao i kojim sam došao dovde bio je iza mene, a ispred potpuno nov i neizvjestan. Iza leđa je bila smrt, a ispred – život. Moram krenuti naprijed bez obzira na sve. Znam šta me čeka i sa čim moram da se suočim. Sad razumijem Duška.

* * *

Prijatelj Pjer režirao je svoj prvi dugometražni film. Iako je znao da sam nakačen, dao mi je šansu koju nisam smio propustiti. Sav honorar je otišao na heroin. Dileri su mi ga svaki dan donosili iz Sarajeva u Tešanj. Uzimao sam male doze, čisto da bih mogao da funkcionišem.

* * *

Nakon snimanja, po dogovoru, majka me je zaključala u stan i uzela ključ. Odlučio sam da se roknem još jedan, zadnji put. Ukrao sam joj 20 KM, nazvao dilera da mi donese paket sa zadnje strane zgrade. Od bake maznuo konac, za njega svezao kutiju od foto objektiva u koju sam ubacio pare, spustio to sa devetog sprata, diler je uzeo pare, ubacio drogu i ja sam se zveknuo zadnji put u životu.

Moji su skontali da sam sređen, pa su me zaključali u sobu i uzeli ključ. Nisu to morali da rade jer odluka je već pala.

Misli su počele da dolaze. Sjetio sam se kada sam prvi put u životu uzeo heroin. Bilo je divno. Tom osjećaju sam uvijek težio, ali se on nikada nije vratio. Ta toplina. Stanje bez i jedne želje. Heroin je bio odgovor na sva moja pitanja, čak i na ona koja nikad nisam postavio. Rješenje svih problema, lijek protiv svih strahova, kompleksa i patnji. Tajna, koju nisam htio da podijelim ni sa kim. In

utero. Kao fetus u placenti. Slobodan a zaštićen. Osjećao sam da u mom tijelu raste neki novi mali život. Beba. Slatka i gladna beba, koja voli da jede samo jedan, određeni tip hrane. Kako raste, sve je gladnija. Davao sam joj da jede koliko god je tražila i brzo je porasla. Preuzela je sve organe i na kraju – mozak. Počela je da misli i živi neovisno. Ja sam postao podstanar u vlastitom tijelu, bez prava glasa i plaćao sam sve veću kiriju. Slatka beba postala je zvijer enormnih apetita. Sad moram da se borim, da preuzmem svoje tijelo natrag. Organ po organ, ćeliju po ćeliju, sinapsu po sinapsu. I evo me ovdje u ledenom znoju, okovan “slobodom”. Epska borba počinje. Mliječna kiselina iz mišića počela je da grči tijelo u strašnom bolu. Grčevi su me bez ikakve kontrole bacali po cijeloj sobi, a oni najjači su me uspravljali na noge, onda bih se opet srušio i tako danima, a svaki ubod iglom, koji sam ikad igdje sebi nanio, peče kao ubod pčele. Bio sam nakačen na 4-5 grama dnevno i kriza je bila stravična, kao ni jedna prije. A samo sam htio da letim. Vidi me sad! Može li se uopšte biti dalje od toga?!

U jednom trenutku soba se pretvori u divnu, sunčanu livadu. Ja i Mirna ležimo u travi, okupani suncem, držimo se za ruke. Gledamo se u beskrajnoj ljubavi. Odjednom njene ruke postaju hladne i ukočene a njeno lice se preda mnom počne raspadati i trunuti do kosti. Ona propada u zemlju i vuče me dole. Sve je toliko stvarno. Ja vrištim i jako udaram glavom u zid u nadi da ću izgubiti svijest i

prestati halucinirati. Soba je sva u krvi. Nisam htio da uzimam nikakve tablete da mi ublaže muke, to se moglo uraditi jedino ovako ili nikako. Nakon nekoliko dana pakla, zvijer je počela da se povlači, da se smanjuje. Kad se smanjila na veličinu žohara – zgazio sam je. Taj stari žohar je već puno puta bio stjeran u ćošak ali je uvijek na neku foru ostajao živ – prevrnut na leđa, sa nogicama koje su me golicale svuda po tijelu. Sad je zgažen. Otvorio sam prozor sobe, pustio sunce unutra i udahnuo vazduh jako, punim plućima. Mislim da u svojim alveolama još uvijek imam molekule zraka od tog udara. Bilo je kristalno jasno da se heroin više nikad neće ponoviti.

* * *

Otad, Mirnu nisam nikome spominjao. Kad se uhvatim da mislim na nju, misli sam brzo okretao na nešto drugo. Vježbao sam da ne mislim na nju. Nije prošao ni jedan dan bez misli, ali naučio sam da traju kratko. Bol nije prošla nego sam se navikao na nju.

* * *

Na Mirnin rođendan 28. 12. 2002. umro je Dule.

Moj deda Milan bio je đakon u pravoslavnoj crkvi kad je bio klinac. Žene su se na to palile – govorio je. U drugom svjetskom ratu bio je svjedok kada su ustaše silovale i likvidirale njegovu devetočlanu porodicu. Nije im ostao dužan.

Iako Srbin po mjestu rođenja, ateista po vjeroispovijesti, u armiji BiH bio je savjetnik. Prije nego što je rat u BiH počeo, javno je kritikovao JNA i zato je bio na njihovoj crnoj listi za odstrel. Mislim da sam ovu dugačku jezičinu naslijedio od njega. Dan prije početka rata naš stan su izrešetali snajperi “naše” policije. Baki je metak prošao kroz šerpu, koja joj je bila u rukama. Iako se tad taj napad činio kao greška, nije to bio. Prepadanje, a ponekad i ubijanje ljudi nemuslimanskog imena, bio je dio plana pasivnog etničkog čišćenja teritorije ali to sam shvatio prekasno. Milana je boljelo to što je njegova JNA ubijala civile u Hrvatskoj, Sloveniji i BiH. S tim nije mogao da se pomiri. Inače veseli starac, pao je u depresiju početkom rata i iz nje je izlazio samo povremeno. Otišao je kod psihijatra i ovaj mu je prepisao thorasine. Pošto sam imao puno iskustva s medikamentima i psihijatrijom, predlagao sam mu da prestane s terapijom. Isto je govorila i baka Duška, penzionisani psiholog. Jednu noć, kad sam poslije seksa izašao iz sobe da se istuširam, našao sam ga obješenog za plinsku cijev u hodniku. Tačno dvije godine od Mirnine

smrti. Na isti datum. Nije bilo oprostajnog pisma. Desna noga mu je još uvijek bila na gornjoj stepenici rasklopivih merdevina. Iako sam znao da ne bih trebao ništa da diram zbog uviđaja uzeo sam nož, presjekao uže, spustio ga na pod i pozvao policiju. Onda sam otišao do svoje sobe i rekao toj slučajnoj prolaznici da ne paniči, da mi je deda upravo izvršio samoubistvo i da mora da ga preskoči ako hoće da krene kući. Počela je da vrišti pa mi je probudila majku u drugoj sobi. Dok sam čekao policiju koja je došla poslije osam i po sati, skinuo sam mu ručni sat i iz džepa uzeo 20 KM. Tu noć sam sjeo sa svojim društvom i naručio turu pića na dedin račun. Par dana kasnije sahranili smo ga. Na sahrani sam bio kul, životnim iskustvom već dobro uvježban da kontrolišem misli i emocije, ali trubač koji je odsvirao neku tužnu vojnu melodiju rasturio me je i bacio u teške misli. Deda mi je bio uzor. Dotukao sam ga svojim drogiranjem, JNA ubijanjem civila, vjernici uništavanjem i rasparčavanjem Jugoslavije. Primitivci će na kraju uništiti planetu. George Bush se sprema da napadne Irak, a to može izazvati nuklearni rat. Buš će se svejedno izvući nekažnjeno jer demokratija daje imunitet upravo najodgovornijima za sva sranja na planeti. Demokratiji je hitno potreban ozbiljan upgrade.

Osjećao sam da moram nešto da napravim povodom napada na Irak.

Za organizaciju prvih protesta protiv rata u Iraku trebalo mi je nekih sedam dana. Skupilo se tek par hiljada ljudi, ali je za BiH to je bio neviđen demokratski napredak jer su to bile prve demonstracije u zemlji nakon rata. Malo nakon toga, radnici su počeli izlaziti na ulice i tražiti svoja prava.

Drugi put, moj prijatelj Wessly, američki arhitekt, bio mi je desna ruka u organizaciji ali je dobio poziv iz američke ambasade i povukao se. Istog dana kada se vratio u New York, udarilo ga je auto. Weslija su doktori jedva skrpili, a počinioci nikad nisu uhvaćeni.

Kad smo stigli pred američku ambasadu, pridružila nam se grupa ekstremista i urlala Allah Uekbar. Bilo ih je puno više i jednostavno su preuzeli demonstracije. Javno sam se ogradio od njih i otišao. Ja sam pacifista. Destrukcijom se ništa ne može popraviti. Zbog toga sam tih dana primio bezbroj prijetnji, ne samo od njih, nego od nacionalista sve tri vjere. Te prijetnje su mi dale ideju da o svima njima snimim porno film u kojem svi oni međusobno, ali svako u svojoj vjerskoj uniformi, vode ljubav do iznemoglosti.

Vijest o porniću je završila na gotovo svim naslovnicama, portalima, radio i TV stanicama. A onda sam jednog dana čuo glasno lupanje na vrata svog stana. Pogledao sam kroz špijunku i vidio Vehabita. Deda je negdje imao pištolj, ratni plijen

iz drugog svjetskog rata, ali samo Bog zna gdje ga je sakrio. Ponovo sam pogledao i, kroz gomilu dlaka, razabrao lice svog starog dobrog Krepe.

– *Uđi brate moj! Nećeš valjda da mi eksplodiraš?*
– rekoh kroz smijeh.

Krepo je prihvatio islam i učenje Muhammada ibn Vehaba, ali nije prihvatio mržnju koja uz ovu doktrinu obično ide u neograničenim količinama. Pričali smo o svemu kao i uvijek, ali glavna tema je bio vjerski pornić i vidjela se njegova iskrena zabrinutost za moj život. Krepo se oženio, dobio kćerku i uz pomoć religije ostavio heroin. Mi smo u svemu uvijek bili ekstremni i njegov izbor mi nije bio čudan.

– *Misliš li ponekad na heroin?* – pitam ga.

– *Svaki dan!* – reče moj iskreni prijatelj i teško otpuhnu češkajući se po stomaku.

Uživao sam u našem razgovoru kao i uvijek. Krepo se nimalo nije promijenio, samo je postao malo dlakaviji. Vodi centar za nenasilnu akciju – organizuje susrete ratnih veterana zaraćenih strana i pokušava da ih pomiri, ali pomirenje ovdje nije nikome u interesu. U mržnji je bogatstvo.

Prepričao sam mu događaj kojem sam prisustvovao prošle zime. Naizgled nebitan, ali za mene vrlo edukativan sociološki eksperiment. Bio sam na olimpijskoj planini blizu Sarajeva na nekom “Red-Bull” eventu, na koji ljudi dolaze s ručno pravljenim letjelicama s kojima pokušavaju da polete, nakon što se spuste niz zaleđenu stazu i na

kraju upadnu u bazen. Veseli marketinški fol za male pare, znate o čemu pričam. Publika je bila podijeljena na dva dijela ledenom stazom za takmičare. U jednom trenutku, teška grudva od mokrog snijega, poletjela je sa desne strane staze, na lijevu. Onda je neko s lijeve strane vratio grudvu u masu na desnoj strani. Već u tom trenu krenuo je strašan, bratoubilački rat grudvama.

Mnogi su završili u hitnoj pomoći. Ja sam dobio jednu grudvu posred lica i mislio sam da sam ostao bez njega.

Kako je jedna grudva izrodila toliku destruktivnu energiju? Onda sam shvatio da nije kriva grudva, nego ledena staza – ta semantička linija koju je neko nasumično razvukao između njih, koja je od pripadnika iste religije napravila dvije neprijateljske frakcije i mržnja se pojavila bez ikakvog stvarnog razloga i nagovještaja. Snažna, zasljepljujuća emocija bez opcije sagledavanja težine situacije i mogućih posljedica podigla je euforiju, pokrenula akciju i probudila primitivnu muškost. Iako su svi s lijeve strane morali znati da je samo jedna osoba odgovorna za ovu grudvu, nisu se libili da kazne čitavu grupu (u kojoj je bilo i djece koja su sjedila na ramenima svojih roditelja) i nasumično raspale prama njoj samo zato što su s druge strane linije. Smatrali su odgovornom čitavu grupu bez izuzetka. I odrasle i djecu. Kažem vam, to nije bila reakcija inteligentnih bića. Oni nisu mogli da se odupru tome. To je spoj potpuno pogrešnih

hemikalija u mozgu, naslijeđe *Homo erectusa*, ili *Sahelanthropusa tchadensis*, ili nekog još daljeg pretka koje je tad bilo potrebno za nešto. Neka iskonska preteča loše droge na koju su nakačeni. Kad im razvučete liniju, oni se poprave. Drogiraju se time.

* * *

Tih dana sam, u sklopu antiratnih protesta, po gradu postavio nekoliko umjetničkih instalacija s parolom “vodimo ljubav a ne rat”. Zbog najpoznatije od njih, u kojoj sam na tri prsta Isusa Krista na sarajevskoj katedrali stavio tri kondoma, a oko vrata znak “peace”, zamalo sam završio u zatvoru. O toj instalaciji pisao je cijeli svijet, čak se i sam papa John Paul drugi oglasio na radio Vatikanu da kaže kako je katoličanstvo u opasnosti.

Crkva me optužila za skrnavljenje sakralnog objekta i prozvala zločincem. Predviđena kazna – godinu dana. Mislim da ni jedno suđenje u kratkoj istoriji ove države nije bilo toliko medijski praćeno. Čak ni suđenja ratnim zločincima. Jako mali broj ljudi je shvatio pravu simboliku instalacije, a religije su ovo naravno iskoristile za ono što one inače rade, širenje mržnje i podizanje tenzija – ovo im je došlo kao naručeno. Ipak, ova instalacija je uspjela nešto što je bilo nezamislivo, ujedinila je sve tri vjere, u mržnji prema meni doduše, ali ipak ih je ujedinila.

Dobro sam proučio zakon i shvatio da me na osnovu ove optužbe ne mogu zatvoriti jer u zakonu piše da je skrnavljenje: “promjena oblika ili uništenje sakralnog predmeta”, do čega u ovom slučaju nije došlo. Predlagao sam im da me tuže zbog uvrede na vjerskoj osnovi jer bi tako možda dobio šest mjeseci zatvora, naravno ako dokažu da je to bila namjera. Nisu me poslušali.

* * *

Nakon oslobađajuće presude desila se vrlo čudna stvar. Neki stariji gospodin nazvao me na telefon, predstavio se kao Mario Kopic i pitao me da li bih volio da se nađem s njim, jer on humanitarno radi za slijepu djecu.

– *Naravno*, – rekao sam, – *volio bih da pomognem kao volonter*.

Već sam odranije imao ideju da za slijepu ljude radim predstavu koja bi bila zasnovana na zvukovima i mirisima. Našli smo se. Mario je bio feminizirani sijedi starac, rijetke kose, sa jarećom bijelom bradicom. Počeli smo da razgovaramo i naš razgovor je potrajao više od sata, a još na temu nisu došla slijepa djeca. Ja ga iz pristojnosti nisam htio prekidati. Pričao je o svojoj majci koju je strašno volio, o njihovoj bezgraničnoj ljubavi jedno prema drugom i prema Isusu Kristu.

– *Vidim, vi ne štujete religiju!* – reče.

Rekoh:

Dragi gospodine, religija je međunarodna kriminalna organizacija, odgovorna za smrt stotina miliona ljudi, pranje novca, utaju poreza i još mnogo toga – znate o čemu pričam! Organizaciju vodi nekolicina pohlepkih psihopata, koji se, lažno se predstavljajući “Božjim izaslanicima” i “poznavaoacima tajne vječnog života”, namjerno, s ciljem da steknu bogatstvo, služe metodama širenja straha ne prezaajući čak ni od izazivanja najkrvavijih konflikata da bi ostvarili taj cilj. Mi ljudi koji smo, genetski dokazano, svi potomci istih predaka, dakle svi doslovno u krvnom srodstvu, jedna velika porodica, mi smo u dvijehiljadegodišnjem bratoubilačkom ratu zbog profita te organizacije. U svijetu u kojem se volimo pozivati na pravdu, ova organizacija je proglašena legalnom i ne samo da prevaranti nisu privedeni licu pravde jer su nas doveli na rub ekstinkcije, mi im još uvijek i plaćamo za to.

Masakru u Srebrenici prethodila je “sveta misa”, u kojoj pravoslavni pop blagosilja specijalnu jedinicu “škorpioni”, da naprave strašna zlodjela, u ime Boga.²

Taj pravoslavni pop nikad nije odgovarao pred sudom, niti će, iako je podstrekavao na zločin, a meni se ne sviđa koncept u kojem je bilo ko iznad zakona. Po nekoj logici, kazna za podstrekavanje na zločin bi morala biti identična visini kazne za komandnu odgovornost. Crkva se nikad nije ogradila od toga. Naprotiv. Crkva je skrivala zločince i kano nizirala ih.

² <https://www.youtube.com/watch?v=UwyxDNUMbSU>

Ili npr. pop koji je blagosiljao tenkove koji su ravnali sela s civilima!

Kasnije, kad je uhvaćen i snimljen u bludničenju s četvoricom maloljetnika, pretvarao se da je izgubio moć govora. Nije proveo ni dan u zatvoru.

Želite to da štujem? Šta vam je pobogu? Jeste li vi normalni?

Ili katoličke konc. logore po Hercegovini?

Ne mogu da se sjetim da se Papa ogradio od ovih zlodjela koje su sa raspelom u ruci, u ime Krista i katoličanstva činili njegovi podanici, ali se oglasio da napadne mirovnu instalaciju koju sam postavio. Katolička crkva u ovoj zemlji je uz svetu misu dočekala sve i jednog jebenog ratnog zločinca koji je nakon odslužene kazne izašao iz zatvora. Sveta misa najvećem šljamu? Onima koji su ubijali civile, čak i djecu? Trebam li to da štujem? Ili možda Cacu koji je osim četrdesetak civila izmasakrirao devet mladih policajaca i nakon toga ga je Islamska zajednica sahranila kao heroja. Da štujem to? Niti govora. Ja vidim da samo vjernici slave ove monstrume, oprostite mi što to ne štujem, ali poštovanje se mora zaslužiti.

Najstrašnije od svega je to što ti ljudi nemaju ni mrvu grižnje savjesti, saosjećanja prema žrtvama, nikakvih emocija. Misle da je ubijanje i silovanje ljudi druge vjere (ili ljudi bez vjere) – dobro djelo, i sebe nazivaju dobrim ljudima! Sa takvima sam ležao u ludari! Znaju li šta jedno silovanje uradi jednoj ženi? Znaju li šta za porodicu znači ubistvo jednog djeteta? Naravno da znaju, zato to i rade! To nisu i ne mogu

biti heroji, kakvim ih religije predstavljaju. Zgrožen sam količinom mržnje kojom je religija kontaminirala čovječanstvo. Ne štujem njihove podanike jer sad znam za šta su sve sposobni i znam ko su im idoli. Ne štujem njihova svetišta, tradicije i običaje, ne štujem ništa što izaziva nasilje, mržnju i podjelu među ljudima. Shvatite me, svjedok sam vjerskog ludila, kojeg bi trebalo pod tim imenom uvrstiti kao dijagnozu u psihijatrijske udžbenike.

Nekad pomislim, šta bi bilo kad bi došli vanzemaljci?!

Vanzemaljac: Posmatramo vas odozgo već neko vrijeme i moram priznati da nam neke stvari nisu baš najjasnije, npr. vidimo da dosta vas nosi neke metalne predmete koji nešto ispaljuju. Da li vi tako proizvodite energiju?

Ja: A ne, to su puške, služe za ubijanje ljudi koji ne vjeruju u iste stvari kao ovi drugi.

Vanzemaljac 1: Ubijanje? Ne razumijem. A reci mi, vidimo i neke male eksplozije, da li tako proizvodite energiju?

Ja: Ne, to su bombe, isto služe za ubijanje, imamo i veće koje služe za ubijanje većeg broja ljudi.

Vanzemaljac 1: Aha. Kako mislite ubijanje, kao oduzimanje života drugom živom biću? I šta onda radite s njima? Oživite ih?

Ja: Ne. Zakopamo ih.

Vanzemaljac 1: Hm, interesantno. To je kao neka igra? Znači riješili ste pitanje besmrtnosti?

Ja: Paaa, jesmo u teoriji. Ti ljudi vjeruju da kad umru, ponovo ožive, zato se i ubijaju, ali u praksi...

Vanzemaljac 1: Znači ubijete ih, zakopate i to je to? Ali zašto?

Ja: Ne ubijem ih ja. Pa vidite ovi jedni koji hodaju oko velike kamene kocke, mrze ove druge koji udaraju glavom u zid, zato što misle da neko vrhovno, strašno ali milostivo biće više voli one koji hodaju oko kocke, nego ove koji udaraju glavom u zid i obrnuto. Tu su još i treći, koji oko vrata nose minijaturnog mrtvaca zakucanog na spravu za mučenje, pa četvrti...

Vanzemaljac 1: Uh, što je to morbidno!

Ja: Vjerujte mi, nije to ništa. Pa četvrti, pa peti, ima ih 4200 vrsta, i svi su potpuno ubijeđeni da su baš oni u pravu.

Vanzemaljac 1: Hahahahaaaaaa, umrijeću od smijeha!

Ja: Ne, stvarno. Ozbiljno vam govorim. U principu ovi koji se najviše ubijaju vjeruju da je jedna duguljasta neinteligentna životinja, koja inače nema govorni aparat, nagovorila jednu ženu, koju je ovo biće stvorilo od rebra čovjeka kojeg je stvorilo od gline, da pojede jabuku koju...

Vanzemaljac 2: Je l' ti to nas zajebavaš?

Ja: Ne zajebavam majke mi!

Vanzemaljac 2: Hajmo odavde!

Ja: Stanite, jeste li za neko pićence?

Vanzemaljac 2: Ma odjebi!

Ja: Ali nismo svi takvi, ima nas i normalnih. Čekajte, ne idite, ne ostavljajte me ovdje. Neeeeeeeeeee...

Umro bih od stida da ih sretnem.

Nije mi jasno, zašto se neko odluči da ne zna istinu o svemu? Da ne želi da zna da vjetar ne puše iz neke rupe koju kontroliše Bog, nego da ga stvara vertikalno pomjeranje zraka usljed zagrijavanja tla. Da cunamije i zemljotrese prave tektonska pomjeranja a ne božja volja. Zašto ne žele to da znaju, to su nevjerovatno zanimljive stvari?! Zašto su odlučili da žive u mraku? Zašto čitav svoj kratki život misle o smrti? Pa smrt je toliko normalna stvar, u njoj ima duhovnosti koliko i u televizoru kad ga ištekate iz utičnice. Kako im nije sumnjiva priča da je bog stvorio svjetlost prvog dana, a sunce tek trećeg? Ne mogu više ni da se pretvaram da poštujem to što neko ne može da razumije svijet oko sebe.

– Bog može učiniti da ljudi progledaju, da ustanu iz invalidskih kolica!

– Je l'? Priznajem, čuo sam za to ali nikad nisam vidio, vidio sam jedino da često čini da ljudi ostanu bez očiju i da sjednu u invalidska kolica.

– Sve po zaslugama!

– Hoćete da kažete, da su moji prijatelji koji su dali ruke, noge, oči, život, za ovo sranje od države, to zaslužili? Znae šta? Vjerovatno i jesu. Da li mi vi upravo govorite da su djeca, zbog koje smo se ovdje našli, zaslužila da budu slijepa a da vjernici koji sjede u prvim redovima u bogomoljama, naši političari i vjerski službenici, koji su odgovorni za svu korupciju, zločine, neimaštinu – nisu?

– Htio sam da kažem da Bog uistinu postoji i on odlučuje!

– Uistinu? Istina je subjektivna stvar. Vaša istina da Bog postoji je potpuno suprotna mojoj – da ne postoji. I jedno i drugo je istina, samo zavisi s koje strane gledate.

– Povrijedili ste osjećanja vjernika!

– Za osjećanja vjernika sam zabrinut u istoj mjeri u kojoj su oni zabrinuti za moja osjećanja. Vjernici ne mogu razlikovati dobro od zla. Dobar je njihov, a zao je tuđi! Na haškom sudu se to i nije pokazalo kao relevantna metoda utvrđivanja krivice.

– Oskvrnuli ste našeg “spasitelja”!

– Ja sam postavio umjetničku instalaciju na statuu, gipsanu figuru, totem, idol, na kip. Na njemu sam zatekao par milimetara debeo sloj prašine, prljavštine i ptičijeg izmeta koje je neko ko ga štuje mogao obrišati – ali nije. Tom instalacijom sam pokušao reći isto ono što je i sam “spasitelj” pokušavao da kaže prije nego su ga Rimljani zakucali na spravu za mučenje a zatim uzeli autorska prava na njegov lik i djelo.

– To nije sprava za mučenje, to je krst i to je simbol patnje spasitelja.

– Gospodine, da su Rimljani kojim slučajem ubili Isusa na neki drugi način umjesto razapinjanjem na krst, uzmimo da su ga pogubili npr. vješanjem, hrišćani se danas uopšte ne bi zvali “hrišćanima” nego bi se vjerovatno zvali “omčari” po toj omči koju bi mjesto krsta nosili oko vrata ili bi nosili na lančiću obješeno tijelo Isusa Krista koje visi na konopcu. Pokušajte zamisliti da svi hrišćani nose takav prijesak oko vrata umjesto raspela. Izgleda li vam to

morbidno i neukusno, da ne kažem strašno? Kad bi to bilo tako i kad bi taj simbol obješenog Isusa bio opšteprihvaćen, tj. "normalan", ukoliko bi se ja npr. tada pojavio u javnosti s minijaturnim simbolom ljudskog leša zakucanog na spravu za mučenje, pardon, na krst, ljudi bi me proglasili morbidnim i bolesnim. E sad pokušajte sagledati širu sliku. Pokušajte shvatiti šta to znači za ljudsku vrstu u ovom momentu u kojem se djeca od rođenja navikavaju da gledaju izmrcvareno ljudsko tijelo zakucano na krst, tu jednostavno rečeno, prestrašnu, krajnje morbidnu i bolesnu sliku i da im ta slika postaje potpuno normalna a ne morbidna i bolesna kao što ona u biti i jeste i treba i mora biti jer slikovito pokazuje šta su sve ljudi spremni raditi jedni drugima u svojoj izopačenosti, a djeca, koja odrastaju gledajući to svaki dan na svakom koraku, ne samo da to ne smatraju bolesnim i izopačenim nego to vide potpuno normalnim, zašto nam je onda čudno gledati sve strahote koje danas ljudi rade jedni drugima kad su odrasli uz te bolesne slike koje su prihvatili kao potpunu normalnost? Korporacija čiji je logo nešto tako izopačeno, morbidno i bolesno je upravo takva: izopačena, morbidna i bolesna. Nemojte se nervirati, ovo sve što vam govorim je samo moje mišljenje – ništa više. Nadam se da ne mislite da iz nekog razloga imate veće pravo i slobodu da mislite i govorite jer – nemate, i ma koliko jako vjerovali u bilo šta, vjera stvari ne čini stvarnima, vi samo vjerujete da je to tako a vjera, baš kao i nevjera ili bilo koje drugo osjećanje: ljubav, mržnja,

strah, grižnja savjesti... nisu ništa drugo do kombinacija hemijskih spojeva na receptorima u našem mozgu i ne postoji nigdje van njega, nadam se da to znate, to su već prilično stare naučne činjenice. Vaša ljubav ne postoji nigdje drugo osim u vašoj glavi, je l' tako? Bila to ljubav prema majci ili prema Bogu. Kako bi onda vaša mržnja bila bilo gdje drugo osim tu? Zašto bi vaša vjera bila negdje drugo? Ili Bog?

– Moram na misu.

– Super, zamolite ga za mir u svijetu. Ali fino, skoncentrisano. Fokusirajte se. Nemojte fušeriti k'o dosad.

Nisam želio da ga razuvjerim. Velika je privilegija biti manjina u ovoj zemlji. Istina nije za svakoga. Nisam htio da ulazim u ovu raspravu. Htio sam da pomognem slijepoj djeci, a o njima još nije bilo ni riječi.

Mislio sam da se više neće javljati, ali nakon nekoliko dana ponovo me nazvao i opet smo se našli. Pitao me je da li bih ja volio otići negdje da studiram ili negdje da živim, bilo gdje, on će mi platiti stan, školovanje, dati gomilu para za trošenje... Ništa mi nije bilo jasno.

– Hvala – rekoh, – nema potrebe, dobro mi je ovdje!

Opet nije bilo ni riječi o slijepoj djeci i sve je bilo jako čudno.

– Dodite večeras na premijeru filma "Jesus F. Christ"! – rekoh.³

3 https://www.youtube.com/watch?v=Y--N_U2gf3Q&feature=youtu.be

Premijera je dobro prošla, ja sam održao kratki govor na kraju i pozvao sve na pićence. Odnekud se stvori Mario, dade mi kovertu i bez riječi nestade. Bilo je to pismo u kojem se veliča Isus i kako ja nisam trebao da postavim tu instalaciju, bla, bla, bla. Kritika na film, napisana prije premijere. Marija nisam ni čuo ni vidio skoro godinu dana, sve dok se jedan dan nisam dogovorio s djevojkom ispred sarajevske katedrale u 5.45 p.m.

Četvorica body-guardova, s jednim katoličkim svećenikom u sredini, prošli su na dva metra od mene i ušli u katedralu. Svećenik mi je bio poznat pa pomislih da sam ga vidio na tv-u. Prošlo je, sigurno, dva-tri sata, kad mi je sinulo. Mario Kopic. On je sveštenik od maloprije. Ime je bilo lažno, naravno. Pokušao sam da ga nađem na internetu – bez uspjeha, ali sam ga kasnije više puta vidio na tv-u. Sjedio je uvijek s kardinalove desne strane.

* * *

Na snimanju jednog filma, par ljudi je paraglajderom sletjelo blizu seta. Pa to je to, ja moram postati pilot, potpuno sam zaboravio na to. Prišao sam, upoznao se s njima i pitao mogu li negdje kupiti opremu. Okrenuli su par brojeva i ja sam kupio svoju prvu letjelicu.

Zalijepio sam selotejpom metar široku poderotinu na starom krilu i poletio. Brzo je bilo jasno da onaj koji je izmislio krilaticu da je “heroin kao da

letiš” nije nikad poletio u životu. Krilaticu koja me je baš dobro zajebala u životu. Heroin je za ovo jednostavno bio preloša zamjena. Letenje je bilo puno bolje od svih mojih očekivanja, a očekivanja su bila jako visoka.

* * *

Nagovorio sam prijatelja, Nerka, da poletimo po prejakom vjetru. Slomio je kičmu ali se nakon 5-6 mjeseci oporavio jer srećom nije oštetio kičmenu moždinu. Ja sam kasnije imao istu ovakvu povredu. Tri puta.

* * *

Prvih 20-ak letova završavao sam uglavnom na drveću. Ali nisam odustajao. Kada bi ljepilo popustilo, letjelica bi naglo krenula u propadanje i ja bih se našao na vrhu nekih stabala u nekoj šumi, ali želja za letenjem je bila puno jača od straha.

* * *

Jednom sam slučajno ušao u Romaninu sobu i vidio kako jednu metalnu šnalu drži u električnoj utičnici a drugom rukom pokušava staviti drugu šnalu u drugu rupu. NE – vrisnuo sam glasno. Prepala se i počela tužno i glasno da plače. Sad smo kvit – pomislih.

* * *

Pošto nisam bio zaposlen, falsifikovao sam papire da bih od banke uzeo kredit. Kupio sam *Hondu*.

* * *

Taj dan kad sam dobio dozvolu za motor, nagovorio sam prijatelja Jasu da se vozika sa mnom po gradu. Pao je s motora i udario glavom u betonsku saksiju pored ceste. Bio je dva mjeseca u komi i nikad se nije potpuno oporavio. I ja sam pao ali bez posljedica.

* * *

Preko granice sam prenosio adrenalin, svoju novu drogu, koju ni psi tragači nisu mogli naći.

* * *

Zime su ovdje prilično hladne, duge i dosadne pa sam u nedostatku sadržaja postao težak alkoholičar. Sjećanja iz ovog perioda su prilično mutna. Završio sam na odjeljenju abdominalne hirurgije, gdje sam kao terminalni pacijent čekao svoju smrt. Dokle više? Priključen sam na aparate, neka cjevčuga mi viri iz nosa. Kroz nju, u neku kesu pored kreveta, s dna moga želuca, cure litre i litre crne, guste tečnosti. Sa svoje desne strane čujem tih ali

nepodnošljiv zvuk ujednačenog pištanja svog srca na EKG-u. Pokušavam da udišem zrak što lakše, da me neprirodno otečen abdomen ne boli kao da je neko sasuo rafal u njega. Možda i jeste, ne sjećam se.

Zapravo je otečen od teške upale pankreasa, pluća, bubrega, jetre i srca. Zar srce može biti pod upalom? Zurim u mutnu neonku iznad sebe i kontempliram o prolaznosti života. Kako sam dospio ovdje? Juče mi je bio rođendan, sjećam se da sam popio možda 2-3 litre crnog vina a kasnije prešao na *Red Bull-votku*. Tu se film prekida. Kako je moguće da sam se doveo u ovo stanje?! Ništa nisam naučio?! Zamijenio sam heroin drugom, ništa manje opasnom ali društveno prihvatljivijom, teškom drogom. Pet godina života je gotovo nestalo iz sjećanja, a ona koja su još tu, njih bih radije da zaboravim.

Sjećam se kako su me jedno jutro policajci u stanici ubijali od batina, jer sam noć prije uhvaćen kod katedrale sa sedam smrznutih pilića ukradenih iz obližnjeg grila kojeg sam obio, a nakon hapšenja uspio pobjeći s lisicama na rukama iz njihovog auta. Sjećam se suđenja i porote koja ne može da vjeruje kakav se jedinstven kreten našao pred njima. Sjećam se oslobađajuće presude, doduše uslovne, i smijeha u sudnici izazvanog potpuno ozbiljnim priznanjem da je ovo djelo izvršio *Jack Daniels* lično, dok sam ja bio samo svjedok koji može da potvrdi sve navode iz optužnice. Ovo nije

bilo daleko od istine. Krao sam smrznute piliće!? WTF, pa na heroinu nikad ništa toliko debilno nisam uradio. Alkohol je opako zlo.

Sjećam se žena, ali ne i lica, golih tijela po WC-ima mračnih smrdljivih kafana, haustorima, liftovima, stanovima, mračnim ulicama i ispišanim prolazima.

Ako ikad budem pisao o životu, ovaj period zaslužuje knjigu za sebe, pomislim.

Šta da radim ako opet preživim? Znam! Osnovaću malu avio-kompaniju za panoramske letove iznad grada.

Očigledno, preživio sam i čim sam izašao kupio sam motorni glajder za dvije osobe i prvi put, potpuno trijezan, zaista osjetio sav užitak letenja. Moj život je počeo tog dana kad sam prestao da pijem. Pankreatitis mi je spasio život.

* * *

Na jednom samitu pilota upoznao sam ljude iz padobranskog školskog centra u Banjoj Luci i tako je počelo. Prijatelj Mirvad i ja otišli smo da skočimo svoj prvi skok. Čim smo sletjeli, “obukli” smo druge padobrane i skočili još jednom, da razbijemo strah.⁴

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=9VyFkQENbAk&feature=youtu.be>

* * *

Što bi rekao moj drug Refik, ni u jednoj situaciji u životu, to nije toliko jasno da Bog ne postoji, kao tu na 4000 m kad se odvajate od aviona: ako su padobranci loše složeni, ne postoji sila koja vas može spasiti.

* * *

Refika sam ja nagovorio da skoči prvi put, uostalom kao i ostatak ekipe: Kuđu, Aldina, Ćazima, Elvira, Adija, Mariju, Nedima, Sanyja, Darka, Koju, Igora, Borisa... Amru. Nakon prvog skoka, nije ih trebalo više nagovarati. Svaki vikend smo bili tu. Spavali smo u spavaonicama na aerodromu. Nekad bismo ponijeli velike teleskope iz astronomskog kluba, postavili ih naveče nasred piste, posmatrali galaksije i zvijezde i pričali o njihovoj udaljenosti i hemijskom sastavu. Rano ujutro bi se budili, slagali padobrane, točili gorivo u avion i skakali čitav dan. Odmor za dušu. Potpuni otklon od odvratne bh. svakodnevnice. Najljepši period u mom životu dotad. Dolazili bi padobranci iz čitave bivše Jugoslavije i tu smo se družili kao u stara dobra vremena.

Tu sam upoznao veliki broj pripadnika 63. padobranske brigade, istih onih protiv kojih sam se, petnaestak godina ranije, borio. Sad smo jedni drugima pakovali padobrane i zajedno skakali.

* * *

Amra je skakala sve dok nismo saznali da skače s djetetom u stomaku. Našom kćerkom Ayom.

* * *

U zimskom periodu više nisam pio nego sam snimao filmove, a honorari su bili dovoljni da pokriju troškove mojih adrenalinskih potreba. Avio-kompanija nije zaživjela kako sam planirao jer u zemlji nije bilo škole za takvu letjelicu pa sam, samouk, nekoliko puta doživio ozbiljne havarije zbog kojih sam morao stalno naručivati nove dijelove koje sam nekad čekao i po mjesec dana i u tom čekanju znala je proći čitava sezona.

* * *

Nas četvorica paragliding pilota krenuli smo na svjetsko takmičenje u akrobatskom letenju u Nepal. Trebalo nas je ići pet, ali je Mirvad slomio kičmu na paraglajderu. Lijeva noga mu je ostala nepokretna ali je upotrebom novih, još neispitanih lijekova, uspio da poveže nerve u kičmenoj moždini i uz mukotrpan trening se skoro potpuno oporavio. Ne znam da li je suvišno spomenuti da sam ga ja taj dan nagovorio da leti?

* * *

U Nepal smo otišli godinu dana nakon njihovog desetogodišnjeg građanskog rata u kojem je stradalo 12.000 ljudi. 12.000 ljudi za 10 godina??? Kakav miroljubiv narod! Kod nas su pravoslavci toliko znali pobiti za jedno poslijepodne.

* * *

Letio sam u zalazak sunca, visoko iznad crvenih oblaka, pored zaleđenih litica Himalaja koji su se iz oblaka uzdizali još šest kilometara u nebo. Pored mene su letjeli orlovi, čija sam krila dodirivao rukom.

* * *

Jedne noći na planini pored Sarajeva, dok smo posmatrali perzeide (kišu meteora), ležali na ćebetu i gledali u nebo, Amra je dobila trudove. Pozdravili smo se s ekipom i otišli u porodilište. Tog dana sam čistih ruku i bez imalo stida u naručje uzeo našu kćerku Ayu.

* * *

U lokalnim novinama koje skuplja moja stara našao sam neki moj stari intervju. Na pitanje s kim bih najviše volio sarađivati od velikih imena iz svijeta filma, odgovorio sam: "S Bradom Pittom i

Angelinom Jolie.” Njih dvoje se tad još nisu ni poznavali.

* * *

U Sarajevu sam izašao na kasting za neki film. Par dana kasnije, primio sam telefonski poziv od Gail, kultne kasting direktorice, koja mi je saopštila da film zapravo režira Angelina Jolie, koja me želi vidjeti u ulozi Petera.

* * *

Jedina emocija koja me preplavi na pomen imena moje zemlje, već odavno je samo – ogromna sramota. Anđelina dolazi kao UN-ov ambasador dobre volje, da snimi ratni film o silovanim ženama, koji treba da skrene pažnju međunarodne zajednice i da eventualno pokrene a i ubrza sudske procese protiv silovatelja.

Senzacionalistički, desničarski mediji, željni klikova, počeli su plasirati lažne vijesti da se po scenariju muslimanka zaljubljuje u svog silovatelja. Ove dezinformacije pokreću linč u kojem je najglasnija upravo predsjednica udruge silovanih žena, vrlo bliska vladajućima. Sve je ličilo i gadno zaudaralo na iznudu. Angelina je brzo shvatila o čemu se radi i čitav set prebacila u Mađarsku.

Ovo je bila jedna od najvećih bruka ikad. Mislim da je čitav svijet nakon ovoga pomislio: “Ma kog đavola su vas uopšte spašavali?”

Jednostavno, nisam mogao da ćutim. Sjeo sam za tastaturu, napisao i na svom FB profilu objavio “pismo naciji” i izbacio iz sebe svu gorčinu skladištenu zadnjih 20 godina i...⁵

...postao državni neprijatelj broj 1.

Međutim, našlo se i par hiljada onih kojima je tekst bio dobar i koji su htjeli svo ovo vrijeme, ovih par decenija vjerske tiranije, da vrisnu iz sveg glasa ovo što sam se ja usudio izgovoriti.

* * *

Ja i moja mala porodica otišli smo u Mađarsku. Snimanje je počelo, a Angie i ja smo sve češće ćaskali o životu. Imali smo jako puno zajedničkih tema. Ona je vozila *Agustu*, ja *Hondu*. Ona je letjela avione – ja paraglajdere. Oboje smo padobrancici. Ćaskali smo o burnim prošlostima, drogama, alkoholu... Onda je došao i Brad. Jednostavan, prizeman lik, pilot i bajker, i mogu reći da smo se neobično brzo sprijateljili.

* * *

Par mjeseci nakon završetka snimanja, Angie i Brad nas pozvaše da budemo njihovi gosti u Hollywoodu. U penthausu hotela “Roosevelt” u kojem smo odsjeli, napravili su party.

5 <https://www.dropbox.com/s/vsp7osyscyd6l2c/pismo%20naciji.txt?dl=0>

E, otud ja u ovom hotelu.

– *Angie mi kaže da si imao “hell of a life” – reče Brad.*

– *Ne znam šta bih ti rekao.*

– *Sjedni i piši!*

– *Šta da pišem?*

– *Baci to na papir i snimićemo film! To je interesantno!*

– *Možda. Odakle da počnem?*

– *Počni odavde, s vrha ovog hotela. Otkud ti uopšte ovdje?*

– *Otkud ja u ovom poslu, ili u ovom hotelu?*

– *Svejedno. Piši!*

Lakejka je došla s tacnom, on uze whisky a ja, zbog načete jetre i pankreasa – vodu.

– *OK brate, poslaću ti mail.*

* * *

Nakon Hollywooda vratio sam se kući, napisao nekih tridesetak stranica, spremio ih u atačment, poslao mail Anđelini i Bradu i vratio se u sarajevsku realnost: staro dobro vjersko ludilo, mržnja, netrpeljivost, korupcija, kriminal itd. – standardno.

Moja Aya je mrvica od nekoliko mjeseci, divna, sjajna tačka u tom srednjovjekovnom mračnom dobu koje su glasači demokratski izglasali.

* * *

Dugo sam pretpostavljao da imam hepatitis C, analiza krvi će to i potvrditi. Liječenje je prilično hitno, lijek “interferon” se nalazi na esencijalnoj listi i za one sa zdravstvenim osiguranjem je besplatan a za nas bez posla košta bogatstvo. Teško je napraviti bilo kakav plan za budućnost ako imate hepatitis C, naročito ako imate A1 – afrički genotip koji je najteže izliječiti. Budućnost mi je trebala zbog Aye. Znači, moram da se zaposlim da bih imao zdravstveno osiguranje, a da bih se zaposlio moram diplomirati, a da bih diplomirao, moram položiti ispite. OK. Pa da počnemo.

* * *

Amila i Belma, dvije kolegice sa četvrte godine me pozvaše da radimo diplomsku predstavu zajedno. 18 godina sam već bio student. Nisam stigao diplomirati ranije iz opravdanih razloga.

* * *

Anđelina šalje poruku “*So real I can smell it!*”

Par dana kasnije i Brad odgovara na mail: “*Fantastic, man!*”

* * *

Nakon mjesec dana, položenih desetak ispita, diplomirao sam. Nije bilo strašno. Na posao ću malo pričekati, a samim tim i na liječenje.

* * *

Moj FB profil je do sad već postao nešto nalik revolucionarnoj radio-stanici, s desetinama hiljada pratilaca. Oaza mira koju su posjećivali svi dobronamjerni ljudi iz cijele bivše Jugoslavije.

Oaza koja je trn u oku nacionalistima jer je počela da spaja sve ono što su oni uspješno razbijali u paramparčad već dvije decenije. Divne stvari su se pokrenule, pa kad već imam momentum neka idu dalje.

* * *

Po božanstvenom decembarskom danu sletio sam na JFK. Limuzina me odvela do "Waldorf Astorije". Na ulazu u hotel, lakej sa značkom na kojoj piše Ed, otvori mi vrata automobila i reče:

– *"Feđa, dobrodošao u New York! Ja sam Edin iz Bihaća"*.

Dok mi je pomagao da odnesem stvari u sobu, odao mi je sve tajne hotela, npr. gdje se u hotelu i kada može besplatno jesti. Ne mogu da kažem da se ovim znanjem nisam koristio. Na krevetu u sobi

našao sam poruku dobrodošlice i termine gostovanja na TV-u. Bacio sam brzinski tuš, sjeo na Art Deco krevet i okrenuo recepciju. Nakon što sam joj dao Refikov broj telefona, recepcionerka mi u slušalicu pusti New York, New York od Sinatre, koji je živio u ovom hotelu, baš kao i Nikola Tesla. Vani se vrijeme potpuno promijenilo i oblaci su niski i crni. Dok slušam Sinatru kiša počinje da pada. Nevjerovatno je koliko ta pjesma zvuči drugačije u tom hotelu i u tom gradu. Muziku je prekinuo Refik i dao mi adresu koju sam zapisao na komadiću papira. Ispred hotela je stajao Ed koji mi po jakom pljuskusu snažnim zviždukom zaustavi taksiju. Sjeo sam i krenuo. Crni vozač upita me odakle sam, reko: “*Bosnia.*” “*Boston?*” reče. “*Yeah, I wish*” – pomislih. U taksiju je svirao neki cool jazz, a vozač je tiho pjevušio svaki solo. Ljudi su se gurali na trotoaru i sudarali kišobranima, a auti su se jedva micali. Refik živi tri bloka odatle ali nam je ipak trebalo sat i po da dođemo do njega. New York je sav okićen za Božić i ne mogu da ga se nagledam.

Kod Refe su osim njegove supruge i djece i njegov rođak Emir, stigao je prije koji mjesec s Novog Zelanda da bi bio aktivni učesnik u Occupy Wall Streetu. Čuo je i čitao o mojim instalacijama i akcijama i dogovorili smo se da radimo nešto zajedno ako ikad dođe ponovo u BiH. Refiku sam predstavio ideju da otvorimo producencku kuću koja bi se zvala Relative Pictures po Relative jumpu, (figuri u kojoj se padobranici drže za ruke u slobodnom

padu). Nakon divnog druženja otišao sam u hotelsku sobu s nadom da ću uspjeti zaspati koji sat, ali sam zbog nesanice izazvane vremenskom razlikom u četiri ujutro odlučio otići na trening u hotelsku teretanu, i tek nakon toga pao u komu. Sutra sam s Angelinom imao gostovanje kod Andersona Coopera.⁶

Nakon emisije, našli smo se u “Waldorfu” s Bradom da se dogovorimo oko Blanka. Predložio je da film režira Forster. I on i Angie su predlagali da ja igram sebe, a ja sam predlagao Brada. Predložio sam da Pjer napiše scenario. Na tome je ostalo do sljedećeg susreta.

Noć kasnije je bila premijera nakon koje smo otišli svi zajedno u Boom Boom Room i družili se. Put je bio vrlo kreativan i inspirativan, a sad nazad u vjersko ludilo.

* * *

Rejs – glavni imam, kod nas je poznat po svojim agresivnim nacionalističkim ispadima, dok na međunarodnoj sceni stvara dijametralno suprotnu sliku o sebi. Tamo je mirotvorac, ujedinitelj, inicijator međureligijskog dijaloga, ma jedna duša od čovjeka. Od njegovog fan kluba putem maila i FB-a dobijao sam prijetnje još od mojih prvih demonstracija protiv rata u Iraku.

6 <https://youtu.be/6roHTffY4kQ>

Svojim agresivnim nametanjem islama kroz školski sistem i sredstva javnog informisanja, atmosfera koju je stvarao u ovom dijelu zemlje doprinijela je snažnoj radikalizaciji muslimana. Helsinški komitet za ljudska prava je već nekoliko puta uputio protestnu notu islamskoj zajednici zbog izjava ovog vjerskog vođe okrenutih protiv neistomišljenika. Strane ambasade su u više navrata skretale pažnju javnosti na njegove agresivne i radikalne izjave okrenute protiv LGBTQ populacije, ateista, NGO-a i pripadnika drugih vjerskih grupa. Jedan od njegovih oponentata, političar koji je pokušao iz školskog rasporeda izbaciti vjeronauku, pred vratima svog stana pronašao je metak, kao mafijašku prijetnju da se kani ćorava posla i nakon tog događaja dao otkaz na ministarsku funkciju strahujući za svoj život i živote članova svoje porodice.

Ne znajući za ovo, ili pak znajući, jedna italijanska fondacija kandidovala ga je za međunarodnu nagradu za mir.⁷

Napravio sam online peticiju da mu se ta nagrada uskrati. Prijetnje koje sam tad dobio putem društvenih mreža i internet portala prevazilazile su granice morbidnosti na koje sam od njih navikao, jer su sada počele prijetnje mojoj porodici. Bolesne pozive na njihovo mučenje, silovanje i smaknuće obezglavlivanjem, morao sam prijaviti policiji.

7 <https://www.balcanicaucaso.org/eng/Areas/Bosnia-Herzegovina/A-bullet-for-Suljagic-an-award-for-Ceric-113482>

Angelinin film imao je prikazivanje na Berlinskom filmskom festivalu. Neki connecting flight je kasnio i ja sam u Berlin stigao s zakašnjenjem od par sati. Iz kola sam istrčao pravo na crveni tepih na kojem me velikim zagrljajem dočekaše Angie i Brad. Nakon projekcije i uručene nagrade otišli smo na aukciju slika. Brad i Angie su se nadmetali između sebe ko će više platiti neku švrljotinu od koje će novac ići u humanitarne svrhe. Premijera njenog filma u Sarajevu treba biti za dva dana, a ja ne znam da li da im kažem da sam trenutno u ratu s islamskom zajednicom i da postoji mogućnost da će napraviti incident ali nisam rekao ništa, računajući da će policija i druge domaće i strane službe bezbjednosti događaj ozbiljno osigurati. Nadao sam se da nisu toliko ljudi da naprave problem pred tolikim novinarima i pred 20.000 hiljada ljudi koliko ih je došlo na sarajevsku premijeru. Ali ko zna?!

Nakon što su pogledali film, svi oni koji su učinili to da se film ne snima u Sarajevu sada su joj prilazili, čestitali, ljubili ruke, rukovali se s njom, dizali je u nebesa. Mučna slika za gledati iz moje perspektive. Nakon što joj je čitav vjerski i politički vrh čestitao na filmu, šapnuo sam joj na uho:

– *Upravo si se rukovala s najorganizovanijom mafijom u Evropi!*

– *Znam* – reče s razvučenim osmijehom da ostali ne shvate o čemu govorimo.

* * *

Nakon što je sve prošlo bez problema ispričao sam im u šta sam se uvalio, predložili su mi da se sa porodicom sklonim u njihov stan u New Yorku ali iz pristojnosti tu velikodušnu ponudu nisam mogao da prihvatim. Onda sam ih upoznao s Pjerom i ostavio u separeu da se dogovore oko rada na scenariju. Nakon što su otišli... back to reality.

* * *

Bilo je to vrijeme življenja pod velikim pritiskom. Balans sam nalazio u padobranstvu. Nakon skoka iz aviona, slabo šta čovjeka može iznervirati ili prepasti.

Refik je skakao sa mnom dok se nije preselio u New York zbog posla, a ja sam skakao dok se naš klupski avion nije srušio. Dvojica momaka, Nikola i Srđan, krenuli su na svoj prvi skok, osim njih, pilot Alen, instruktori Nemanja i Stefan, naši bliski prijatelji, izgubili su život u plamtećoj olupini *Cessne*. Amra, Boris i ja istetovirali smo registraciju tog aviona na unutrašnjoj strani nadlaktice. Boris je kasnije poginuo na motoru u Portugalu.

* * *

Izašao je konkurs u Kamernom teatru 55. Traže glumca. Zaposlio sam se.

A onda se desila jedna nevjerovatna priča. Počelo je kad je djevojka po imenu Jelena zamolila ljude na FB da pomognu beskućniku Ramizu i njegovom psu.

Imam garažu u kojoj držim motor i opremu za skakanje i letenje, ali smo uspjeli da napravimo razmještaj i ubacimo joggy i plinsku peć. Njih dvojica su od tad živjeli tu.

Nešto kasnije, momak po imenu Loris, zaljepio je na wall sliku drugog beskućnika, Dževada, takođe s psom. Nazvao sam Lorisa i predložio da iznajmimo garažu za njega. Otišao sam na stranicu s oglasima i napisao da želim iznajmiti garažu u koju ću smjestiti beskućnika i psa, i platiću 120 KM mjesečno. Iz Njemačke se na oglas javlja žena, želi nam iznajmiti garsonijeru za beskućnika za 100 KM mjesečno. Nemam pojma šta da radim sad, jer iskreno nemam dinara, a našao sam čovjeku smještaj. Facebook – status: *“Našao sam smještaj za beskućnika, 100 KM mjesečno, hoće li neko da pomogne?”* Nakon dvije minute, Mirvad piše: *“Evo jedna kirija od mene”*, ispod toga Arnan, takođe pilot paraglajdera: *“I jedna od mene”*, Dina: *“Tri od mene”*, Suad, Krepo, Željko, Amela, Brane, Amra, Selma, Edin, Refa, Jasmina, Adela, Sanela, Zoka, Đuro, Duca, Aldin, Nedeljko, Ivica, Valentina... Bosanci i Hercegovci iz svih krajeva svijeta i inboks mi se lagano puni, kao i račun u banci koji sam objavio.

Sutra, sretan, odem do beskućnika Dževada, da se predstavim i da mu kažem da su neki ljudi udruženim snagama uspjeli da mu obezbijede pristojan smještaj. On u nevjerici sjeda sa mnom u auto, i ja ga vodim da mu pokažem stan. Dževad kroz suze prepričava život: kćerka i sin okreću glavu od njega kad ga vide da prosi na ulici, ne daju mu pare, stide ga se. Granata mu je raznijela pola noge i jedva hoda, a pogodio ga je snajper i u kuk, ali srećom, novi stan je samo jednu stanicu od mjesta gdje prosi – kombijem gradskog prevoza, i staje tik pred garsonijeru. Vratio sam ga na radno mjesto, i rekao da ću sutra u 11h doći da ga pokupim jer prvo moram da mu namjestim stan.

Preko maila gazdarica se nudi da mu da posuđe, ormar, krevet, samo da ja sutra dođem ranije da sve to spustim sa sprata iznad. Na FB, ljudi nude deke, plinske boce, peć, hranu za pse.

Vozim po gradu i tovarim sve te stvari u auto. Naveče prije spavanja provjerim koji put da neko nije obio auto i maznuo stvari. Zapravo nisam ni spavao te noći od nekih dobrih misli. Pošto sam bio budan rano ujutro, krenem prema garsonijeri da to polako sredim, ali svratim prvo do Dževada, tek da vidim kako je, je li uzbuđen i tako to. Vidim ga kako prelazi cestu, prolazi pored mene i onako u prolazu, ovlaš, preko ramena mi dobaci: “Neću ja da živim tamo.” Teško mi je sad da prepričam svoj osjećaj u tom trenutku. Osjećao sam se otprilike kao moron. Kao da mi je neko u trku zveknuo

šamarčinu i pobjegao. I tako jedno deset minuta. Stojim nasred ceste. K'o tele. I prva misao koja je došla je bila: "Nema veze, bar je dobra priča, trebao bih je zapisati", a malo zatim dođe i druga: "Tačno znam šta misliš, brate". Nabacio sam lagani osmijeh, slegnuo ramenima i krenuo.

Naveče, sjednem za računar da pitam ljude koji su poslali pare, šta da radim s njima, kad na wallu ugledam link za neku tv emisiju, otvorim ga i vidim Sergeja, jednog srpskog glumca s kojim sam ranije igrao u jednom filmu i vidim njegov apel za pomoć djevojčici Tijani iz Beograda kojoj je hitno potrebna transplantacija srca.⁸

Istog momenta pitam ljude koji su poslali pare za Dževada, da prebacimo pare na njen račun i svi se slože. Zovem Sergeja na telefon – ne javlja se. Previše sam uzbuđen. Objavim na njegovom wallu:

Sergej

Želimo pomoći Tijani. Pozdrav iz Sarajeva

Pošto je ovo bila prva interakcija ovog tipa između "zaraćenih strana", istog trenutka je postala udarna vijest na cijelom Balkanu.

Jugoslavija je na nogama, svi zajedno. Ponovo. Bez mržnje, bez straha. Svi su se uključili. Taj dan smo skupili 500.000\$.

U međuvremenu, pare za beskućnika koje trebaju biti prosljeđene Tijani, još uvijek dolaze na

8 <https://youtu.be/3LmHxfIQ9ug>

moj račun, ja čekam da sve legnu pa ću ih sve zajedno prebaciti u Beograd, da ne plaćam transfere novca nekoliko puta nego samo jednom, jer su provizije previsoke, a više volim da Tijana dobije pare, nego da neki debeli bankar kupi nove felge za *Cayenna*. Sergej mi javlja da su pare skupljene, kažem prebaciću onda ovo jednom momku u Sarajevu za transplantaciju pluća. I tako su pare koje su bile namijenjene beskućniku, pa Tijani, na kraju otišle na treću stranu, a svi su bili sretni:

Beskućnik, koji je nakon čitave noći provedene u teškoj dilemi, shvatio da više voli slobodu od pogleda zatvorenog u kutiju. Tijana, kojoj smo uspjeli skupiti pare i koja je otputovala u Huston na operaciju. Momak koji je odjednom dobio pare za transplantaciju pluća. Momak iz “zapadnog” Mostara, kojem su ljudi iz “istočnog” Mostara prebacili pare sakupljene na humanitarnom koncertu za Tijanu. Djevojčica iz Crne Gore koja uskoro ide na operaciju, djevojčica iz Tuzle, koja ide u Beč na operaciju. Momak iz Zagreba i desetine ljudi sa ovih prostora, koji su odjednom počeli dobijati pare iz svih dijelova bivše Jugoslavije. Svi ljudi koji su se uključili u pomaganje drugim ljudima. Sergej. I naravno ja, koji sam nekim divnim čudom dobio nevjerovatnu priliku da budem djelom svega ovoga.

* * *

Pomažem “pravoslavnom” djetetu i prijetnje bošnjačkih nacionalista su sad već toliko bolesne da

mi je policija po ubrzanom postupku izdala dozvolu za nošenje oružja i nerado sam ga počeo nositi.

Svako jutro, kada bih negdje krenuo autom, prvo bih se sagnuo da pogledam da li je ispod postavljen eksploziv. S poštanskog sandučeta i sa zvonama sam skinuo naša imena. Amra je bila u panici, a ja sam kao kulirao i govorio da opasni likovi ne prijete jer tako ostavljaju trag na internetu, ali to nije značilo da ne postoje pojedinci ili grupe koje su spremale nešto u tišini.

* * *

Jedan od ljudi koji je htio pomoći je Eldin. Zamolio me je da lično dođem po novac.

– *Direktor vas očekuje. Treći sprat, vrata desno – reče recepcionar.*

U sali za sastanke, upoznao sam se sa Eldinom:

– *Feda, hvala vam što ste došli,* – reče srdačno i nastavi.

– *Vidim da radite odlične stvari i stvarno sam dobio želju da se uključim. Ova zgrada u koju ste ušli neka je vrsta istraživačkog instituta, u podrumskim prostorijama je bunker za ispitivanje eksplozivnih naprava, koji ćete kasnije vidjeti. Ja sam tokom rata bio član jedne, hm, moglo bi se tako reći, specijalne jedinice, danas sam na čelu ovog instituta za kojeg jako mali krug ljudi zna. Htio bih vam reći nešto. Ljudi koji su mi dali ovu poziciju uradili su to da bi me sklonili. Ja znam previše stvari koje ne bih trebao*

znati. Ti ljudi su u stanju uraditi stvari za koje ne biste vjerovali da ih je iko u stanju uraditi. Znam da ste bili u specijalcima u ratu. Znam i da ste bili ispred parlamenta kad je sve počelo. Vidjeli ste da su tad snajperisti pucali na ljude sa hotela "Holliday Inn." Da li ste se ikada zapitali zašto ti snajperisti nikada nisu uhvaćeni? Čovjek s vašim vojnim iskustvom trebao bi znati kako je lako uhvatiti snajperistu u zgradi. Opkolite zgradu i pretražujete jednu po jednu sobu dok ostali paze na sve ulaze i izlaze iz, zar ne? Kad nađete sumnjivce, privedete ih i... saznate da li su snajperisti ili ne. Je l' tako? Ipak, sjetite se, oni nikada nisu uhvaćeni! Ima li tu nešto sumnjivo? U ovoj zemlji umirali su ljudi na razne načine, a u novinama je uglavnom pisalo da su umrli od infarkta, samoubistva, saobraćajne nesreće ili neke druge zadesne smrti. Patolog kojeg je postavila partija piše lažne nalaze obdukcije, ljude ubijaju a da za to niko živ ne zna, čak ni njihove porodice. Ljudi na koje ste udarili su opasni i bojim se da nećete preživjeti. Ovo što vam govorim nije prijetnja nego prijateljski savjet.

Nakon razgovora otišli smo da vidimo bunker za eksplozije, dao mi je nešto novca za momka kome je potrebna transplantacija pluća, pozdravili smo se i ja sam otišao. Nije zvučalo kao teorija zavjere. Mislim da sa velikom sigurnošću mogu provaliti kad neko laže. Završio sam fakultet za to.

Dirnuo sam u osinje gnijezdo i sad su ljuti. Jebe mi se, ljut sam i ja i neću prestati. Nisam se ja borio

za ovakvu zemlju, neću im je prepustiti bez ispljenog metka. Imam pravo na sve ovo isto koliko i oni.

Počela je rovovska borba. Prsa u prsa. Sam protiv tri miliona nacionalista. Isprobavali su razne metode ali nisu me učutkali. Odvratno, kako samo pravi fašisti to znaju, u fazonu Gebelsa, pokušali su najčitanijem internet portalu podvaliti tekst koji je trebao biti objavljen kao vijest:

Glumac Feđa Štukan pretukao troipogodišnju kćer.

*Poznati sarajevski glumac Feđa Štukan (39) je, kako saznaje ****.ba, pretukao svoju 3.5 godišnju kćerku. Nešto prije 16h nepoznata osoba javila je operativnom centru MUP-a Kantona Sarajevo da je u ulici Mehmeda Spahe muška osoba fizički napala malodobno dijete. Odmah po izlasku na lice mjesta, pripadnici MUP-a KS su u stambenoj zgradi poznatijom kao "parkuša", na adresi Mehmeda Spahe, pronašli i lišili slobode osobu inicijala F. Š. (39). Kako javljaju očevici, radi se o poznatom sarajevskom glumcu Feđi Štukanu koji je bio u vidno alkoholiziranom stanju te imao prvo verbalni okršaj sa suprugom da bi, pred očima građana, nekoliko puta udario svoju malodobnu kćer te je isto nastavio i u prostorijama svog stana. Dolaskom policije i hitne medicinske pomoći, očevici su kazali kako je mlađa osoba u pratnji starije ženske osobe odvezena vozilom hitne medicinske pomoći. Kako smo kontaktirali glasnogovornicu kliničkog centra univerziteta u Sarajevu Biljanu*

Jandrić, potvrdila je da je na kliniku urgentne medicine dovezeno malodobno dijete u pratnji jednog od članova majčine porodice zbog nasilja u obitelji te za medije nije željela davati više informacija.

Čak su i neki ultra-desničarski portali osudili ovaj potez. Čak je i njima ovo bilo previše. Kad im je pokušaj plasiranja lažne vijesti propao, onda su ovaj tekst kačili u komentare ispod svih članaka na svim portalima. Po količini mržnje u komentari-
ma lako je zaključiti da je moja smrt ono što svi nacionalisti, sve tri vjere, najviše žele. Nazvao sam prijatelja Admira, koji je imao svoj internet portal, i zamolio ga da objavimo lažnu vijest da sam umro. Naravno, prvo sam svim prijateljima i familiji javio šta ću da uradim.

* * *

Kako saznajemo iz pouzdanih izvora, tijelo poznatog bh. glumca, Feđe Štukana, jutros je oko 10:00 sati pronašla njegova supruga u kupatilu njihovog stana. Policija sumnja na predoziranje narkoticima!

Ovo se raširilo brzinom svjetlosti. Nacionalisti su bili ludi od sreće i otvoreno likovali na portalima i FB profilima. Ali, kako sam i planirao, njihova sreća je trajala kratko.⁹

⁹ <https://lupiga.com/vijesti/kako-mrtav-kad-je-ziv-vijest-o-moj-smrti-nasla-je-put-do-svake-nacionalisticke-ip-adrese>

Ne mogu lagati, nisu baš sve vjerske vođe u mojoj zemlji loši ljudi i nisu baš svi bili protiv mene.

Bugari – imam i hafiz (onaj koji Kur'an zna na pamet), primio me u svoju biblioteku u koju, kako mi je rekao Krepo koji mi je i dogovorio sastanak s njim, nikada nikoga nije primio. Kad smo se sreli ispred njegove džamije, rekao mi je:

– Feđa, ja ne mogu da vjerujem da ću se upoznati s vama, jako sam sretan. Pratim vaše objave na FB-u i portalima, sve što govorite o religiji, sve je tačno.

Ovakvo upoznavanje nisam očekivao i bio sam potpuno zatečen. U policama njegove biblioteke bila su sva relevantna imena filozofije. Došao sam kod njega s jednom idejom. Pročitao sam jedan zanimljiv intervju s pravoslavnim popom Hrizostomom, iskreno dobronamjernim karizmatikom koji je takođe, kao i Bugari, umjesto da bude na čelu svoje vjerske zajednice, bačen na periferiju s koje ne može progresivno djelovati na veći broj vjernika. Moja ideja je bila da Hrizostom, Bugari i ja odemo na kafu. Bugariju se ideja jako svidjela i poslao mi je mail:

Hvala ti na trudu i rijetkoj želji!

Nadam se da ćemo češće piti kahvu sa tako otvorenim i tolerantnim ljudima koji nam fale. Hvala ti još jednom. Vidimo se u ljepoti i miru!

Bugari.

A onda sam poslao pismo Hrizostomu:

Poštovani oče Hrizostome. Nadam se da Vas ovo pismo zatiče u dobrom raspoloženju i još boljem zdravlju.

Zovem se Feđa Štukan, pilot sam paraglajdera, padobranac, i diplomirao sam na Akademiji scen-skih umjetnosti u Sarajevu. Po vjeroispovijesti sam ateist, ali to ni u kojem smislu ne umanjuje moje div-ljenje prema Vama, Vašim djelima i riječima, koje sam neki dan imao priliku pročitati na portalu Buka.

Moram priznati da ste mi probudili već odavno uspavanu nadu da ljudi kao Vi uopšte postoje, a naročito da postoje na ovim našim prostorima, za-pravo danas sam upoznao još jednog takođe velikog čovjeka i obogatio život jednim kvalitetnim poznan-ством i dobio ogromnu želju da Vam se kao čovjek čovjeku obratim u nadi da ćete imati vremena da s pažnjom pročitate ovo pismo.

Ja sam rođen u Sarajevu i iz mješovitog sam bra-ka. Borio sam se na strani ABiH, međutim danas imam puno prijatelja koji su bili borci Vojske RS-a, HVO-a i HOS-a. Aktivni sam član padobranskog kluba "Banja Luka", gdje sam stekao puno prijatelja s kojima sam svakodnevno u vezi.

Iz vašeg intervjuja sam zaključio da ni Vi ne vjerujete da budućnost ove zemlje leži u sukobima i podjelama. Svi mi smo bili svjedoci političke ma-nipulacije vjerom i vjerskim osjećanjima koja i da-nas traje i vjerujem da Vas, kao svešteno lice, takve

stvari jako pogadaju. Religija je, kao i sve drugo, postala oruđe za ostvarivanje političkih ciljeva ljudi koji su duboko ogrezli u kriminal.

Ja se, kao i Vi, trudim da u svom okruženju pokušam život učiniti boljim, pokušam svojim primjerom pokrenuti ljude da čine dobra djela.

Jedan dio svog života proveo sam u izbjeglištvu kao beskućnik i danas pokušavam pomoći ljudima bez doma. Ponekad uspijevam, ali uglavnom ne.

Kada sam pročitao intervju u kojem kažete da su međureligijski odnosi prestali i da tek ponekad jedni drugima pošaljete pismo ili čestitku za blagdane, dobio sam jednu ideju, koju bih svim srcem volio ostvariti. Nazovite je utopističkom, ali nada koju ste mi Vi dali svojim ljudskim i iskrenim stavovima, otvorila mi je nove vidike kojima bih, kao čovjek, volio da stremim.

U Sarajevu postoji hafiz Sulejman Bugari, vjerovatno ste čuli za njega. Progresivni stavovi gospodina Bugarija, koji propagiraju pomirenje, mir i toleranciju, nevjerovatno su slični Vašim stavovima, a takođe i mojim.

Nakon prijatnog upoznavanja, ispričao sam mu za moju ideju i želju, da mi, ljudi, u svoj svojoj različitosti, i sa svim svojim drugačijim uvjerenjima, i dalje možemo biti ljudi i da možemo kao takvi sjesti i popiti kafu svi zajedno. Bez priče o politici, samo sjesti i popiti jednu neobaveznu, ljudsku kafu.

Da li će to biti javno ili ne, ostavljam Vama da odlučite. Mnogo bitnije je da počnemo da pričamo i

da se družimo. Da pokažemo da možemo i da trebamo, jednostavno, početi da se obraćamo jedni drugima, van politike i kao što Vi kažete, početi uočavati i isticati one stvari koje su nam slične, koje nas vežu a ne samo one koje nas udaljavaju i dijele i možda bi, takvim svijetlim primjerom, zajedno mogli političarima oduzeti monopol na našu sreću i nesreću i konačno pustiti duhovnim ljudima da budu istinske vođe naroda u plemenitom cilju – širenja tolerancije, promocije koegzistencije i širenju istinske religijske poruke – ljubavi. Time bi dokazali da politika ne vlada ljudskim duhom i da ne može stati na put između dobrih, pametnih i dobronamjernih ljudi, kojima materijalizam nije jedino ovozemaljsko ispunjenje.

Gospodin Bugari je bez imalo dvoumljenja pristao na moj poziv, s neskrivenom radošću, entuzijazmom i nestrpljenjem da ovaj i naši budući susreti u prijateljstvu i miru, počnu i urode plodom.

Poštovani oče Hrizostome, s ogromnim nestrpljenjem ćemo čekati vaš odgovor u nadi da ćete naći vremena za ovo prijateljsko i dobronamjerno druženje.

*S iskrenim i dubokim poštovanjem
Feđa Štukan*

Poslano s mog iPhone uređaja

I uskoro dobio odgovor:

Poštovani g. Feđa, hvala vam na javljanju. Sa velikom pažnjom sam pročitao vaše pismo. Drago mi je da ste pogledali moj razgovor, doduše davno snimljen. Razumio sam i vašu želju za susretom. Biće mi drago biti vam domaćinom kod mene u Bosanskom Petrovcu. Ja sa zadovoljstvom pijem kafu, ručam, slavim krsnu slavu, Božić, Vaskrs i Bajram sa mojim komšijama muslimanima jednako kao i sa Srbima. Ja vrlo često u Bihaću i drugim mjestima sjedim sa ljudima, pričamo i raspravljamo o raznim temama itd. itd. Na žalost svih čestitih ljudi međunacionalni odnosi, pa i međureligijski, su do te mjere kontaminirani da je i sama moja ideja osuđena i odbačena. To je tragedija, ali treba se boriti u svojoj sredini dobrim primjerom. Ja sam prije nekoliko dana bio u Sarajevu i osjetio tu dimenziju teško narušenih odnosa. Za to su odgovorni roditelji, vjerski službenici i narod kao narod. Političari koriste te i takve odnose i pukotine za dobijanje naklonosti i glasova. Svakako da je to manipulisanje narodom koji pati duhovno. A to je slika jadne Bosne koju čereče oni koji misle da imaju monopol nad njom.

Pozdrav, ep. Hrizostom

Bugari je napustio BiH i otišao u Crnu Goru, gdje su njegovu pamet, poštenje i benevolenciju cijenili puno više, a Hrizostom je došao na mjesto bludnog popa koji je “izgubio moć govora”.

* * *

Dolazi mi poruka na telefon od Sergeja: "Tijana je umrla!"

* * *

U Kamernom teatru, u kojem sam bio zaposlen već par godina, još uvijek nisam odigrao niti jednu predstavu i bilo me je stid što primam platu a ne radim ništa. Direktor Dragan mi kaže da će se uskoro raditi nova predstava koju će režirati Sulejman, režiser s kojim već godinama ne razgovaram jer me nepravedno zamijenio u jednoj predstavi. Moli me da se pomirim s njim, ali to je malo glupo jer smo imali i neki okršaj koji su popratili mediji, pa situaciju nije bilo lako izgladiti. Jednu noć slučajno sam okrenuo kanal, Sulejman je gostovao na TV u nekoj kontakt emisiji uživo i ja nazovem, predstavim se i kažem da, iako se nikad nisam s njim slagao ni u čemu, večeras se slažem s njim u potpunosti i potpisujem sve što je rekao. Iako nisam ni znao šta je on rekao, to je bio dobar način da se s njim pomirim, jer, obećao sam direktoru. Kad sam saznao koji se tekst radi, pao sam u depresiju. Tekst o genocidu u kojem je na sceni puno četnika koji maltretiraju jednog lika čitav komad, a ja bih trebao da igram jednog od četnika. Potpuno nebitna uloga i kad bi je izbacili iz teksta, niko ne bi primijetio. Ne mogu da igram jebenog četnika s tacnom,

a i ne mogu da pomirim četničku destrukciju sa scenskim stvaranjem, to su dvije, dijametralno suprotne stvari. Svaki moj atom je protiv toga, a ja ne mogu da se izvučem. U stvari mogu? Pa da! Imam keca u rukavu. Imam hepatitis C.

Odmah sutra ujutro odem na infektivnu kliniku i kažem:

– *Ja moram da se liječim odmah.*

– *OK ali prvo morate uraditi biopsiju.*

– *Cool. Završimo odmah s tim.*

– Doktor mi vatom natopljenom u alkohol očisti mjesto između rebara, daje lokalnu anesteziju, zabi biopsijsku iglu, izvadi je i reče:

– *Eto!*

– *Rekoh: – Šta eto?*

– *Pa gotovo!*

– *Gotovo?*

– *Da, gotovo!*

– *Pa ne mogu da vjerujem da je to – to. Godinama izbjegavam da uradim biopsiju, a to je trajalo 2,5 sekunde i nisam ni osjetio.*

– *Pa da, ja sam vam i prije govorio da je to rutinski zahvat koji nećete osjetiti!*

– *Kad mogu početi s terapijom?*

– *Čim dobijemo nalaze sa analize.*

Tu noć sam morao prespavati u bolnici u slučaju da se nešto iskomplikuje. Bolnice me uvijek bacaju u razmišljanje. Toliko sam već vremena proveo u njima. Uveče sam izašao na balkon prvog sprata infektivne klinike da zapalim cigaretu.

Tačno prekoputa je zgrada psihijatrije na kojoj sam ležao prije dvadesetak godina. Dijeli nas cesta, ne šira od desetak metara. U prizemlju je prozor od “staklene sobe” i kroz njega vidim noge sestre u bijelim klompama kako prolaze kroz slabo osvijetljen hodnik. Svi se spremaju za večernju terapiju. Onda vidim noge nekog luđaka koje se jedva vuku, zatim drugog koji ide u suprotnom smjeru. Možda je to Jozo, on je sigurno još uvijek tu. Znam tačno kako je unutra. Kad se skoncentrišem, mogu još uvijek da osjetim taj smrad.

Teško bi bilo i nabrojati koliko sam puta do tad bio jako blizu smrti. Ne samo blizu, bio sam čak i mrtav. Ako uzmem u obzir koliko sam novih prilika za život već dobio, mogućnosti da ću se izvući još jednom su tanke. Analiza uzorka jetre, s obzirom koliko dugo nosim ovu bolest, po svim pravilima ne bi trebala biti obećavajuća. Nalazi krvi su potvrdili da imam nekoliko miliona kopija virusa više po kubnom milimetru, od svih pacijenata koji su se dosad liječili od hepatitisa na ovoj klinici. Sjećam se kako sam se zarazio. Sjedili smo kod Dimenzije u sobi i on je pokušavao da se ubode, ali je to po običaju trajalo satima. Imali smo samo jedan gan i ja sam čekao svoj red. U otvorenoj ladici sam vidio debelu špricu sa krvavim ugruškom koji je izgledao kao cenat debelo burence od crvenog želea. Uzeo sam taj gan, izvadio ugrušak, stavio ga u kašiku, skuhao i roknuo. “*Sad imaš hepatitis C!*” reče on. Više kao info, bez nekih emocija. Tad sam

prvi put čuo za tu bolest, a po hladnoći s kojom je on to izgovorio zaključio sam da nije pretjerano opasno. Onda je nastavio *“Ja sam dobio virus kad sam se rokao s članovima benda EKV.”* (kultni band iz Beograda kojem su svi članovi, osim bubnjara – odavno mrtvi); *OK, svejedno* – pomislio sam onako razvaljen, da mi je rekao da je u toj šprici AIDS, roknuo bih se s istom lakoćom.

* * *

Sutradan, kad sam otpušten iz bolnice, otišao sam do zgrade psihijatrije da vidim da li na zidu još uvijek postoji rupa od pancirne granate koja je ubila Dragu. Nikad je nisam vidio s vanjske strane i, nećete vjerovati, još je sve onako kako je bilo i tad. Rupa promjera petnaestak centimetara, zamalterisana prije dvadesetak godina. Prilazim i dodirujem malter i razmišljam kako je nešto tako minijaturno moglo napraviti toliko štete s unutrašnje strane.

* * *

Došao je Emir iz New Yorka, vratio se u velikom stilu. Prvo je bio u rodnom Prijedoru, u kojem su pravoslavci '92. godine naredili muslimanima da nose bijele trake na rukavu i morali su označiti svoje kuće bijelim čaršafom, onda su ih njihove dotadašnje komšije i prijatelji odveli u konc. logore i pobili. Među više od 3000 civila bilo je 102 djece.

Veliki broj ljudi je ubijen premlaćivanjem ili klanjem, neki su streljani i pobacani s litice u ambis. Svi su na kraju završili u masovnim grobnicama. Zatim su bagerima i kamionima tijela prebacivana u sekundarne grobnice, zatim u tercijarne – u pokušaju da se zločin sakrije. Zamislite količinu ljudstva i mašinerije potrebne da se hiljade tijela, iz nekoliko stotina masovnih grobnica bagerima i kamionima prebace iz jedne masovne grobnice u drugu i treću. Konvoji bagera i kamiona. Stotine i stotine, možda i hiljade “radnika”. Koliki je budžet trebao za sve ovo? Ko ga je odobrio? Sigurno nije bilo jeftino. Monstrumi koji su ovo sve organizovali, naređivali i provodili su idoli pravoslavnih vjernika u Republici Srpskoj. Pravoslavna crkva ih proglašava svecima. Pitam se, kakva ameba moraš biti, kad najniži civilizacijski šljam gledaš odozdo?!

* * *

Emir je u Prijedoru napravio instalaciju – stajao je na glavnom prijedorskom trgu s bijelom trakom na rukavu. Nakon instalacije, za muslimane je bio narodni heroj sve dok ga nisu snimili i objavili kako jede čvarke (jelo od svinjskog mesa). Tad su ga zamrzili. Pozivali na njegovo ubistvo. Neki ljudi mogu procijeniti kvalitet drugog čovjeka samo na osnovu njegove ishrane. Teško mi je da razumijem da neki ljudi mogu cijepati atome na kvarkove i bozone, a neki samo balvane – na panjeve.

* * *

Nakon ove instalacije Refik, ja i ostatak naše ekipe je objavio svoju sliku s bijelom trakom na rukavu u znak podrške i to se viralno proširilo na cijelu zemlju i dijasporu istog dana. Od tog trenutka, dan bijelih traka je postao tradicija. Svakog 31 maja, ljudi na FB postavljaju profilnu sliku s bijelom trakom na rukavu.

* * *

Za nekoliko dana stigli su nalazi, kompletna jetra je pod fibrozom 25% i za isto toliko joj je smanjena funkcija. Otišao sam na posao i rekao direktoru da moram početi da se liječim što prije i da je vrlo moguće da ću zbog terapije imati depresiju, gubitak snage, kose i šta sve ne i da je bolje da ne ulazim u projekat iz kojeg bih zbog zdravstvenih problema mogao izaći bilo kad. Složio se sa mnom.

* * *

Terapija je počela i za sad izgleda dobro, osjećam da nemam apetita kao prije, gubim težinu i često osjećam malaksalost ali nemam depresiju niti bilo kakve psihičke probleme. Naprotiv, osjećam se sjajno.

S Emirom sam, kako smo se u New Yorku i dogovorili, počeo raditi akcije i instalacije. Prva akcija je urađena po njegovoj ideji: obilazak svih konc. logora u zemlji, iz zadnjeg rata. Onih koje su držali pravoslavci, zatim onih koje su držali katolici, zatim onih koje su držali muslimani. U svakom od njih ubijani su i silovani civili, pripadnici druge dvije religije. Obilazili smo ih i poklanjali se svim žrtvama.

Zatim smo postavili jednu moju instalaciju. Okačili smo ogromnu zastavu BiH na jednu od najviših zgrada u gradu. To ne bi bio problem da ta zastava nije zastava BiH, ali dok je bila u sastavu Jugoslavije. Nacionalistima je to strašno teško palo. Sutradan se ta ista zastava zavijorila na “neprijateljskim” teritorijama. Katoličkim i pravoslavnim – “zapadnom” Mostaru i Banjoj Luci.

Zatim opet jednu njegovu: Skupili smo nekoliko autobusa ljudi dobre volje i zajedno prošetali kroz Prijedor, ostavili cvijeće na glavnom trgu i tražili od vlasti da dozvole da se ubijenoj prijedorskoj djeci podigne spomenik.

Nisu dozvolili jer bi time priznali da su počinili zločine koje sve ovo vrijeme negiraju. Šetnja kroz Prijedor i ostavljanje cvijeća na trgu je takođe postala tradicija.

Zatim opet jednu moju. Ogromni grb s hrvatskom šahovnicom u jednom malom bosanskom

gradiću prefarbali smo u srce. Instalaciju smo nazvali: “Vodimo ljubav a ne šah”.

Katolici su tu, na bosanskohercegovačkoj teritoriji, nacrtali hrvatski grb da bi provocirali muslimane. Slične “instalacije” su postavili diljem zemlje. Gdje god su katolici u većini, a u većini su jer su etnički očistili teritoriju progonom i masovnim ubistvima, ističu se hrvatske zastave umjesto zastave BiH. Katolici i pravoslavci na brda postavljaju ogromne krstove da bi nervirali muslimane, a muslimani grade džamije s kojih preko prejakih razglasa puštaju pozive na molitvu jačinom od preko 120db. Na ove načine ova plemena prepadaju druga dva, dajući im do znanja da je to njihova teritorija na koju nisu dobrodošli. Hiperprodukcija bogomolja služi za obilježavanje teritorije. Igra slična MONOPOLY-u, samo s živim ljudima. I puno mrtvih.

* * *

Onda na moj zid neko stavlja link. “Djevojčica Belmina zbog problema s izdavanjem pasoša, ne može izaći iz zemlje na liječenje!”

Evo o čemu se radi. Svaki čovjek ima JMBG ili jedinstveni matični broj građanina. Pravoslavci traže da zadnja dva broja u njihovom JMBG budu recimo 52, a muslimani predlažu da ti brojevi budu isti kod svih. Kao i obično, ni oko ovoga se ne mogu dogovoriti. Već godinu dana. U mojoj zemlji

ovo je ozbiljan problem, zbog kojeg nijedno dijete rođeno u zadnjih godinu dana ne može dobiti JMBG, samim tim ni pasoš, ne može otići na more, ne može otići na liječenje. Belmina umire i hitno joj je potreban tretman kakav u ovoj propasti od zemlje odavno ne postoji, a problem s pasošem je prevelik da bi bio riješen u tako kratkom roku.

* * *

BiH je jedina zemlja na svijetu koja ima tri predsjednika: muslimana, kojeg biraju muslimani, katolika kojeg biraju katolici i pravoslavca kojeg biraju pravoslavci.

Supruga “muslimanskog” predsjednika, sina bivšeg predsjednika – je doktorica. Muž ju je, gotovo silom, postavio za ravnateljicu najveće bolnice u zemlji. Zdravstveni sistem, kao i svi drugi, korupcijom je uništen u potpunosti. Pacijenti sami kupuju lijekove i zavoje jer u bolnici nema najosnovnijih potrepnosti. Novac namijenjen zdravstvu na razne načine završava u džepovima članova vladajuće partije, što je i bio cilj njenog postavljanja na vrh ove institucije. Ljekari su neko vrijeme na ulicama protestovali protiv toga, ali su jedan po jedan dobijali otkaze pa je bunt ugušen. Ko god se usudio da progovori bilo šta na tu temu dobio je otkaz, a na njihovo mjesto došli su nekompetentni članovi stranke, neki i s kupljenim, falsifikovanim medicinskim diplomama. Zbog toga roditelji

pokušavaju na sve načine izmjestiti svoje bolesno dijete bilo gdje drugo na liječenje.

* * *

Na prvi pogled, jutro ni po čemu drugačije od drugih. Aya i ja pratimo Amru na posao.

Pokušavam da popijem kafu, ali to je težak posao, Aya me vuče za ruku “tajo, tajo, hajmo se igrati plastelinima”. Pravimo neke budalaštine od plastelina: gliste, zvjezdaste gliste i tako te stvari. Aya napravi neku plastelinsku masu kojoj da neko ime, pa se smijemo, ljubimo i tako. Običan dan. Opet ugledam članak o bolesnoj djevojčici Belmini bez matičnog broja. Ljut sam, ali sakrivam to od Aye. Za nju se ne sekiram, ona ima pasoš. I dalje se smijem, ali unutra psujem svakom parlamentarcu sve, i svakom onom ko je za njih glasao. Osjećam da nešto moram da uradim ali nemam pojma šta?! U 11.00h zvoni telefon, Duca zove:

– *Buraz hoćemo li raditi šta?*

– *Hoćemo. Šta?*

– *Ne znam, možda da blokiramo zgradu parlamenta autima?*

– *Kad, gdje?*

– *Skupština počinje u 12:30, vidimo se na parkingu kod praonice u Kotromanićevoj u 12:45h.*

– *Ayči ljubavi, tajo mora na štrajk.*

– *Hoću i ja na štrajk.*

– *Ljubav moja hoće na štrajk. Tajina kćerka. Doćeš s mamom kasnije, sad ideš kod Romane.*

– *Hoću na štrajk.*

Stižem pred praonicu u 12:45. Upoznajem se s ljudima koje ne znam. Šemso-Feđa, Dalibor-Feđa... srdačno se pozdravljam sa svojim drugarima. Pitam:

– *Kakav je plan?*

– *Aaaaa, ovaj, plan je... je l' imamo plan?... nemamo plan.*

– *OK, dajte mi papir i olovku.* – kažem.

Aida mi dodaje flomaster i kopiju flajera s Belmininom slikom, okrećem ga i na čistoj strani crtam ulice oko zgrade parlamenta.

– *Zoka i Duca, vi idete prvi sa svojim autima i parkirate se u obje trake. Ja i Aldin vas pratimo sa svojim kolima i zaustavljamo se tačno ispred samog ulaza u zgradu, Darko i Tijana, Boris i Zlaja, Šemso i Dalibor, vi parkirajte iza nas, izlazimo, iz auta, zaključavamo, sklanjamo se ustranu i čekamo da se napravi čep u saobraćaju, čekamo policiju, i onda... ne znam ni ja šta onda.*

Svi smo okupljeni oko papira, gledamo, razmišljamo, sugerišemo, smijemo se, složimo se oko plana. Adrenalin nas trese. Pogledam na sat. 12:59h.

– *Idemo ljudi.*

Pogledamo se još jednom nesigurnim pogledima i krećemo prema autima. Na putu do kola stavljam status na FB: “Svi pred parlament, odmah.”

Ulazim u kola, formiramo malu kolonu i krećemo. Uh!

Skrećemo u ulicu desno, srce ubrzava, idemo, Zoka parkira u svojoj traci desno i izlazi iz auta, Duca čeka da prođe auto iz suprotnog pravca i prelazi u njegovu traku. Parkira. Ja zaustavljam auto na sami ulaz u zgradu, sve ide po planu, izlazim, zaključavam, pogledam okolo, svi su na svojim pozicijama, zaustavili smo saobraćaj, ljudi u autima trube. Čekamo. Prva patrola stiže s rotacijama, zovu pojačanje, vrlo profesionalno preusmjeravaju saobraćaj i ulica je jako brzo potpuno prazna. Samo naša kola stoje tu gdje stoje, i mi – s prstom u guzici, bez ikakve ideje šta dalje.

Malo pomalo, ljudi se priključuju, sad nas je pedesetak. Ljudi koje znamo, iz raznih akcija, iz pozorišta, kina, uvijek isti ljudi. Dolazi pauk, mi opkoljavamo aute, ne damo ih, pauk odustaje. Šemso staje na štok od auta i počinje da govori u megafon. Odlično to radi. S dozom humora, ozbiljnosti, udara u glavu bez okolišanja, poznaje materiju, ne pokazuje poštovanje prema onima gore, to mi se sviđa. Šemso je rođen za ovo što radi i ne mislim mu se miješati u posao. Dolazi još ljudi. Osiguranje se polako pojačava.

Duca pušta *Dubiozu* iz auta i atmosfera postaje podnošljiva, zapravo odlična. Mediji počinju da dolaze. S osiguranjem i policijom održavamo dobre odnose, oni razumiju zašto to radimo i daju nam prikrivenu podršku. Iz zgrade izlazi gospođa uz pratnju tjelohranitelja, prilazi nam, mediji je opkoljavaju. Saopštava nam da je donesena privremena

odluka, Šemso joj na megafon daje do znanja da nismo zadovoljni i da ostajemo dok ne donesu zakon na državnom nivou. Gospođa odlazi. Vidim da nas nema dovoljno da mijenjamo bilo šta. Razmišljam da je možda bilo bolje da smo nakon odluke otišli. Uradili smo šta smo trebali, Belmina će dobiti JMBG i moći će otići na liječenje. Pobijedili smo, dokazali da se može kad se hoće, pomogli smo djetetu i poentirali. Šta sad radimo ovdje?

Parlamentarci napuštaju zgradu, mi im zviždimo, dobacujemo, ali pristojni smo. Duhoviti. Vidim da nas je malo ljudi podržalo, očekivao sam puno više, bar roditelje djece bez JMBG-a, a došla su samo dva para. Dolazi Belminina majka i daje izjavu za TV. Knedla mi stoji u grlu, i suze naviru na oči ali se to od tamnih naočala ne vidi. Zar pored svih problema koje ima, mora još i da se bavi ovim političkim sranjima?! Dogovaramo se šta dalje. Ostati ili otići. Zakazujemo nove proteste sutra u 10. Ipak ostajemo.

Mediji izvještavaju da smo tu, prijatelji nam donose ćebad, kafu, sokove, hranu, mi to dijelimo s osiguranjem i policijom. Fina, prijateljska atmosfera. Dolaze Amra i Aya, ganjamo se po travi i smijemo. Pada noć.

Nakon nekog vremena ljudi se lagano razilaze, a mi koji smo blokirali zgradu, ostajemo. Sjeo sam u svoj auto, oborio naslon i pokušavao bezuspješno da zaspim. Nisam polagao nikakve nade u sutrašnji protest. Bio sam ubijeđen da niko neće

doći. Otprilike svakih sat napravim jednu fotku i objavim na FB, tek toliko da ljudi znaju šta se dešava. Zora sviće a ja nisam zaspao ni jedan sekund u 24 sata. Lagano izlazimo iz svojih auta i čekamo. Sunce izlazi. Na platou nema nikoga osim nas. Ljudi lagano počinju dolaziti na posao u parlament, prolaze pored nas, pogledaju nas kao luzere i nastave dalje. Ja i dalje objavljujem fotke. Dolazi i par televizija ali niko to ne shvata previše ozbiljno. Najmanje ja. Parlamentarci ulaze i ulaze. Oko 10 sati dolazi nekoliko parova s djecom. Oni zbog kojih smo tu. To mi daje neku nadu. Dolazi još par desetina ljudi i sad nas je, čini mi se, preko 50. Ja slikam i postavljam fotke i dalje. 200 ljudi. Sad već lagano postajem siguran da se nešto dešava. Šemso uzima megafon i počinje da priča. Ljudi reaguju, galame, ljuti su na parlamentarce, na državu, na sve. Hiljadu nas je. Ljudi mi prilaze i slikaju se sa mnom, stavljaju fotke na FB, masa se povećava. 2000. Parlamentarci počinju da paniče. Sad već situacija postaje nezgodna. Televizije su tu, sve koje postoje, domaće i strane. Prilaze mi, ja urlam u kamere: "Ili dižite guzice i dođite ovamo, ili sjedite kući i gledajte kako djeca umiru!"

Jedna parlamentarka iz reda srpskog naroda piše twit: "Opkoljeni smo. Demonstranti uzvikuju antisrpske parole". Da nisam znao da su od 10 ljudi koji su pokrenuli ovo sve, petoro upravo Srbi, možda bih joj i ja povjerovao. 3000. Neki od parlamentaraca pokušavaju da pobjegnu i ljudi me pitaju da

li da ih puste. Kažem im da niko ne smije napustiti zgradu, a pošto zgrada ima još izlaza i niskih prozora kroz koje mogu pobjeći, predložim da napravimo lanac, da se uhvatimo za ruke i potpuno opkolimo zgradu jer nas sad ima toliko da to možemo napraviti. Pravimo veliki, neprobojni prsten oko zgrade. 4000. Parlamentarci šalju svoje ljude među nas koji pokušavaju razbiti obruč tako što šire dezinformacije da parlament ima tajni tunel ispod zemlje koji izlazi par stotina metara dalje i kroz koji, tobože, parlamentarci upravo bježe i ja vidim kako se dio obruča rasipa. Nazovem jednu djevojku koja dugo radi u zgradi parlamenta i pitam je da li postoji tunel, kaže da ne postoji. Trčim za ljudima i ubjeđujem ih da nema tunela i da se vrate na položaje. Dolazi par mojih prijatelja na motorima, ja ih zamolim da odu ispred ulaza u garažu s bočne strane jer nam je taj dio najslabije čuvan i ako oni krenu tuda autima, ljudi će se u strahu skloniti i oni će pobjeći. Odjednom se tu stvori 30 motorista koji se parkiraju ispred garaže i potpuno je blokiraju. Kombiji sa specijalnim jedinicama dolaze i stvar izgleda izmiče kontroli. Ja gotovo padam od umora. Zadnjih par sati, bez prekida, trčim oko zgrade i ponekad samo izgubim svijest na trenutak i opet se vratim. Ovo je sad udarna vijest i u svijetu. Specijalne jedinice su između nas i zgrade, a majke s djecom u kolicima stežu obruč oko njih i oni su nemoćni. Policajci iz raznih jedinica svađaju se koji dio tog velikog platoa spada u čiju nadležnosti.

– Vi ste nadležni sve do ove stepenice! – Nismo, kantonalna policija je nadležna! – Nismo mi nadležni nego obezbjeđenje zgrade! – Vi ste! – Nismo! – Jeste... – Izgledalo je kao scena iz crtanog filma.

Niko tu nije znao ništa, a situacija me je već počela podsjećati na Mad Max. Tu sad ima raznih likova i organizacija koje počinju iskorištavati situaciju za svoje ciljeve, radikala koji pokušavaju potpuno preuzeti proteste. Na svojim profilima, među svojim followerima, oni se predstavljaju organizatorima. 5000. Dolaze i navijači. Buka pištaljki je zaglušujuća. Neko govori da se osjeti miris benzina i da neki žele da zapale zgradu u kojoj je više od 2500 ljudi. Političari nas u medijima nazivaju teroristima. Strane ambasade im govore da se ovdje ne radi o terorizmu nego o demokratiji. Srbi i dalje mantraju kako je sve ovo protiv njih – kao i obično. Zovu me iz američke ambasade i kažu da budno prate situaciju i da će, ukoliko neko od organizatora bude uhapšen, oni sve dići na viši diplomatski nivo, uz nas su dokle god su protesti nenasilni i demokratski. I britanska ambasada nas podržava, šalju mi poruku da, ako nađem vremena, sutra dođem kod ambasadora u rezidenciju. Zove me CNN za intervju, Al Jazeera, Washington Post, New York Times... Oko 15h parlamentarci zovu organizatore na pregovore. Pregovaraćemo Darko, Tijana, Zoka, Šemso i ja, ljudi ispred parlamenta su tako odlučili, njih četvoro je već ušlo unutra. Uz brojnu pratnju policije i securitija, prolazim kroz gomilu.

Prije nego što sam krenuo, rekao sam okupljenima da, ukoliko se ne vratim za 45 minuta, onda su me uzeli za taoca i onda... ne znam ni ja šta onda. Ovaj scenarij je bio prilično realističan jer upravo ulazimo u mafijaško leglo, među one kojima smaknuća već odavno nisu ništa novo u ostvarivanju ciljeva. Jedino što ih sprečava da riješe ovo na svoj način je ogroman broj stranih i domaćih medija pred kojima oni već decenijama pokušavaju da odglume demokrate. Novac od raznih evropskih i svjetskih fondova, koje uspješno pelješe, dobijaju upravo na tu priču a nije dobro da bez te love ostanu jer tu su samo zbog toga.

Ulazim u zgradu. Na ulazu vadim sve iz džepova i stavljam u plastičnu kutiju koja prolazi kroz rendgen aparat kao na aerodromu. Iza tog aparata gurka se 20-ak nižerangiranih dupelizaca. Oni su u panici. Prolazim osiguranje i ulazim u veliki hol u kojem se upravo odigrava neki veliki banket. Oko mene su i dalje četvorica kršnih momaka u crnim odjelima sa slušalicom u uhu, provode me kroz tu gužvu i glasni žamor potpuno staje. Tajac. Gomila se lagano u grobnoj tišini razmiče da prođemo. Ne mogu a da ne primijetim da su svi oni koji su u tom trenutku krenuli da popiju gutljaj pića ili da zagrizu zalogaj malog sendviča sa škampovim repom, ostali otvorenih usta dok su me posmatrali kako prolazim tim velikim holom. A njihov pogled je govorio: "Zar moja sudbina zavisi od dobre volje ovog mamlaza u poderanim starkama?! Jesam

li se za to školovao/kupio diplomu?” Poneko od njih mi ulizivački priđe i onako diskretno, da ne čuju drugi, prateći našu malu petočlanu povorku, s hinjenim tugaljivim izrazom lica koji bi kod mene valjda trebao da izazove sažaljenje, pita me kao da se poznamo čitav život: “Hej Feđa, svaka ti čast za ovo, uz tebe sam, nego, bi li me mogao pustiti za jedno sat da izađem, moram po dijete u vrtić, molim te?” Ja samo prolazim bez odgovora i pomislim: “Naravno, pustiću te da odeš po dijete ali kad vi pustite drugu da odu na liječenje.” Ulazimo u lift, oni s razjapljenim ustima i dalje gledaju, vjerovatno će zagristi škamp kad se vrata lifta zatvore i pokušavati da kuliraju kao da se ništa ne dešava, jer nakon ovih pregovora oni idu kući. Tako bar oni misle. Nada umire zadnja.

Ulazimo u kancelariju predsjedavajućeg i sjedamo za sto. On i nekoliko njegovih satelita, sjede za velikim okruglim stolom. Zoka, Šemso, Darko i Tijana su već tu.

– *...ovo prelazi u talačku krizu. Vi znate da vas možemo zatvoriti zbog toga?* – reče.

– *Niste u poziciji da prijetite,* – kažem sjedajući za sto.

– *Srbi su se zaključali u kancelariju i zovu specijalne jedinice da ih izbave iz zgrade. Specijalci su spremni s bojnim vozilima na Vracama i čekaju naredbu da krenu. Rizikujete da budete inicijatori novog oružanog sukoba u zemlji! Kad izađete recite ovim ljudima dole da nas puste da idemo. Osim nas*

u zgradi je trenutno 3000 stranih bankara i investitora koji ne treba da vide ovu situaciju. Izgubićemo puno donacija zbog vas. Bosna bi mogla zapasti u krizu neslućenih razmjera.

– Ako niste primijetili ova zemlja je u krizi neslućenih razmjera već par decenija. Mi tražimo od vas da sjednete za sto i dogovorite se, danas, da donesete zakon o JMBG na državnom nivou. Imate kvorum, u to smo sigurni jer niko nije napustio zgradu. Nismo znali za 3000 bankara, ali sad kad znamo još nam je draže jer smo, nadam se, osujetili bar neki od vaših pljačkaških planova i drago nam je da smo tim ljudima pokazali kako vodite zemlju. Prestanite nas plašiti specijalcima u borbenim vozilima. Ako treba da se zarati, neka se zarati jer ovakva kakva je, ova država ne treba da postoji, i ako je rat jedini način da se nešto promijeni, neka bude. Pogledajte situaciju ispred zgrade, ovom masom više niko ne upravlja i lagano se sve otima kontroli. Dajemo sve od sebe da ovo ne ode u tragediju neslućenih razmjera...

Razgovor se nastavlja, a oni jednostavno ne žele da urade ništa po ovom pitanju. Ispred zgrade masa već skandira moje ime jer se 45-minutni deadline primiće.

– Pokušajte ih urazumiti, molim vas. – Bile su njegove zadnje riječi.

– Daćemo sve od sebe ali ne garantujemo.

Dok nas Securiti prati istim putem nazad ne mogu a da ne primijetim da oni u holu još uvijek stoje u “stop frameu” otvorenih usta u tišini.

Izlazim iz zgrade i umjesto desno, gdje me čekaju gomile novinara, skrenem lijevo. Da kupim vrijeme. U glavi mi je potpuni haos. Idem lagano kroz gomilu prema novinarima koji me čekaju s druge strane zgrade. Par miliona ljudi ispred TV ekrana čeka da dam izjavu, a ja ne znam šta da kažem. Jasno mi je da mogu da završim sve ovo, da oslobodim parlamentarce i bankare ako kažem da je dogovor postignut ali tako bih rizikovao da masa pomisli da su mi platili da okončam ovo sve. U suprotnom rizikujem da nastavimo, što može imati zaista nesagledive posljedice. Upravo sam, igrom slučaja, došao na čelo nekog novog pokreta, postao sam neko od koga zavisi budućnost zemlje i što god da izjavim, okrenuće tok istorije. Manta mi se od tolike odgovornosti, od terapije i neispavanosti. Polako se primičem mjestu s kamerama. Postoji odrađena doza likovanja, jer državnu mafiju držim u šaci, ali ako odlučim da ostajemo pred parlamentom... ja ću biti kriv za sve. Ne znam šta da radim. Kamermani već dižu kame-re na ramena i počinju snimati. Desetine šarenih mikrofona je upereno u mene i ja dolazim, stajem ispred i... ćutim. Ne znam šta da kažem. Nakon vječnosti tišine izgovorim potpuno nasumično:

– Nismo se ništa dogovorili, ostajemo ovdje do daljnjeg!

Veliki aplauz se prolomi, zvuk stotina pištaljki nastavi s bukom. Da mi je samo pola sata sna.

Pratim objave na svom FB zidu. Dobijamo podršku od ljudi iz Republike Srpske. Prvi put ikad.

Ljudi sa svih strana vide da su protesti neobojeni vjerski. Jasno je da smo tu zbog djece. Mi proširujemo listu zahtjeva i sad želimo da ih natjeramo da riješe puno pitanja koja realno mogu biti riješena za pet minuta. Mole nas da pustimo dostavu hrane u zgradu jer su pojeli sve škampe. Puštamo hranu da prođe. Nismo divljaci. Ne želimo da maltretiramo bilo koga, pa čak ni tu bezvrijednu gomilu kriminalaca. Političari sa svojim medijima i lažnim vijestima pokušavaju to sve predstaviti kao političku igru opozicije, ali je više nego očigledno da to nije tako i niko im više ne vjeruje, govore da nas plaća Soroš, Turska, Saudijska Arabija, Amerika i Engleska, ali ništa ne pali. Poznati umjetnici iz svih krajeva Ex-Ju objavljuju na svojim profilima poruke podrške. Protesti se šire na ostale gradove u BiH. Nešto divno se dešava. Aya i Amra su tu, ganjamo se po travi i smijemo. Pada noć. Već je 40 sati kako nisam spavao. Mozak se lagano gasi i par puta mi se desilo da samo izgubim tlo pod nogama, klecnem i udarim koljenom od asfalt. Oko 23h kažem nekome iz ekipe da moram otići kući na sat vremena, živim 500 metara odatle. Moram konačno da se istuširam, presvučem, konačno pojedem nešto. Ako bude neke frke da me zovu, biću tu za sekund i čim sam sjeo za sto, zvoni mi telefon. Halo? – prijatelj Elvir me zove i kaže: *“Hej, gdje si, evo ja došao pred parlament, nema nikoga, samo tvoje auto stoji ispred zgrade”?! “Šta???* Pogledam na sat 3:00h. WTF?!

Odem do parlamenta, nema nikoga, sjednem u svoje auto i odvezem se kući. Legnem i zaspim.

Čim sam se probudio zovnem Šemsu, kaže da je pred parlamentom, odem tamo sa Ayom i nađem ga. S njim je još desetak ljudi.

– *Šta se desilo sinoć?* – pitam. On mi prepriča da su ljudi oko 24h počeli da se rasipaju, bili su gladni i umorni a novi nisu dolazili, specijalci su to iskoristili, napravili koridor i izveli sve ljude iz zgrade i to je bilo to. Nije bilo dovoljno ljudi da se to spriječi, bilo je i par incidenata, nekoliko ljudi je uhapšeno ali su jutros pušteni.

– *Šta je plan?* – pitam.

– *Plan? ...aaaa, plan?! Je l' imamo plan? Nemamo plan. Imaš li ti neki plan?*

– *Nemam plan!*

Prilaze nam ljudi da se slikaju, da čestitaju i da se upoznaju, sad smo već planetarno poznati. Washington post, New York times, CNN, BBC... mi smo udarna vijest u cijelom svijetu.¹⁰

Dok sjedimo u hladu ispred zgrade parlamenta i smišljamo šta dalje, prebiramo vijesti po portalima, čitamo komentare naglas i smijemo se nacionalističkim teorijama zavjere i glupostima koje pišu o nama. U Sofiji se od ranog jutra okupljaju ljudi ispred bugarskog parlamenta, gledamo slike na netu, formiraju obruč oko zgrade. Drago nam je što krađu naše folove. FB je pun podrške. Protesti podrške počinju u svim bh. gradovima, čak dolaze

10 <https://www.pinterest.com/dyya/babylution/>

i ljudi iz RS-a i izlaze na ulice u svojim gradovima. Glumci i muzičari iz Srbije se slikaju s bijelim papirom na grudima na kojem piše JMBG i kače fotke na svoj i moj FB profil.¹¹

Čitav svijet nas podržava. Djeca šalju video poruke podrške na svim mogućim svjetskim jezicima, svih boja kože, svih religija i nacija. Predivno.¹²

Opet dolaze TV ekipe, postavljaju stativne. Dajemo intervju za radio-stanice i televizije. Ljudi se opet skupljaju. Vozači iz auta trube u znak podrške. Članovi benda *Dubioza kolektiv* dolaze da nas obiđu i dogovoramo se da na tom mjestu sutra organizujemo njihov koncert.

Izlazi nova vijest na netu: “Tromjesečna djevojčica Berina u kritičnom stanju vraćena s graničnog prelaza, jer nije imala pasoš.” Kolima hitne pomoći pokušali su je izmjestiti na operaciju u Beograd jer operacija u Sarajevu nije uspjela, ali je graničari nisu pustili. Sat vremena nakon što smo saznali za ovo, njeni roditelji su došli pred parlament, stali pred tv kamere i ispričali detalje.

Frustrirajuće je. Berina je u jako lošem zdravstvenom stanju i umrijet će ako se nešto pod hitno ne uradi. Odjednom se ispred zgrade pojavljuju studenti. Hiljade njih, zatim radnici. Zaglušujući zvuk pištaljki i sirena iz auta. Taksisti blokiraju raskrsnice. Potpuni kolaps saobraćaja u gradu. Atmosfera je odlična. Nema napetosti kao juče.

11 <https://youtu.be/7iSfvymAmxQ>

12 <https://youtu.be/wO6PU6NUk9s>

Predveče iz parlamenta izlazi glasnogovornik i donosi nam papir na kojem piše da je odluka done-sena. Ali za Berinu je nažalost prekasno. Ona je još jedna od ogromnog broja žrtava nefunkcionalne nacionalističke administracije. Postala je statistika.

* * *

Po pozivu, otišao sam na prijem u rezidenciju britanskog ambasadora. Na ulazu u ogromno dvorište koje je bilo krcato zvanicama dočekaše me dva momka u crnim odjelima iz securityja i lakej s bijelim rukavicama koji mi svečanim polukružnim, širokim pokretom pružene ruke, dade znak da uđem u ogromno dvorište. Dok sam se polako primicao gomili, primijetim neko komešanje, počinje aplauz ali još ne vidim kome plješću. Aplauz prerasta u ovacije i ja primijetim da su glave okrenute u mom pravcu, okrenem se iza sebe da vidim da nije neki poznati političar ušao poslije mene. Nema nikoga. Tamo onaj lakej i security takođe plješću. WTF? Kad sam prišao masi, shvatio sam da je aplauz upućen meni i da ne prestaje, pojačava se i kako je i njima jasnije da ja ne vidim da plješću meni, tako se atmosfera još više zahuktava.

Britanski ambasador govori na mikrofon: “Evo ga, ipak je došao. Feđa, nadam se da nas nisi opkolio i da ćeš pustiti ljude da idu kući kad se ovaj parti završi, jer ko bi izdržao par dana sa ovako groznom ekipom?! Ako hoćeš da uzmeš neke diplomate za

taoce, preporučujem ti da opkoliš kuću pored, tu živi pakistanski ambasador, a oni imaju dobru hranu...” – smijemo se. Uskoro mi počеше prilaziti sekretarice visokih stranih dužnosnika koje mi kažu da bi se njihovi šefovi voljeli upoznati sa mnom. OK – kažem, neka dođu. Visoki predstavnik za BiH, šef UN misije, NATO-a... Od naših bitnika sam jedino vidio i upoznao glavnog tužioca, koji je kasnije optužen za korupciju, ali naravno, neće odgovarati. Nas petorica smo se izmakli od gomile i započeli ozbiljan razgovor. Ne mogu reći da sam bio dorastao tome, ne mogu reći ni da bi se ikad bavio politikom jer to podrazumijeva sjedenje u kancelariji, rukovanje s nacionalistima i okruženje prepuno poltrona, ali mogu sa sigurnošću reći da sam tad bio najvažniji politički subjekt u zemlji i jedini kojeg su NATO, UN, OHR slušali s pažnjom i poštovanjem. U par koraka sam došao na čelo države i, da sam to želio, mogao sam tu i ostati. Da sam imao političkih ambicija, ova zemlja bi sada izgledala potpuno drugačije.

* * *

Djevojčica Belmina je umrla.

* * *

Jedan dio bosanskih intelektualaca koji se nisu priključili protestima počeli su sa širenjem teorija

zavjere i takmičili se ko će da smisli i objavi veću gadost da bi diskreditovali nas koji smo blokirali parlament, jer mi smo bili ti koji su ih podsjećali na to da se stvari mogu promijeniti ako ustaneš od tastature. Mrzili su nas više nego nacionalisti. Pisali su kako iskorištavamo djecu za vlastitu promociju. Sve mi se lagano počinjalo gaditi. 26 dana sam proveo ispred parlamenta. Zbog samopromocije?!

Sljedeći korak će, ako ga ikad bude bilo, biti nasilan a ja u tome ne želim da učestvujem. Djeca kojoj sam pokušao pomoći, Tijana, Belmina, Berina, više nisu živa. Možda je bolje da više ne pokušavam pomoći nikome. Dao sam sve od sebe da probam promijeniti nešto, ali jednostavno ne ide. Da sam toliko energije uložio u sebe, mogao sam postići bilo šta. Ono što sam govorio javno to već svi normalni ljudi znaju, a oni koje pokušavam da ubijedim da nastave sa životom i krenu dalje, oni nemaju kapacitet da shvate, a to nije nešto što ja mogu promijeniti.

* * *

Kad smo Jugoslaviju digli na noge da pomognemo Tijani, tad je izgleda bilo moderno pomagati bolesnoj djeci. Sad niko više nije uplaćivao nikome i moj FB profil postao je besmislen. Počeli su se javljati ljudi koji su iskorištavali bolesnu djecu da bi došli do novca, ekipe koje su od ovakvih akcija u inostranstvu uzimali milione, prijtili su mi kao da

sam ušao na njihovu teritoriju da prodajem drogu a nisam im dao njihov dio. Mislim da sam kroz humanitarni rad upoznao najveći šljam planete. Jedan dan sam otišao u “setings” na FB profilu da promijenim neke postavke i ugledao opciju SIGN OUT i, bez ikakvog plana da to uradim, kliknem na tu opciju. Ispostaviće se da mi je to jedan od pametnijih poteza u životu. Na taj profil se više nikad nisam vratio. Nikad otad nisam dao nikakvu izjavu ili intervju za domaće medije. Završio sam sa “samopromocijom”.

* * *

Razgovor za prvi veliki posao u filmskoj produkciji prošao je odlično. Produciraću američki dugometražni igrani film.

* * *

U toku snimanja filma krenuli su novi protesti i, kako sam i mislio, bili su nasilni. Svi oni koje smo mi uspijevali da smirimo i ubijedimo da ne pale, sad više nije imao ko da smiri. Nekoliko zgrada je zapaljeno, skupština, predsjedništvo... iskreno, na neki perverznan način, bilo je lijepo vidjeti te zgrade u plamenu, naročito predsjedništvo. Taj simbol primitivizma i podjele plijena između tri vjere.

Američka ambasada me je zvala da pita imam li išta sa protestima i kakvi su planovi.

– Pa dajte molim vas, ja sam pacifista! I producent! Zaista imam pametnijeg posla!

* * *

U svoj toj frci oko snimanja, izašao sam na kasting i dobio ulogu u filmu A Perfect Day.

* * *

Nakon produciranja američkog filma, otišao sam u bolnicu da primim posljednju injekciju interferona i izvadim krv da vidim da li je terapija uspješna, zatim sam sa svojom malom familijom otišao u Granadu na tromjesečno snimanje. Sedam dana kasnije dobio sam sms od doktorice:

- Izliječen si! Uživaj!*
- Hoću :)*

K R A J

Par godina kasnije, nakon intenzivne obuke i treninga postao je pilot, onaj iz mašte, sa zlatnim linijama na epoletama. Jednog je dana sletio na glavni aerodrom i parkirao svoju letjelicu u hangar.

Sutra, kada je došao na svoj novi “posao”, stao je na one iste pokretne stepenice koje su ga lagano vodile gore, na onaj isti sprat. Jedva primjetno klimu glavom da pozdravi svoje kolege pilote i kabinsko osoblje koje je takođe krenulo na let. Pokušavao je da sakrije emocije, ali srce je tuklo sve jače i jače, i jedva je dolazio do daha. Za manje od pola sata u slušalicama će čuti “clear for take off”, nakon čega će ga snaga motora zalijepiti u sjedište i konačno će poletjeti visoko iznad oblaka. Aerodromska stjuardesa požuri da skine onu crvenu traku sa stubića i da ih širokim pokretom ruke usmjeri da prođu mimo reda. Pred očima mu se u par sekundi odmota čitav život, sve do ovog istog mjesta i oči mu se napuniše suzama.

Pored sebe ugleda preslatkog dječaćića od neke 2-3 godine, koji drži majku za ruku i gleda ga širom otvorenih očiju.

– *Nije lako postati pilot* – pomisli.

Spustio je rukom tamne naočale niže na nos, pogledao ga u oči i namignuo: BENG!

Tako je sve počelo!

P O Č E T A K

ZAHVALE

Special thanks to: Angelina Jolie, Brad Pitt, Nađa Štukan, Amra Mehić, Mirna Filipan, Eni Tica, Romana Tica, Radenko Tica, Milan Inđić, Dušanka Inđić, Mustafa Štukan, Vesna Karadžić Štukan, Avdo Štukan, Rabija Štukan, Ema Ruždić, Džemo Ruždić, Zina Ruždić, Amina Ruždić, Hida Mustafić, Jasmina Mustafić, Amir Pandžić, Elma Pandžić, Nađa Pandžić, Sejdalija Mustafić, Nedim Mustafić, Mela Mustafić, Lejla Divović Mustafić, Fatima Ogljić, Hamo Ogljić, Vedran Tuće, Frankica Tuće, Zlatan Tuće, Ema Tuće, Refik Hodžić, Azra Hodžić, Tarik Hodžić, Salih Hodžić, Emir Hodžić, Sandra Divković, Bojan Divković, Hana Obradović, Ermin Zatega, Selma Poturović Zatega, Luna Zatega, Kan Zatega, Noa Zatega, Nedeljko Kuđeljić, Liam Kuđeljić, Anita Bačić, Aldin Arnautović, Feđa Arnautović, Haris Hadžić, Amina Hadžić, Azra Hadžić, Adnan Hasanbegović, Edin Jahić, Biljana Šerbedžija, Zoran Šerbedžija, Srđan Šerbedžija, Rade Šerbedžija, Lucija Šerbedžija, Nidžara Mehić, Azra Mehić Dolbery, Henry Dolbery, Zijad Mehić, Dea Mehić, Elma Begtašević, Narda Nikšić, Hamdija Salihbegović, Ema Salihbegović, Amira Salihbegović, Zehra Salihbegović, Damir Đurić, Šemsa Đurić, Dragan Đurić, Muamer Đozo, Ajla Ajanović Đozo, Edin Kovač, Amra Pandžo, Mirza Krupalija, Mirsad Krupalija, Nedžad Merdžanović, Jovan Divjak,

Rusmir Efendić, Saša Mandić, Benjamin Zeničanin, Samir Zeničanin, Aida Zeničanin, Melina Alagić, Armin Alagić, Armin Koluder, Suzana Šakotić, Dario Šakotić, Igor Bararon, Mustafa Nadarević, Faruk Jažić, Slaviša Mašić, Mirna Sandžaktarević, Dražen Crnomat, Dario Delibašić, Danko Delibašić, Amir Pašalić, Nenad Dizdarević, Adi Hrustemović, Timur Makarević, Deni Peterković, Ines Mrenica, Simonida Mandić, Sead Pandur, Musatafa Čizmić, Ivor Doder, Dino Čatović, Domagoj Nižić, Vesna Kenjić, Sanela Pepeljak, Danijela Žutić, Martina Mandek, Mirza Pašić, Adnan Goro, Tina Šmalcelj, Zoran Đaković, Mojca Štrafela, Mirza Hodžić, Stellan Skarsgard, Iva Šimić, Gary Oldman, Anja Kraljević, Vincent Cassel, Adisa Vatreš Selimović, Amar Selimović, Dejan Pejaković, Josip Pejaković, Saša Pejaković, Vesna Mašić, Damir Nikšić, Lejla Graho, Selma Učanbarlić, Osman Proho, Aida Hajduković Kristiansen, Farah Kristiansen, Thomas Kristiansen, Bakir Karić, Braco Dimitrijević, Elma Međedović, Kalid Spahić, Maja Bajević, Mersida Bučan, Edin Arifhodžić, Denis Ilić, Denis Demša, Lejla Demša, Dennis Gratz, Adnan Čuhara, Žan Marolt, Tatjana Šojić, Olga Kurylenko, Sabina Bambur, Alex Elena, Sanin Hašimbegović, Dino Bajrović, Asja Čengić, Almir Imširević, Hanan Imširević, Aldin Imširević, Louis Fortier, Boris Šiber, Ridley Scott, Sabit Sejdinović, Danijela Stanić Sejdinović, Elena Sejdinović, Mona Sejdinović, Zenit Đozić, Saida Fišeković, Fernando Leon de Aranoa, Vladan Petković, Boban Skerlić, Aleksandar Jevđević, Srđan Jevđević, Luc Besson, Branko Đurić, Tanja Ribič, Zala Đurić Ribič, Damir Arslanagić, Mirsad Kličić, Lana Milašinović, Naida Pinjo Džigal, Lamija Pinjo Džigal, Fedža Milavić, Nataša Mirković, Izudin Bajrović, Senad Bašić, Jasna Bašić Pozder, Mladen Popović, Alen Kurtović, Alen Schmidt, Emir Zametica, Nina Đogo Gracić, Selma Spahić, Bojan Hadžihalilović, Darko Došlo, Dragomir Križić, Mladen Jeličić, Nirvana Žiško, Igor Musulin, Haris Žiško, Sanida Žiško, Belma Žiško, Nadine Mičić, Zara Čengić, Tara Thaller, Elvir Rašić, Ado Šahbaz, Kristian Budak, Igor

Kučinović, Amel Đikoli, Jasmina Đikoli, Almir Đikoli, Anthony Dod Mantle, Zoran Ćatić, Lejla Omeragić Ćatić, Dario Šimić, Mario Šimić, Max von Sidov, Alex Dickson, Jusuf Hadžifejzović, Marcela Valerio Guimaraes, Ante Benić, Ivuša Benić, Adnan Hajrulahović, Kenan Tuzi, Lucija Kelava, Adi Vejzagić, Ervina Muftić, Muhamed Karamehmedović, Ensar Halilović, Lara Halilović, Rada Švrakić, Ismir Jusko, Anđela Kusić, Nešo Kovač, Enes Zlatar, Admir Dželmo, Ervin Nevesinjac, Damir Nevesinjac, Mirela Lambić, Milutin Kusmuk, Alen Halak, Antonela Pehar Šimunović, Mehmed Porča, Adnan Hadžić, Altijana Marić Đorđević, Sanel Marić, Edin Ahmetović, Nataša Hajdarević, Kenan Kulenović, Duško Bugarin, Mirsad Herović, Gordana Boban, Terence Malick, Lidija Lejla Kordić, Sead Karkelja, Jelena Jovanova, Jana Stojanovska, Tom Hardy, Viktor Kljajić, Ana Tikvić, Saša Petrović, Nancy Ownalla Abdalla Abdel Sakhi, Daniel Craig, Marinko Prga, Nigel Casey, Mario Leko, Andrea Dugandžić, Emina Trumić, Almir Čengiće, Safet Rašinlić, Adnan Branković, Azra Silajdžić, Feđa Nikolinović, Slaven Španović, Goran Grgić, Nusret Pašić, Aida Alilović Jokanović, Irfan Ribić, Irfan Redžović, Nirman Moranjak Bamburać, Dragan Jovičić, Caroline Ferguson, Edward Ferguson, Samir Omeradžić, Mustafa Čebo, Atena Stegert, Pero Desnica, Selma Ramić, Antonio Franić, Milivoj Beader, Jadranka Đokić, Marija Simonović, Nataša Petrović, Admir Šabić, Zehra Kreho, Aida Bukva, Boro Đukanović, Jasna Diklić, Bogdan Diklić, Pjer Žalica, Jasna Žalica, Ismar Žalica, Antonije Žalica, Luna Zimić Mijović, Nataša Petrović, Haris Memija, Kemal Čebo, Belma Lizde Kurt, Aleš Kurt, Mirza Salković, Emir Fejzić, Amra Bakšić Čamo, Igor Čamo, Amar Jugo, Nataša Kršulj, Stjepan Voženilek, Senad Hadžifejzović, Mirza Hadžibegović, Adis Tanović, Oliver Barišić, Ida Sefić, Ena Vatrić Bubica, Nedim Bubica, Emina Huko, Belma Lalić, Zulfikar Filandra, Nemanja Goronja, Stefan Karanović, Alen Crnalić, Zlatan Crnalić, Sara Crnalić Savić, Tanja Crnalić, Rade Čajić, Deni Mešić, Rade Jungić, Boban Prodanović,

Božo Vrećo, Selma Gaši, Zoran Dragičević, Dino Šaran, Adnan Šaran, Srđan Vuletić, Sanela Hodžić, Alma Ferović Fazlić, Staša Dukić, Miško Czerkas, Helena Vuković, Arnan Hukanović, Dino Hukanović, Daniel Hukanović, Selma Hukanović, Chris Dale, Archie Dale, Mirvad Zenuni, Edina Kasumagić, Tanja Đurović, Katja Bratković, Aida Amin El Hadari Pediša, Damir Pediša, Ina Malkoč, Maja Čengić, Tanja Miletić Oručević, Filip Gajić, Minja Huseinović, Drago Buka, Sam Mendes, Amila Terzimehić, Ashley Judd, Žučo, Nihad Kreševljaković, Sead Kreševljaković, Hamdija Kreševljaković, Darko Janjić, Murat Abdihodžić, Alen Podgorica, Nataša Vicić, Almas Smajlović, Belma Salkunić, Sean Bean, Ivana Perkunić Mešalić, Adnan Mešalić, Ika Ferrer Gotić, Goran Popara, Tanja Mandić Popara, Minela Jašar Opardija, Hana Popaja, Rijad Smajović, Indy, Amila Ramović, Tijana Cvjetičanin, Dejan Kajević, Dunja Galineo Kajević, Remy Ourdan, Srđan Kurpjel, Siniša Udovičić, Zlatko Hadžidedić, Željko Živković, Nada Đurevska, Dženita Imamović Omerović, Milan Dević, Katarina Stijčević, Maglen Stipčević, Thomas Vinterberg, Leonardo Šarić, Ivan Šarić, Tarik Džinić, Bojan Miholjčić, Muhamed Dželilović, Mersad Čuljević, Lejla Jusić, Aleksandra Savić, Marija Karan, Edin Zubčević, Darko Perić, Admir Švrakić, Aleksandra Vujović, Alen Ekmečić, Tonči Marinić, Goran Zorić, Mak Čengić, Sara Ažman, Ana Babić, Dragan Nikolić, Alisa Šišić Babichev, Faruk Šehić, Miša Stančev, Lana Stanišić, Rijad Vojniković, Tarik Samarah, Aljban Ukaj, Berna Balić, Bernarda Tolić, Goran Udovičić, Aida Lopčalija, Emir Lopčalija, Edin Lopčalija, Ines Lopčalija, Maša Hilčišin, Maya Petrovna, Sergej Vujanović, Faruk Halilović, Elvir Laković, Robert Pečnik, Almir Manjo, Maja Drnda, Aida Čorbadžić, Martina Saira Keškić, Ljubica Ostojić, Mak Hubjer, Amina Malagić, Berina Malagić, Jack Dimich, Admir Lasić, Amir Voloder, Dragana Poznić, Hamzalija Bošnjak, Nađa Čengić, Danijela Vinš, Nina Violić, Enis Hrnjić, Haris Hodžić, Mirza Hurem, Naida Đekić, Nermin Žiga, Adnan Pezo, Edo Vejselović, Emela

Burdžović, Azra Širovnik, Barbara Hatta Širovnik, Asja Moškon Širovnik, Mediha Musliović, Anderson Cooper, Tomislav Cvitanušić, Igor Valka, Goran Valka, Srđan Valka, Milka Valka, Petar Valka, Aleksandar Seksan, Danko Kukić, Jasenko Pašić, Boris Ler, Mirna Ler, Davor Sabo, Melita Šišić, Alma Hadžić, Dina Hajdarević, Lejla Hodžić, Edin Hajdarević, Dino Bajraktarević, Elvir Muminović, Elvira Muminović, Vesna Andre Zaimović, Dragan Rokvić, Ognjenka Rokvić, Elvira Judenić, Miško Judenić, Ena Judenić, Dalal Midhat, Tijana Dapčević, Ćazim Dervišević, Damir Begović, Vanesa Glođo, Svjetlana Andrić, Tarik Učanbarlić, Nermin Džombić, Iman Džombić, Adem Jež, Amir Zlatar, Tarik Jusufbašić, Izudin Kolečić, Milan Pavlović, Semir Krivić, Baisa Krivić, Darko Jelisić, Emina Ganić, Miralem Zupčević, Adnan Kreso, Zoran Ivančić, Sergej Trifunović, Branislav Trifunović, Admir Glamočak, Tim Robbins, Dragan Markinović, Mustafa Behmen, Almir Domanagić, Damir Kustura, Srđan Šarenac, Šemsudin Maljević, Emir Herenda, Martina Mlinarević, Duška Bilbija Tabori, Duško Filipan, Mika Filipan, Mirela Filipan Čeklić, Timka Grin, Gail Stevens, Adi Jež, Nancy Bishop, Danis Tanović, Ben Kingsley, Davor Golubović, Melanie Thierry, Anila Gajević, Edin Avdagić, Buba Gavrankapetanović, Mirza Dervišić, Benicio del Toro, Ana Kobelja, Almir Panjeta, Dragan Bursać, Lamija Hadžihanović Homarac, Benjamin Čengiće, Elizabeta Sotele, Adnan Salihagić, Emir Dukatar, Rasim Jusufović, Selma Poljaković Jusufović, Dalibor Matanić, Helena Minić Matanić, Fatima Kazazić Obad, Donald Sutherland, Adnan Omerović, Safeta Varagić, Šahin Šišić, Senad Hasanović, Bojana Škrobić Omerović, Eldin Nuhić, Nermin Čengiće, Belma Alić, Lejla Alić, Jasmin Duraković, Kemal Alečković, Esad Brkić, Elmira Jukić, Mona Muratović, Selma Štrbo, Anita Kajasa Memović, Samra Mlinar Mandić, Mirsad Tuka, Jasenka Kratović, Fikret Kadrić, Ana Marija Grubač, Admir Avdić, Mina Salkić, Selma Dizdar, Mirela Trepanić, Redžinald Šimek, Mirza Musa, Ayani Musa, Edhem Husić, Miraj Grbić,

Marija Omaljev Grbić, Selma Alispahić, Selma Berisalić, Marko Kovačević, Dino Delić, Edin Ramulić, Azer Guzin, Semjuel Dedić, Jasmin Šehović, Tanja Smoje, Dina Selimović, Gaša Miladinović, Mladen Vitomir, Suada Ahmetašević, Mirza Tanović, Damir Uzunović, Ines Tanović, Lazar Dragojević, Lejla Pajić, Kerim Čutuna, Nedim Mujić, Adis Tiro, Tanja Dijak Tiro, Vanja Matović, Maja Avdibegović, Mirza Muzurović, Nataša Govedarica, Nedim Alikadić, Una Bejtović, Emina Kujundžić, Stjepan Roš, Tatjana Roš, Vanja Lisac, Jan Kulenović, Džana Pinjo, Dalibor Tanić, Beatrice Kruger, Alma Mulahasanović Klier, Sadžida Šetić, Edvin Šimić, Mladen Relić, Marija Šuković, Atila Filipovitz, Nikola Musa, Antonio Musa, Mario Drmać, Alisa Čajić Drmać, Ivana Stojadinović, Adis Đapo, Ivana Vojinović, Pavica Pogarčić, Faris Pinjo, Admir Crvčanin, Nedžad Hrnjica, Maja Kljakić Hrnjica, Dragan Tanić, Sanja Tanić, Danijela Dugandžić, Una Mujadžić, Tarik Helić, Zlatan Omerović, Nedžad Begović, Sabrina Begović Ćorić, Vesna Milek, Amina Begović, Aida Smailhodžić Hadžić, Amila Hadžić, Ado Hadžić, Danijela Knežević, Miroslav Vidojević, Petar Lončar, Nenad Mandić, Rada Mandić, Jasenko Odžaković, Kristina Ljevak, Adis Billain Kutkut, Trevor Gibson, Atila Šalaka, Emir Jugo, Boban Pejičić, Miodrag Trifunov, Adnan Lugonić, Sabina Šabić, Damir Kurtagić, Nenad Kovačević, Stefan Pejović, Edib Ahmetašević, Vanja Pavlović, Mario Knezović, Muhamed Muminović, Simona Ličen, Aleksandar Hemon, Mirza Požega, Ema Šeremet, Faris Avdić, Osman Arslanagić, Amela Vilić, Marinko Nikolić, Omar Mehmedbašić, Jasmin Vila, Armin Hadžić, Fikret Mujkić, Igor Sablijić, Ahmed Likić, Emir Akvić, Mirvad Kurić, Almir Kurt, Senka Kurt, Sin Kurt, Zlatan Muslić, Elma Juković, Irina Lovrić, Maja Zećo, Tea Pokrajčić, Aldin Omerović, Bruce Dickinson, Andrea Aković, Dino Bajramović, Aleksandra Balmazović, Merima Lepić, Željko Škarić, Vlado Čubak, Jasmina Čubak, Darija Lorenci, Andrej Kostanjevec, Tarik Karačić, Jelena Kordić, Tea Šimić, Haris Alić, Mejra Makaš, Haris Pašović, Vlado

Cabrera, Nikola Đuričko, Ljiljana Đuričko, Rikardo Druškić, Naomi Druškić, Damir Šeremet, Mirjana Hrga, Đani Pervan, Pablo Huetos, Igor Baroš, Veronica Jacob, Alen Kaikčija, Lajla Kaikčija, Rade Jagličić, Moamer Kasumović, Nina Hadžić, Malka Turkušić, Edin Mehić, Sejdalija Kutlovac, Izet Kutlovac, Safet Kutlovac, Aziz Arnautović, Rea Jugo, Saša Peševski, Marina Matić, Negra Bradić, Mirna Kreso, Alen Muratović, Danijela Mijatović, Samir Hodović, Aldin Hodović, Ensar Sulejmanagić, Dejan Miholjčić, Tihana Lazović, Dejana Ždrakić, Boško Ždrakić, Davor Pušić, Ivana Petrović, Edin Osmić, Nadia Cvitanović, Sema Tataragić, Vedran Hrustanović, Kemal Rizvanović, Enisa Njemčević, Bakir Njemčević, Almin Zrno, Hana Zrno, Emina Muftić, Admir Šehović, Adisa Vrabac, Adnan Beširović, Aleksandar Hršum, Amela Kalabić, Damir Ramović, Srđan Radanović, Mimo Šahinpašić, Dino Sarija, Senad Alihodžić, Igor Skvarica, Toby Spigel, Tihomir Stanić, Ismar Volić, Brian Kelley, Slaven Vidak, Saša Handžić, Dragan Komadina, Asja Krsmanović, Saša Krmpotić, Filip Radovanović, Amir Bjelanović, Amar Ćustović, Samir Bajraktarević, Darija Badnjević, Svjetlana Brezo, Faruk Lončarević, Christiane Amanpour, Amra Kapidžić, Merima Ovčina, Selma Rustempašić, Adriana Domazet, Senad Ljuca, Biljana Bijeljanin Vučinić, Belma Buljubašić, Mina Bašić, Sanjin Arnautović, Lela Laković, Emina Tulić, Nermin Tulić, Sloven Anzulović, Predrag Doder, Ramiz Huremagić, Ali Adnan Grahić, Sandy Lopičić, Gordana Magaš, Elma Ahmetović, Ištvan Gabor, Srđan Puhalo, Mugdim Avdić, Irfan Habibović, Nino Berbić, Jasminka Beri, Darjan Bilić, Dževad Pejđah, Faris Arapović, Igor Mulamuhić, Irena Mulamuhić, Dunja Tatomirović, Ena Bojičić, Aleksandra Kostić, Alem Babić, Otac Hrizostom, Sulejman Bugari, Davor Ebner, Rijad Gvozden, Sanin Čepalo, Marc Kohen, Nidžara Ahmetašević, Rade Čolović, Cristobal Krusen, Enis Bešlagić, Darko Brkan, Boris Brkan, Laurence Jackson, Aida Bećirović, Vanda Kljajo, Slađana Jaha, Džanan Jaha, Miro Purivatra, Patricio Corona, Selma Omerović, Siniša Holik, Manja Huzbašić, Hana

Bajrović, Debbie McWilliams, Rezak Hukanović, Abdulah Sidran, Sanja Dervišević, Sanela Krsmanović Bistrivoda, Mirza Šahović, Ena Kurtalić, Vila Sutović, Eldin Sutović, Lara Sutović, Rea Sutović, Džejlja Glavović, Istok Bratić, Nedfeim Lipa, Sandra Ozimica, Damir Smajić, Tanja Smajić, Ena Smajić, Emina Hodžić Adilović, Biljana Semiz, Faruk Mulaomerović, Elma Islamović, Nedžad Podžić, Colin Firth, Teta Sena, Erol Zubčević, Ahmed Burić, Vesna Hadžiosmanović, Ado Šatara, Almir Žunić, Haris Vlahovljak, Orhan Maslo, Vanja Nogo, Boris Lalić, Frank Feys, Tijana Ognjanović, Belmina Ibrišević, Berina Hamidović, Vladimir Kajević, Ivica Pinjuh, Alma Merunka, Sanja Golubović Samardžić, Dean Golubović, Boris Popović, Adis Čingić, Samir Plasto, Jadran Crnogorac, Danijela Gogić, Samir Mehić, Ejla Bavčić, Ermin Sijamija, Tea Feriz, Peđa Bajović, Naida Kundurović, Igor Vranić, Ajla Frljučkić Cabrera, Dejan Ostojić, Nemanja Lazić, Miloš Timotijević, Hiba Begić, Nevzeta Musabegović, Dina Mušanović, Senad Bešić, Mato Barišić, Lana Bašić, Elma Tataragić, Alen Drljević, Miloš Janković, Amela Kapetanović, Dinka Imamović Trako, Muharem Trako, Armin Trako, Nermin Trako, Nebojša Glogovac, Rada Kraišnik, Igor Kraišnik, Blanka Kraišnik, Jasmin Đorđević, Adela Alagić Đorđević, Dea Đorđević, Lena Đorđević, Šemsudin Gegić, Emina Gegić, Vedrana Drlječan, Igor Drljača, Sanja Burić, Faruk Šabanović, Nikolina Vujić, Meliha Čilimković, Enis Voloder, Lejla Čehajić, Loris Gutić, Ivana Đurić, Arma Tanović, Vildana Drljević, Haris Drljević, Branislav Lečić, Armin Nesiren, Alen Šimić, Saša Stanar, Sanja Zibec, Luna Kalaš, Dženana Kalaš, Maja Salkić, Dušan Vranić, Amel Tahirović, Ediba Bakira Trbonja Kapić, Anja Drljević, Aldin Tucić, Šerif Aljić, Nadža Pušilo, Ermin Bravo, Amira Lekić, Jasmila Žbanić, Elvira Ališahović Gelo, Holly Goline, Fahrudin Kreštalica, Nebojša Šerić, Nusmir Muharemović, Mugdim Avdagić, Faketa Salihbegović Avdagić, Mustafa Mustafić, Alena Džebo, Nikola Kojo, Zijah Gafić, Damir Mujagić, Saša Lošić, Jordi van Even, Tea Temim, Damir Imamović, Dino

Mustafić, Elvedina Sultanović, Zlatan Školjić, Lejla Panjeta,,
Almir Bašić, Verica Sabranović, Amel Baftić, Edna Fainaru,
Dan Fainaru, Nisrin Kršlak, Sanja Džeba, Mirna Duhaček,
Satko Mujagić, Simona Maksimović, Slobodan Maksimović,
Almir Kenović, Zoran Mlinarević, Darko Lukić, Ivona
Baković, Enes Kozličić, Jovan Marjanović, Edin Ramović,
Robert Krajinović, Milorad Kapor, Dado Čaušević, Dino
Šukalo, Erol Bihorac, Zvijezdana Žepčanin, Mavrak Matea,
Riad Avdić, Harun Čehović, Davor Domazet, Ena Husić, Ina
Arnautalić, Snežana Vidović, Lana Zablocki, Nermin Ham-
zagić, Ademir Kenović, Selma Kenović, Lana Delić, Enes
Salković, Urela Agić Burina, Haris Burina, Kerim Mašović,
Zlata Zubović, Tea Zubović, Atila Šukalo, Zlatan Šukalo,
Nedim Džinović, Jasmin Geljo, Nenad Đurić, Hatidža Nuhić,
Mirsad Džombić, Damir Šagolj, Jasmin Ferović, Mirza
Đugum, Emir Kapetanović, Tijana Vignjević, Mario Katavić,
Željka Katavić Pilj, Belma Jusufović, Ilda Oswald, Sanel Agić,
Sanela Agić, Meldin Hota, Alen Ajanović, Feđa Isović, Emir
Hasanović, Jasmin Salčin, Ejub Kučuk, Amina Kučuk,
Nedžad Mulaomerović, Dario Novalić, Esad Bratović, Branko
Vrdoljak, Samir Pašalić, Milomir Kovačević, Martin Morris,
Tarik Filipović, Aida Begić, Romina Vitasović, Nedeljko Ča-
lija, Željko Josip Topalović, Zina Čengić, Mona Čengić, Edis
Bilić, Maja Jurić, Dušan Joksimović, Almir Palata, Amina
Huseinčehajić, Željko Božić, Milkica Božić, Senka Baralić,
Edin Hadžagić, Ivana Dragičević, Tim Clancy, Admir Šarkić,
Almin Hrustemović, Goran Kostić, Ivan Ramadan, Jim
Marshall, Goran Navojec, Bojan Trišić, Davor Tadić, Nedim
Zlatar, Haris Kuljuh, Elvir Alihodžić, Nenad Nurudinović,
Mirza Sijerčić, Emin Voloder, Nihad Zečević, Mustafa Ljajić,
Sena Ljajić, Alija Ljajić, Zana Marjanović, Mirna Dizdarević,
Dino Rogić, Ida Keškić, Milan Sokolović, Mirza Ćorić, Momo
Lađević, Darko Ostojić, Damir Karakaš, Muhamed Hadžović,
Vedrana Božinović, Irfan Avdić, Almir Čehajić, Damir
Krčum, Dajana Zilić, Oliver Dujmović, Andrej Hamzić, Ste-
fano Giantin, Ana Kuzmanović, Alma Talibećirević, Mirza

Halilović, Tinka Milinović, Davor Janjić, Zlatko Suhonić, Mehmed Ratkušić, Zulejha Kečo, Jovana Milosavljević, Jasenko Matković, Adnan Đindo, Jelena Paunović, Jelena Milušić, Mirsad Ćatić, Goran Esapović, Mehmed Kekić, Mirsad Kekić, Erol Gagula, Segor Hadžagić, Nerman Mahmutović, Jasmin Ališpago, Darko Poljak, Nermin Puškar, Denis Švrakić, Gea Erjavec, Adnan Hasković, Faris Dobrača, Irma Ali-manović, Katarina Nikšić, Riad Ljutović, Aleksandar Dimi-trijević, Nedim Nezirović, Jasmin Mehić, Mila Gabriela Ta-bori, Lana Sinanović Ramljak, Dejan Bućin, Ema Gežo, Maksim Jelavić, Nermin Lagumdžija, Gabor Tabori, Paula Farias, Amela Mehić, Marija Stošić, Goran Stanković, Ne-bojša Šavija Valha, Ognjen Šavija, Zlatko Ganić, Džemil Ličina, Tanja Radišić, Dubravka Bušatlija, Tatjana Ždiara, Faruk Borić, Mirela Milak, Nermin Karačić, Elameri Škrgić, Hasija Borić Stojić, Jovana Golubović, Samra Tojaga, Samra Jahić, Karla Matošić, Petar Miličević, Miralem Musabegović, Nataša Savić, Ado Hasanović, Ranko Tica, Ismet Arnautalić, Lejla Karišik, Nataša Kučera, Darko Kalaš, Darko Ler, Mu-harem Vojniković, Orijana Kunčić, Lana Barić, Dario Raos, Edin Zorlak, Dženana Musemić, Semir Afan Muzurović, Branko Lustig, Pierre Spengler, Ammara Mistrić, Fuad Bac-ković, Affan Žiško, Maša Čampara Fejzić, Emir Hadžihafiz-begović, Aida Hadžihafizbegović, Edin Hadžihafizbegović, Amra Hadžihafizbegović, Asmir Kujović, Sarah Krusen, Adin Fejzić, Mirza Mutevelić, Ermin Mujezinović, Bakir Hadžiomerović, Nikola Kuridža, Selma Kafedžić, Leila Jahić, Naila Jahić, Mirza Mušija, Sabiha Alibašić, Lana Marlović, Hamza Ražnatović, Oljeg Ražnatović, Lejla Balić, Tatjana Vuković Požega, Muamer Bečić, Suvad Kičević, Amra Teljigović, Aida Mulahusejnović, Sandra Behramović, Elma Čomor, Boris Pušić, Sretko Vujić, Sulejman Kadić, Valentin Inzko, Danilo Kreso, Maid Dedić, Nedžad Mulahusejnović, Ljubinka Klarić, Vanja Pušić, Vedran Đekić, Dario Bevanda, Bojana Vidosavljević, Renata Ponjević, Dado Džihan, Narcis Babić, Saša Oručević, Marija Kovačić Šmalcelj, Boriša Gavrilović, Edin Pobrić, Aleksandar Trifunović...

AYA

Živote moj.

Ne idi mojim putem. Kad se zarati – bježi. Sačuvati život je nulti prioritet. Ništa nije važnije od toga. Ne slušaj nikoga ko govori drugačije. Život je samo jedan.

Država i nacija su konstrukti jedne vrlo teritorijalne vrste majmuna i nisu ništa drugo nego sinonim za veći čopor kojeg vodi mala grupa majmuna, spremnih za novac uraditi doslovno sve.

Zastava je komad platna. Himne su skup tonova i riječi – ne daji im dublji značaj. Iza svega stoje bogati koji izrabljuju siromašne. Patriotizam je za ograničene. Cijeli svijet je tvoj. Imaš pravo na njega. Istraži ga. Od putovanja ne postoji bolje iskorišteno vrijeme.

Okruži se ljudima koji cijene život.

Religija je kult smrti – najmorbidnija stvar koju je čovjek izmislio, postoji samo zbog novca. Oni koji je vode ne znaju ništa ni o životu, a kamoli o smrti.

Smrt je ništa. Smrt ne boli. Uživaj – to je smisao.

Hvala ti što si se rodila.

Obožavam te.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

821.163.4(497.6)-31

ŠTUKAN, Feđa

Blank / Feđa Štukan. - Banja Luka : Centar za informativnu
dekontaminaciju mladih, 2019. - 212 str. ; 20 cm

ISBN 978-9926-8395-0-5

COBISS.BH-ID 28082950
